

醫學台語文入門

CGMH醫學台語文教材 2003

Preface

Babuza Chû

18 August 2003

I-seng siōng ki-pún ê khang-khòe sī thiaⁿ ū hoān-chiá kóng ê òe, koh ē-hiáu iōng hōan-chiá thiaⁿ ū ê òe kā soat-bêng pēⁿ-chèng, hō in chai-iaⁿ án-chóaⁿ chiáh iòh-á kap chiàu-kò ka-kī.

M̄-kú chit-má ê siàu-liân i-seng bô chài-tiāu án-ne chò! In thak Eng-gí khò-pún, chhùi kóng Hôa-gí, lóng bô hák-sip Tâi-ôan pún-thó gi-gián! Só-í i-seng ê khang-khòe chò bē hó-sè! M̄-nā tiāⁿ-tiāⁿ hoat-seng i-seng kap hoān-chiá hō-siong gō-kái, mā chō-sêng tãi-iok saⁿ-hun chi-it ê i-liáu kiú-hun! Sít-chāi sī chiok put-hēng ê tãi-chì!

Chit-hūn i-hák Tâi-gí-bùn Jip-m̄ng sī góan chho-pō ê siu-chip kap gián-kiù chu-liāu. Hi-bāng āu-piah ū koh-khah chiáu-chhng ê chu-liāu thang chò cheng-sek ê khò-pún hō Tâi-ôan ê i-hák seng, hō-sū kap siong-koan ê lāng hák-sip. Hō Tâi-ôan ê i-hák koh-khah chiap-kīn jîn-seng. Góan mā chin ñg-bāng ē-hiáu Kheh-òe kap Góan-chū-bîn òe-gí ê lāng lâi siá kāng-khóan ê chheh, hō Kheh-ka kap GCB ê hōan-chiá thang hiáng-siū!

Nā-sī ū bô thò-tòng ê só-chāi á-sī ū sím-mih i-hák iōng-sū góan làu-kau--khì ê, pài-thok Tâi-ôan ê i-hák siân-pái kā góan chí-tō. Góan thang kái-chìn! Chin ló-lát, chin kám-siā.

The fundamental job of a doctor is being able to comprehend the complaints of the patients, and to explain to them all the necessary knowledge of the disease and its management in the languages they can understand; by doing so, a doctor could help patients relieve discomfort and facilitate recovery from the sufferings. However, many young doctors in present Taiwan do not always meet this basic requirement. The major reason is that they do not have the ability to use the Taiwanese language(s), which is the vernacular language of most Taiwanese patients. Because doctors in Taiwan are educated only in Mandarin Chinese and English, they are not familiar with Native Taiwanese language(s). Consequently, many young doctors cannot communicate well with patients who don't know either Mandarin or English well, and thus it is difficult for the doctors to carry out their fundamental job. This not only causes misunderstandings between doctors and patients, but also nearly one third of medical law suits in Taiwan nowadays.

This small text we present is a collection we can get so far. We hope we could offer a more comprehensive one in the near future. In addition, we do hope those who are proficient in Hak-fa & Aboriginal languages can write this kind of book to help the Hak-ka and Aboriginal Taiwanese people.

If there are mistakes or any other useful medical terms not listed here, please tell us. We will revise it soon. Thanks a lot.

Bók-liók 目錄

Subject	pages
1.台語簡介	3
2.台語發音入門	7
3. Má-kai Ê Ûi-giân-su(馬偕博士 Ê 遺言書)	14
4. Medical Terms in Taiwanese(Hō-ló Tâi-gí)	15
5.台文醫學(1) Ka-sàu (咳嗽)	30
6.台文醫學(2) 心跳72下	32
7.台文醫學(3) 抱心	33
8.台文醫學(4) 高血壓	34
9.台文醫學(5) Kám-mō (感冒)	36
10.台文醫學(6) Làu sái (Diarrhea)	38
11.台文醫學(7) 欠血 (貧血)	40
12.台文醫學(8) Heng-khám thià ⁿ (胸坎痛)	42
13.台文醫學(9) 發燒	44
14.台文醫學(10) 皮蛇 ê 故事	45
15.台文醫學(11)耳漏 ê 故事(ENT)	48
16.台文醫學(12) Chhài-chhoah-bīn ê Kò-sū	52
17.台文醫學(13) Lūn Phôe-hu	55
18. Taiwanese Package文書處理軟體&網址	57
19.未來台語文字 ê 發展及走向	58
20.建立本土皮膚科學語言詞彙庫KAP課程	65
21.Chham-khó chheh	85
22.感謝 ê 話	86

台語簡介

19 August 2003

高雄市醫界聯盟/高雄台語羅馬字研習會

高雄市三民區義華路80號

Babuza Chû(張復聚醫師)

E-Mail:tojhokchu@hotmail.com

TEL: (07)398-5747 FAX(07)395-8839

1. 語言: 聲音是靈魂.
2. 語言學: 20世紀ê 寇因.
3. 語音: 有聲無影, 有氣味無鹹chiá".
4. 聲調: Tone language (tone sandhi)

1)語言: 語言是甚物?

1. 語言是**聲音**: 人類存在185萬年 (Dr.L.S.B.Leaky, English anthropologist), 文字存在5,000~6,000年, (Sumerians, Mesopotamia).
2. 人出世開始學講話, 到5歲 ”自然得著” 使用母語ê 能力, 攏無靠文字幫助.
3. 咱逐日kap人chih接, 討論代誌, mā 是攏靠講話卡濟.
4. Kap家己mā 是講話(無出聲).
5. 結論: 一世人有99.9%的時間攏teh講話!

2)語言學:

1. 哲學: 蘇格拉底, 柏拉圖, 亞里斯多德
2. 科學: 17世紀 自然科學獨立
18世紀 社會科學
19世紀 心理學
20世紀 語言學
濱臨絕種ê 語言
Yale University(1994)
聯合國 : 1948 Human Rights Declaration, 1953 UNESCO, Agenda21,
1996 Barcelona Declaration

3)語音學: 聲音真濟, 語音有限.

4)聲調語言: 聲調無kāng 表示意思無kāng .

i	í	ì	ih	î	í	ī	ih
醫	椅	意	ih	姨	以	異	ih
ti	tí	tì	tih	tî	tí	tī	tih
豬	抵	戴	滴	池	底	弟	tih

1. 台語的定義kap內涵

1. 漢語: 上古漢語, 古漢語, 近代漢語, 現代漢語.
天, 地, 神, 鬼, 日, 月, , , ,
2. 英語: hose, bean, khaki, melon, rear car, malaria, box, screwdriver, sip.
3. 日語: 先生(sian-sé), pháng(俗pháng), 注文(chù-bùn), 案內(àn-nāi), chit kái/pái, 極權, 霸權, 主義, khí-mo giang /bái .
4. 西班牙語: jabon(sat-bùn, tê-kho), Sandiego(三貂角), cole(高麗菜)
5. 荷蘭話: 甲(akkar, acre=4047sq.m.), 六張犁, 王田, 豌豆(荷蘭豆), pàk(pacht),
6. 原住民語:
 - 1)地名: 70~80%攏kap原住民話有關係(簡炯仁教授)
高雄(打狗 Makatao), 羅東(rutung, 猴), 萬華(艋甲 bangkah, canoe獨木舟), 六龜(Lakuli), 鵝鑾鼻(Goran 帆), 沙鹿(Soara), 蘭嶼(Lân-sū , 紅頭嶼, Pongso No Tao 人島), 彰化(半線, Poasoa), 鹿港(Rokau-an), 集集(Chiv-chiv), 南投(Ramtau), 玉井(Tapani ,1915礁吧年事件), 麻豆(Moatau), 嘉義(諸羅山, Tsurosan, 1786林爽文), 基隆(Ketagalan, 凱達格蘭大道), 白沙灣/台灣(oan)
 - 2)食物: 虱目魚(Sat-bàk-hî , Mòa-sat-bàk 麻虱目), 鳳梨(王梨, bunglai), 巴樂(pat-á , lapat), 愛玉(ò-giô , Ficus pumilaAwkeotsang).

2. 語言學

1. 語音學(phonetics)
2. 音韻學(phonology)
3. 構詞學(morphology)
4. 句法(syntax)

1)SVO(35%) 我beh食牛肉	英語, 漢語, 法國語)
2)SOV(55%) 我牛肉beh 食	(日語, Tibetan語, 韓國語)
3)VSO(10%) beh食我牛肉	(阿美族, Welsh, Tongan)
4)VOS	Malagasy
5)OSV	Jamamad, Apurina
6)OVS	Amason basin
5. 語意學(Semantics)
6. 語用(Pragmatics)
7. 歷史語言學
8. 心理語言學
9. 神經語言學
10. 社會語言學
11. 語言規劃

3. 台語的語音kap聲調

1. 語音

1)母音: a i u e o (烏) o(蚵)

2)子音: p ph t th k kh ch chh b m l s n j g ng h

3)音節化: m ng

m̄, m̄, m̄,

ng(央) ng(影) ng(向) ng(黃) ng ngh8

2. 聲調

1)本調

衫	短	褲	闊	人	矮	鼻	直
獅	虎	豹	鼈	猴	狗	象	鹿
車	婿	厝	闊	人	bái	路	隘

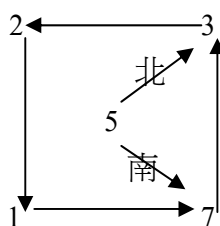
3種情形讀本調:

(1)單字詞: 你, 我, 有, 豬, 狗, 錢, 風,

(2)詞組尾字: 高雄, 高雄市, 高雄市政府, 高速公路.

(3)輕聲前: 出--去, 寒--人, 陳--家, 後--日, 嫁--人, 入--來.

2)變調(Tone sandhi)

短	短褲	天	天星	路	路頭	褲	褲帶
台	台南	台東	台中	台北			
熱	熱天		直	直路	集	集集	
竹	竹筍		失	矢志	桌	桌頂	

3. 講話ná唱歌

1. 可能會煮飯, 咱來食炒飯

2. 楊麗花的歌仔戲

3. 天烏烏beh 落雨

4. 草meh 弄雞公

5. 點仔膠黏著腳

4.台語謎猜

1. 有翼飛未起, 無腳走千里(動物)
2. 無腳會走, 無嘴會吼, 無頭殼會車畚斗(自然界, 兩答案)
3. 半天一個碗, 雨來落未滿.
4. 大不孝, 死袂臭, 假裁篷, 死路傍(三種動物)
5. 熱天下晡天烏烏(六種動物)
6. 看是一斤, 稱無四兩, 五個人拖, 十個人搶(日用品)
7. 四角兩面, 六齒七面(日用品)
8. 出門一蕊花, 入門一條瓜(日用品)
9. 四目相gîn, 四腳相chhé, 一個咬牙齒根, 一個歪嘴phé(婦女生活)
10. 兩個矸仔底烏棗, 日時開, 暝時鎖(人體)
11. 一個囡仔beh死beh死, koh 揸兩斗米.
12. 有腳無手, 出門專食紅露酒(蟲thōa)

魚, 風/海湧, 烏仔siū, 蝨母, phang, ka-chòah, 象馬鹿獅豹虎, 面巾/斤, 挽面, 目矙, lān-chiáu kap lān-pha, 蠔仔.

5.Giat-khiat á òe

1. 火燒厝(三字)
2. 火燒ko 寮(三字)
3. 火燒竹林(三字)
4. 12356789(三字)
5. 十二月天暍厝頂(兩字)
6. 十五技拐仔giâ 雙手(四字)
7. 光頭chhōe 蝨母(三字)
8. 乞食拜墓(三字)
9. 烏矸仔底豆油(三字)
10. 七月半鴨仔(三字)

有厝/趣味, 無漁網/希望, 無竹殼/的確, 無寫四/無捨施, 凍霜/tàng-sng, 七拐八拐, chhōe 麻煩,

(無可能), 卸祖公, 無té 看(看未出), m̄ 知死.

Hō-ló 台語發音入門

高平	高降	低降	低短	(低)升	高降	中平	高短
55	53	21	2	13	53	33	5
┌	└	┘	┐	↙	└	┌	┐
sa ⁿ 衫	té 短	khò 褲	khoah 闊	lâng 人	é 矮	phī ⁿ 鼻	tít 直
sai 獅	hó 虎	pà 豹	pih 鰲	kâu 猴	káu 狗	chhiū ⁿ 象	lòk 鹿
chia 車	súi 水	chhù 厝	khoah 闊	lâng 人	bái M	lō 路	éh 隘
ti 豬	tí 抵	tì 戴	tih 滴	tí 池	tí 抵	tī 弟	tih
kun 君	kún 滾	kùn 棍	kut 骨	kùn 拳	kún 滾	kūn 郡	kút 滑
pi 埤	pí 比	pì 痺	pih 鰲	pí 脾	pí 比	pī 備	pih
kha 腳	khá 巧	khà 敲	khah 卡	khâ 卡	khá 巧	khā 卡	kháh
chha 差	chhá 吵	chhà 詫	chhah 插	chhâ 柴	chhá 炒	chhā 炒	chháh
the 胎	thé 體	thè 替	theh 裊	thê 堤	thé 體	thē 體	thèh 宅
tin 珍	tín 振	tìn 鎮	tit 得	tín 藤	tín 振	tīn 陣	tít 直
kim 金	kím 錦	kìm 禁	kip 急	kím 金	kím 錦	kīm 姘	kip 及
tong 東	tóng 黨	tòng 擋	tok 督	tông 同	tóng 黨	tōng 洞	tók 獨
chi 之	chí 姊	chì 志	chih 摺	chî 薯	chí 姊	chī 已	chih 舌
to 刀	tó 倒	tò 到	toh 桌	tô 逃	tó 倒	tō 道	tòh
ng 央	ng 蔭	ng 向	ng ng	ng 黃	ng 蔭	ng ng7	ng ng8

A. Liān-sip:

1.k 哥[ㄍ]

ka家 / kai該 / kau交 / kan間 / kam甘 / kang江 / kah甲 / kat結 / kak角 / kap及
ki基 / kià寄 / kiā崎 / kiau嬌 / kiàh屐 / kiò叫 / kiô橋 / kiō轎 / kiang僵 / kiong宮
ku龜 / kú久 / kū舅舊 / kui規 / kúi鬼 / kūi跪悻
ke街 / ké假 / kè嫁 / kê (ô~) / keng經 / keh格
kơ姑 / kớ古 / kờ構 / kô糊 / kok國
ko哥 / kó稿 / kò告個 / koh閣(復) / kô(hoe-kô-kô)
kang工 / káng港 / kàng降 / kak角 / kāng全
kin根 / kín緊 / kîn() / kit()
kng光 / kng捲 / kng鋼
koa歌 / kóa寡 / koah割
koe瓜 / kóe果(~chí) / kòe過
koai乖 / kóai拐 / kòai怪
kaⁿ監 / kiⁿ羹 / keⁿ更 / koⁿ (chhàu ~) / kôⁿ (~--khì ah) / koaiⁿ關 / kiaⁿ驚

2.kh 科[ㄎ]

kha腳 / khai開 / khai摳 / khan牽 / kham勸 / khang空 / khat() / khat 番仔火
khak確 / khàk() / khah卡 / khàh闔
khi欺 / khia敲 / khiu邱 / khian() / khiam謙 / khiang鏗 / khióng恐 / khiau曲 /
khip吸 / khít乞 / khip缺
khu區 / khû() / khui開 / khut窟 / khuh(~ ~ sàu)
khe溪 / khê癩() / khè契 / kheng框 / kheh客
khor籬 / khó許 / khok擴 / khòk磕
kho科 / khó洩 / khò課 / khô()
khiû() / khiû(飯~)
khiám歉 / khiàm欠 / khiām儉 / khiap怯
khng糠 / khng勸
khoa跨 / khòa掛 / khoah闊
khoe諛 / khòe課(khang~) / khoeh缺
khaⁿ坭 / kheⁿ坑 / khoaⁿ寬 / khaiⁿ()

3.t 刀[ㄉ]

ta礁 / tai呆 / tau兜 / tan單 / tam啖 / tang冬 / tap答 / tat怛 / tak觸 / tah貼 / tãh踏

ti 豬 / tia 爹 / tiau 刁 / tiāu 兆 / tiuh (~ thiàⁿ) / tiū 稻 / tian 顛 / tiam 砧 / tiō 趙 /
 tiáng 長 / tióng 長 / tip () / tit 得 / tit 直 / tih 滴 / tih ()
 tu (推) / tui 追 / tùt 突 / tuh (~ ku) / tùh ()
 te () / té 短 / tè 塊 / teh () / tê 茶 / tē 地 / teng 丁
 tō 都 / tó 肚 / tò 妒 / tô 圖 / tō 度 肚
 to 刀 / tó 島 / tò 倒 / toh 桌 / tô 逃 / tō 導 / tòh (火~)
 tng 當 / tng 轉 / tng 長 / tng 丈斷蕩(遇)
 tò 帶 / tōa (kiām~) / tōa 大
 taⁿ 擔 / tiⁿ 甜 / teⁿ 釘 / tiuⁿ 張 / tiáⁿ 鼎 / tiáⁿ 埕 / tiāⁿ 錠

4.th 討[去]

tha 他 / thai 颱 / thau 偷 / than 癱 (hiau-than) / tham 貪 / thang 窗 / thap 塌 / that 踢 /
 thák 讀 / thah 塔 / tháh 疊
 thi 鷓 / thih / 鐵 / thiah / 拆 / thiu 抽 / thiàu 跳 / thiò 糶 / thian 天 / thiam 添 /
 thióng 塚 / thit 佚
 thuh 禿 / thû 踏 / thui 梯 / thut 禿
 the 胎 / thé 體 / thè 替 / thêng 停 / theh 裊 / thèh 提宅
 thó 土 / thò 吐 / thô 塗
 tho (滔) / thó 討 (thái-thó) / thò 套 / thô 桃
 thng 湯 / thng 燙 / thng 糖 / thng ()
 thoa 拖 / thoah 屨 獺 / thōa (thâng ~)
 thòe 退
 thaⁿ 他 / thiⁿ 添 / thoaⁿ 攤 / thiaⁿ 聽 / thiàⁿ 痛 / thiāⁿ 程

5.p 褒[ㄅ]

pa 爸 / pai (hiau~) / pau 包 / pan 班 / pang 幫 / pat 八 / pát 別 / pak 北 / pák 縛 / pah 百
 pi 卑 / piah 壁 / piau 標 / pio 鏢 (cháu-pio) / pian 編 / piàng (chhèng-siaⁿ) / pit 筆 / pih 鱉
 pu (pāⁿ-pu) / pù 富 / puh (~iⁿ ‘發芽’) / put 不 () / pùt 佛
 pe 飛 / pé 把 / pè 幣 / peh () / pê 爬 / pē 爸 / peng 冰 / pèh 白 / pèk 白
 pō 哺 / pó 脯 / pò 布 傅 / pō 部 / pô ()
 po 褒 / pó 寶 / poh () / pô 婆 / pòh 薄 (tām-pòh-á)
 pûi 肥 / pûi 吠
 png (分) / png 榜 / png 飯
 paⁿ () / piⁿ 邊 / peⁿ 繃 / poⁿ () / poaⁿ 搬 / pōaⁿ 盤 / pōaⁿ (拌)

6.ph 波[ㄅ]

pha 拋 / phài 派 / phau 雹 / phan 攀 / phang 蜂 / phak 仆 / phák 曝 / phah 拍(打)
 phi (披) / phí (kian~) / phiang 烹 / phiau 飄 / phiah 癖 / phiáh (chhut~)
 phú 拂 / phû 浮 / phū ()
 phe 批 / phé , phóe () / phè 帕
 pho 鋪 / phó 普 / phô (扶) / phō 簿 / phók 簿
 pho 波 / phò 破 / phoh 粕 / phō 抱
 phòah 破 / phòah (sio~ / ~kin)
 phoe 批 / phòe 配 / phōe 皮 / phōe 被
 phngh ()
 phàⁿ 冇 / phiaⁿ (背) / phāiⁿ 揩 / pháíⁿ 歹 / phoaⁿ 潘 / phòahⁿ 判 / phōahⁿ 伴

7.ch 糟 [ㄗㄛ]

cha 查 / chai 知 / cháu 走 / chan 曾 / chām 斬 / chang 鬚 / cháp 十 / chát (實) /
 chak 齧 / chah 紮
 chi 支 / chia 遮 / chiu 周 / chiau 蕉 / chio 招 / chian 煎 / chiam 詹 / Chiang 將 /
 chióng 種 / chip 執
 chit 職 / chit 一 / chih 摺 / chih 舌
 chu 珠 / chúi 水 / chùi 醉 / chùi 摧 / chūi 誰 / chut 卒 / chùt (chiam / iⁿ ~) / chuh (~sái)
 che 災 / ché 姊 / chè 祭 / cheh 節 / chē 齊 / chē 濟 / chéh (絕) / cheng 征 /
 chek 叔 / chék 籍
 chơ 租 / chớ 祖 / chō 助 / chok 作 / chók 族
 cho 糟 / chó 左 / chò 做 / choh 作 / chō 曹 / chō 造 / chòh (~ --jit “前天”)
 chóa 紙 / choah () / chōah 蛇 / chōah (siá chit ~, kiáⁿ chit ~)
 chòe 最 / chōe 齊 / chōe 罪
 chng 妝 / chng 指 / chng 鑽 / chng (全) / chng (吮)
 cháⁿ 斬 / chíⁿ 晶 / cheⁿ 爭 / choaⁿ 煎 / chóaⁿ 怎 / chōahⁿ 泉
 chōaiⁿ--tiòh (“扭傷”)

8.chh 臊 [ㄔㄛ]

chha 差 / chhai 猜 / chhau 抄 / chhan 餐 / chham 參 / chhang 蔥 / chhap (插)
 chhat 漆 / chhát 賊 / chhak 戳 / chhák 鑿 / chhah 插
 chhi 痴 / chhia 車 / chhiu 秋 / chhiau 超 / chhiò 笑 / chhian 千 /
 chhiam 簽 / chhiàng (沖, chúi ~)
 chhiong 衝
 chhu 趨 / chhui 推 / chhut 齣 / chhuh (~bák)
 chhe 妻 / chhè 糲 / chheh 冊 / chhē 揣 / chheng 清 / chhek 策 / chhék (~á-mī)

chho 初 / chhó 礎 / chhò 醋
chho 臊 / chhó 楚 / chhò 錯 / chhoh
chhoah 掣 / chhōa 娶 / chhóah 斜
chhoe 吹 / chhōe 篁 / chhōe (尋)
chhng 倉 / chhng () / chhng / chhng 床
chhāⁿ () / chhiⁿ 青 / chhéⁿ 醒 / chhoaⁿ (~ --tiòh) / chhòⁿ 門 / chhiúⁿ 廠 /
chhiúⁿ 牆 / chhiūⁿ 象

9.b [b]

ba / bi / bu / be / bo / bo
bā 密 / bāi 眉 / báu 卯 / bāu 貿 / bán 挽 / báng 蚊 / bat 捌 / bak 沐 / bák 目 / bah 肉
bī 味 / biū 繆 / biáu 藐 / biō 廟 / bián 免 / bit 蜜 / bih 匿
bū 霧 / bui 微 / but 勿 / bùt 物
bē 賣 / beh 欲 / bê 糜 / bēng 孟 / bēh 麥
bō 茂 / bó 牡 / bō 漠 / bok () / bók 木
bō 帽 / bō 無 / bōh 莫
bóe 尾 / boeh 欲 / bōe 賣 / bōeh 襪
boah 抹 / bōa 磨 / bóat 沒

10.g [g]

ga / gi / gu / ge / go / go
gā 牙 / gán 眼 / gán () / gân 顏 / gân 諺 雁
gí 語 / gī 義 / giâu 堯 / giát 孽 / gín-á 囡仔 / gīn 銀 / giú () /
giuh (sng~) / gióng 仰
gū 牛 / gū 御 / gūi 危 / gūi 魏 偽 / gún 阮 (góan)
gē 芽 / gē 藝 / gēng 迎 / gēh 月
gō 五 / gō 吳 / gōng () / gōng 慙
gō 鵝 / gō 餓
gōeh 月
góa 我 / góan 阮 / gōan 願 / gòat 月

11.n [ㄋ]

na / ni / nu / ne / no / no
nā 籃 / nai (sai~) / nāi 耐 / nāu 鬧 / nah 凹
ni 拈 / niá 嶺 / niau 貓 / nih ()

nūi 卵
 ne 呢 / neh 躡 / nê ()
 nó 努 / nō 怒
 nóa (póaⁿ ~) / nōa 瀾 / nōa 欄
 íng 軟 / òng (鑽) / íng 榔 / ñng 卵
 in 因 / an 安 / bián 勉 / chan 曾 / gàn () / hān 限 / ian 淵 / kan 乾 / pan 班 / tan 單
 kiān 健 / sian 仙

12.m [ㄇ]

ma / mi / mu / me / mō / mo
 ma 媽 / mài () / mau () / mâu 茅 / mǎu 貌
 mī 麵 / miā 命 / mih 物
 me () / mé 猛 / meh () / mê 盲 / mèh 脈
 mō 毛 / mô 魔 / moh () / mòh 膜
 mui 梅 / mui 問
 mîng 門 / mîng 問
 mau () / mauh ()
 moai () / môai 糜 / mōai 妹
 im 音 / am 庵 / iam 闍 / hiam 簽 / kiam 兼 / khiam 謙 / liām 唸 / chiam 詹 /
 chhiam 簽 / siām--tiòh / sim 心 / kîm 姘 / chim 唸 / tîm () / tîm 擲

13.l [ㄌ]

la / li / lu / le / lō / lo
 lā (撓) / lāi 荔 / lāu 老 / lán 咱 / lám 覽 / lang () / lap (塌) / lǎp 納 / lát 力 /
 lak 落 / lǎk 六 / lǎh 臘
 lí 你 / liu 溜 / liáu 了 / liô (撩) / lian (薦) / liam () / liàm 捻 / liōng 量 / liòk 錄 六
 lu (tò-thè ~) / lù () / lū 呂
 lé 禮 罍 / lê 螺 / lē 例 / lēng () / lèh 笠
 lō (hóe-thîn ~) / ló 魯 / lô 盧 / lô 路 / lōng 嘸 / lōng 農 / lok () / lòk 鹿
 lo-so / lô 羅 / lò () / lòh ()

14.s [ㄙ]

sa 捎 / sai 獅 / sau (kha~) / san 山 / sam 杉 / sang 鬆 / sap (hō ~~/lah~) /
 sat 殺 / sak (thui~)
 sah (sah--tiòh) / sáh ()
 si 詩 / sia 賒 / sio 燒 / siau 簫 / siang 雙 / siong 傷 / sip 溼 / sit 失 / sih (~nah)

su 師 / sui 蓑 / suh 吸
se 西 / sé 洗 / sè 細 / seh 雪 / sèh (旋)
sơ 蘇 / só 所 / sò 數 / song 霜 / sông (倏) / sok 速
so 唆 / só 鎖 / sò 燥 / soh 索 / sô 趨
sng 酸 / sng 耍 / sng 算 / sng (mng~) / sng (lang ~)
siⁿ 生 / siⁿ 姓 / siⁿ 豉
siaⁿ 聲 / siáⁿ 啥 / siáⁿ 聖 / siáⁿ (錫) / siáⁿ (盛, ~nâ)

15.ng

nga / ngi / ngu / nge / ngo / ngo
ngá 雅 / ngāi 艾 / ngāu 熬
ngī (ngē) 硬 / ngiā 迎 / ngiau () / ngiáu 撓 / ngiàh (gông ~)
ngiú 扭
ngeh 挾
ngô 吳 / ngō 悟

16.h [ɸ]

ha 哈 / hai 咳 / hau () / han 預 / ham 蚶 / hang 烘 / háp 合 / hat 嚇 / hát 乏 /
hak () / hák 學 / hah ()
hi 希 / hia 遐 / hiau (~than / ~pai) / hiō 後 / hioh 歇 / hiang 鄉 / hiong 凶 /
hiok 旭 / hip 翕 / hit 彼
hu 夫 / hū 腐 / hui 非 / hui 盜 / huieh, hoeh, hiat 血
he 彼 / hé 火 / hē 蝦 / hē 系
hơ 乎 / hór 虎 / hò 辱 / hò () / hō 雨 / hop
ho (sio:~~) / hó 好 / hò 河 / hō 號
hoe 花 / hōe 伙 / hòe 歲 / hoeh / hōe 回 / hōe 會
hoa 花 / hò 化 / hoah 喝 / hò 樺 / hò 譁

17.j [z]

ja / ji / ju / je / jō / jo
jī (耳) / jī 兒 / jī 字 / jīh () / jīm () / jip 入
jia 遮 / jiá 惹 / jiah 跡 / jiâu 皺 / jiâu () / jiáng 嚷 / jiō 尿
jōa 佻 / jōah 熱
jōe (~~sí)

18. φ

a / i / u / e / o / o

Má-kai Bók-su tī Koan-im Soaⁿ-téng 馬偕佇觀音山頂(1900)

Góa chôn-sim só thiàⁿ-sioh ê Tâi-ôan ah , 我全心所痛(疼)惜的台灣阿

Góa ê chheng-chhun lóng-chóng hiàn hō..lí . 我的青春攏總獻予你

Góa chôn-sim só thiàⁿ-sioh ê Tâi-ôan ah , 我全心所痛(疼)惜的台灣阿

Góa it-seng ê hoaⁿ-hí lóng tī chia . 我一生的歡喜攏佇遮

Góa tī hūn-bū tiong khòaⁿ-kiⁿ soaⁿ-niá , 我tī 雲霧中看見山嶺

Tùi hūn-tiong ê khang-phāng koan-khòaⁿ tai-tē . 對雲中的孔(空)縫觀看大地

Pho-lân tōa-hái iâu-óan ê tui-hōaⁿ , 波瀾大海遙遠的對岸

Góa i-ài tī chia thiàu-bōng bû-sek . 我意愛 tī chia 眺望無息

Góa sim bē-tàng koah-lī ê Tâi-ôan ah , 我心未凍(當)割離的台灣阿

Góa it-sè ê khòai-lòk lóng tī chia . 我一世快樂攏 tī chia

Ng-bāng góa jîn-seng ê soah-bóe chām , 向望我人生的煞尾站

Tī tōa-éng phah-hōaⁿ ê hiáng-siaⁿ tiong , Tī 大湧打(拍)岸的響聲中

Tī tek-nâ iô-tāng ê ng-iaⁿ--nih , Tī 竹林搖動的蔭影裡

Chhōe-tiòh góa it-seng chòe-āu ê khiā-ke ! 尋(喘)著我最後的倚家

馬偕博士之座右銘為「寧為燒盡，不願鏽壞」 (Rather Burn than Rust Out)

Commonly Used Medical Taiwanese (I-hák Tâi-gí Siông-iông-sû)

General terms

Hospital	pē ⁿ -ī ⁿ , i-ī ⁿ , biô-ín
OPD	m̄ng-chín
ER	kip-chín-sek
Emergency	kip-chín
CPR	kip-kiù, sim-hì kip-kiù-sút
Patient	hōan-chiá, pē ⁿ -lâng
Ward	pē ⁿ -pâng
Surgical ward	gōa-kho pē ⁿ -pâng
Neurosurgical	sîn-keng gōa-kho
Orthopedic	kut-kho
Plastic	chéng-hêng gōa-kho
Burn center	sio-thng-siong
Urological	pì-jiō-kho
Thoracic surgery	heng-khám gōa-kho
Cardiac surgery	sim-chōng gōa-kho
General surgical	it-poa ⁿ gōa-kho
Colonrectal	tōa-tng tit-tng gōa-kho
Hepatobiliary	koa ⁿ -tá ⁿ gōa-kho
Medical ward	lāi-kho pē ⁿ -pâng
General medician	it-poa ⁿ lāi-kho, ka-têng i-hák-kho
Gastrointestinal	ūi-tng-kho
Hematological	hoeh-kho, hiat-ék-kho
Neurological	sîn-keng-kho
Psychiatry	cheng-sîn-kho
Hepatobiliary	koa ⁿ -tá ⁿ -kho
Cardiology	sim-chōng-kho
Chest	heng-khám-kho, hì-kho
Metabolism& Endocrinology	sin-tin tãi-siā-kho
Kidney medicine	io-chí-kho, sīn-chōng-kho
Rheumatology	hong-sip bián-ék-kho
Infectious department	kám-jiám-kho
Oncology	chéng-liú-kho
Chemotherapy	hòa-hák tī-liâu
Radiotherapy	iông tiān--ê, tiān-liâu
Pediatric ward	sió-jī-kho pē ⁿ -pâng

OBSGYN	hū-sán-kho
Infertily Clinic	put-īn-chèng mng-chín
Ophthalmology	gán-kho
Dermatology	phôe-hu-kho
Rehabilitation	hòk-kiān-kho
ENT	hī ⁿ -phī ⁿ -âu kho
Dental department	khí-kho
Anesthesia department	bâ-chùi-kho
ICU	ka-hō pē ⁿ -pâng
CCU	sim-chōng-kho ka-hō pē ⁿ -pâng
Acute disease	kip-sèng-pē ⁿ
Chronic disease	bān-sèng-pē ⁿ
Adimission	jip-ī ⁿ , tò-ī ⁿ
Discharged	chhut-ī ⁿ
AAD	chū-tōng chhut-ī ⁿ
Ambulance	kiù-hō-chhia
DOA	kàu-ī ⁿ í-keng sí-bông
Suicide	chū-sat
Thermometer	tō-chiam
Emergency	kip-chín
ER	kip-chín-sek
Operation	khui-to, chhiú-sút
OR	khui-to-pâng, thài-koah-keng
Adimission summary	(toà-ī ⁿ) pē ⁿ -lèk tiah-iàu
Doctor	i-su, i-seng
Intern	sít-síp i-seng/su
Resident	chū-ī ⁿ i-seng/su
CR	chū-ī ⁿ chóng-i-su
Doctor on call	tit-pan i-seng/su
Attending physician	chú-tī i-seng/su
Nurse	hō-sū
SN	hō-seng
Superintendant of nurse	hō-lí-tiú ⁿ
Pharmacist	iòh-chè-su
Pharmacy	iòh-pâng, iòk-kiók
Dietician	êng-ióng-su
Morgue	thài-pêng-keng
Quack	ông-lok-á-sian

Injection	chù-siā
Intramuscular	chù-bah
Intravenous	chù hoeh-kin
Subcutaneous	chù phôe-hu
Intradermal	phôe-hu-lāi chù-siā
Intraarticular	koan-chat-lāi chù-siā
IV dripping	tiàu tōa-tâng ê
Syringe	siā-tâng
Needle	siā-chiam

Anatomical terms

Head and neck

Head

Frontal	thâu, thâu-khak, thâu-khak-óaⁿ
Bald	chêng-khok, thâu-hiáh
Occipital	thuh-chiú ⁿ /hiáh/thâu
Temporal	āu-khok
Vertex	pìn-pi ⁿ -kut
Cerebrum	thâu-khak-sim
Cerebellum	tōa-náu
Mudulla oblongata	sió-náu
Spinal cord	iân-náu
Spinal nerve	liông-kut-chhóe
CSF	liông-kut sîn-keng

Neck

Thyroid	ām-kún, ām-kún-kin
---------	---------------------------

Eye

Eyebrow	kah-chōng-sò ⁿ
Eyelash	bák-chiu
Glabella	bák-bâi
Eyeball	bák-chiah-mîg/mo
	bák-bâi-thâu, bák-thâu
	bák-chiu-jîn
	o-jîn
	ang-á-thâu
	pêh-jîn
LR	kng chhì-khek hóan-èng
Pupil dilated	ang-á-thâu tián-tōa, bē siu-sok

Ear

hīⁿ-á

Audiotry canal	hī ⁿ -khang
Tympanic membrane	hī ⁿ -kià ⁿ
Cererum	hī ⁿ -sái
Cerumen impaction	hī ⁿ -sái that--tiòh
	iû-hī ⁿ , tâm-hī ⁿ
Nose	phīⁿ-á
Nostril	phī ⁿ -khang
	Phī-to
	Phī-lêng
Mouth	chhùi
Throat	nâ-âu,
Uvula	nâ-âu-tì-á, nâ-âu-cheng-á
Tonsil	hiân tó -sián
Tongue	chih
Lip	chhùi-tûn
Tooth	chhùi-khí
Canine	káu-khí
Molar	āu-chan
Gingiva	khí-hōa ⁿ
Alveolar bone	gê-chô
Saliva	chhùi-nōa, chhùi-nōa-chúi,
	chhùi-nōa-chôa ⁿ
Malodor	chhùi-chhàu
Face	bīn
Cheek	chhùi-phé
Zygoma	koàn-kut
Lower jaw	ē-hâi /làu ē-hâi
Useful terms	
Headache	thâu-thiàⁿ
Vertigo	thâu-khak hîn/gông/ē sèh
Dizziness	thâu-khak tâng-tâng, hîn-hîn,
	gông-gông
Scintillating scotoma	bák-chiu chhut hóe-kim-chhe ⁿ
Numbness	bâ-bâ
Stroke (CVD/CVA)	tiòng-hong, náu chhiong-hiat
Embolism	hiat-sng that--tiòh
Infarction	ngē-sat
Hematoma	hoeh-kak

Dura mater	ngē-mòh
Pia mater	nng-mòh
Meningitis	náu-mòh-iām
Encephalitis	náu-iām
JBE	Jit-pún náu-iām (日本腦炎)
Poliomyelitis	Sió-jī bâ-pì
Paralysis/Paresis	than-hong, pòan-sūi
Hemi-paresis	pòan-sin put-sūi
Syncope	hūn--tò, hūn--khì
Coma	hūn-bê put-chhé ⁿ
Stiff neck	ām-kún ngē-ngē
Tremor	ē-chhoah, phih- phih-chhoah
Epilepsy	iū ⁿ -hîn
Convulsion	chôan-sin kiuh-kin
Spasm(Carpopedal spasm)	bán-me/mèh(Kha-chhiú bán-me/mèh)
Consciousness	ì-sek
Unconsciousness	bô ì-sek, m̄-chai-lâng
Dementia	lāu-lâng pèh-chhi, lāu-hoan-tian
Stimulus/stimulation	chhi-khek
Neck strain	Ka-láuh-chím, ām-kún choāi ⁿ --tiòh

Eyes

Hordeolum	bák-chiam, bák-káu-chiam
Conjunctivitis	kat-mòh-iām, âng-bák-chèng
Cataract	pèh-lāi-chiàng/chìong
Near sightted	kīn-sī
Far sighted	oán-sī
Glaucoma	chhe ⁿ -kong-gán
Intraocular pressure	gán-ap
Lacrimation	bák-sái; bák-iū
???	Bák-sái-ko
Sore eyes	bák-chiu thià ⁿ , bák-chiu sng
Dry eyes	bák-chiu siap
Photophobia	ùi-kng, kia ⁿ -kng
Stabismus	siâ-sī, thoah-thang
Diplopia	hók-sī
Scotoma	o-tiám
Central scotoma	o-tiám tī tiong-ng
Peripheral scotoma	o-tiám tī pi ⁿ --a

Eye floaters	báng-á teh poe
???	tò-chhah-mo/mng
Pterygium	ì (翳), se ⁿ -ì
Nose	
Stuffy nose	chát-phī ⁿ , that-phī ⁿ , sat-phī ⁿ
Running nose	lâu-phī ⁿ
Rhinorrhea	lâu phī ⁿ -chúi
Clear rhinorrhea	phī ⁿ -chúi
Cloudy rhinorrhea	phī ⁿ -ko/kô
Bloody rhinorrhea	phī ⁿ -chúi kê ⁿ hoeh
Burning nose	phī ⁿ -khang-hong sio-sio
Allergic rhinitis	kòe-bín-sèng phī ⁿ -iām
Epistaxis	lâu phī ⁿ -hoeh
Nasal discharge	phī ⁿ -sái
Cloudy nasal dischargr	phī ⁿ -ko
Sneezing	phah kha-chhiù ⁿ
Sinusitis	phī ⁿ -tō-iām, chi-khu-nó-sió
Ears	
Cerumen	hī ⁿ -sái
Tinnitus	hī ⁿ -khang ki-ki-kiò, lòng-lòng-kiò, ōng-ōng-kiò
Aural fullness	àng-hī ⁿ
Mouth	
Malodor	chhùi chhàu
Hoarseness	sau-sia ⁿ
Aphonia	bô-sia ⁿ
Dysphonia	hoat-im khùn-lân
Dysphagia	thun-mih khùn-lân, pháí ⁿ thun-mih
Stutter	tōa-chih
Dumb	é-káu
Salivation	lâu chhùi-nōa
Caries	chiù-khí
Buccal abscess	khí-pau
Gum boil	???
Bruxism	kā gê-khí-kin
Oral ulcer/ulceration	chhùi-phòa, phòa-chhùi
Toothache	chhùi-khí thà ⁿ
Betal nut	pin-nng
Betal nut chewing	chiáh pin-nng

OSF (oral submucous membrane fibrosis)	chhùi-lāi liām-mòh chhiam-bî-hòa
Plaque (precancerous lesion)	pèh-pan-chèng
Unable to open the mouth wide	chhùi peh-bē chin khui
Cancer	gâm
Oral cancer	kháu-khang gâm
Periodontal disease	gê-chiu-pē ⁿ
Calculus	khí-chiòh
Hare lip	khìh-chhùi
Cleft palate	khìh-lāi
Coated tongue	chih-thai
Sore throat	nâ-âu-thià ⁿ
Tonsillitis	hiân-tō-sián hoat-iām
Tonsils enlarged	hiân-tō-sián chéng-tōa

Trunk sin-khu (seng-khu) & Upper limbs (chhiú-kut)

Shoulder	keng-kah -(thâu)
Scapula	pñg-sî-kut,
Back	kha-chiah-phia ⁿ
Axilla	koh-ē-lang
Elbow	chhiú-khiau, chhiú-āu-khiau
Wrist	chhiú-óan
Palm	chhiú-pôa ⁿ
Finger	chng-thâu-á
Thumb	tōa-kóng-bú, tōa-thâu-bú
Index finger	kí-chái ⁿ
Middle finger	tióng-chái ⁿ
4 th finger	iòh- chái ⁿ
Little finger	bóe-chái ⁿ
Finger tip	chng-thâu-á-bóe
Knuckle	chng-thâu-á-bák
Nail	chng-kah
Nail bed	chng-kah-jiông

Useful terms

Frozen shoulders	50 keng/kian
Shoulder	
Adduction	giáh-kôan

Adduction	pàng-kē
Soreness	sng-thià ⁿ
Elbow	
Tennis elbow	(kin hoat-iām)
Carpal tunnel syndrome	chhiú-óan sin-keng hoat-iām
Abduction	chhun-tit
Adduction	áu-khiau
Fist	kûn-thâu-bó
???	chng-thâu-á náu--tiòh
Lumbago	io-kut sng-thià ⁿ
Lame	pái-kha
Arthritis	koan-chat-iām
OA	kut-sèng koan-chat-iām
Rheumatism	hong-sip-chèng
Rheumatic arthritis	hong-sip-sèng koan-chat-iām
DJD	thè-hòa-sèng koan-chat-iām
Flat foot	ah-bó kha-tê
Wounds	khang-chhùi, siong-chhùi
Abrasion	chhè-siong, phòa-phôe
Contussion	lòng--tiòh
Ecchymosis	σ-chhe ⁿ , gêng-hoeh
Cut	koah-siong
Laceration wound	koah-lih-siong
Blunt injury	lāi-siong
Abscess pū-lâng	pū-lâng

Chest

Clavicle	chhìn-á-kut,
Sternum	heng-kut
Breast	leng-á, ni-á
Nipple	leng-thâu, ni-thâu
Rib	pâi-kut, pâi-á-kut, pìn-á-kut
Heart	sim-chōng
Pericardium	sim-pau mớh
Valve	mớh-á
Myocardium	sim-ki
Vessels hoeh-kin	hoeh-kng
Artery	tong-méh

Heng-khám

Vein	chēng-méh
Lungs	hì-(pō)
Pleura	hì- mǒh
Bronchus	hì-kńg
Alveolus	hì-phok-á
Useful terms	
Asthma he-ku,	he-ku-chhóan
Allergic bronchitis	kòe-bín-sèng hì-kńg-iām
Wheezing	hiuh ⁿ -hiuh ⁿ
Rales (hì-pō)	lók-lók-kiò
SOB	tōa sim-khùi, chát-khùi, khùi chhóan bē khí--lâi, bē/phái ⁿ chhóan- khùi
Chest tightness	heng-khám chát-chát/pák-pák/tiam-tiam,
Chest pain	heng-khám thià ⁿ
Angina pectoris	kiap-sim-chèng
Myocardial infarction	sim-ki keng-sat/that, sîn-kin khô-sái
Cardiac cath exam	sim-tō-kńg kiám-cha, sim-chōng hoeh-lō kiám-cha
Stent implantation	chng keng-á
Cough	ka-sàu
Dry cough	ta-sàu/léng-sàu
Productive cough	jiát-sàu
Dry throat	nâ-âu-thâu
Throat irritation	ta-ta/sau-sau/sau-peh/jiát-jiát nâ-âu-thâu ngiau-ngiau
Sputum	thâm
Bloody sputum	thâm kâ ⁿ hoeh
Mucoid sputum	thâm chhiū ⁿ hún-kóe
Whitish sputum	thâm chhiū ⁿ pèh-pho-á nōa
Hemoptysis	ka-sàu phùi-hoeh
Pneumonia	hì-iām
Pneumothorax	khì-heng
TB	hì-lô
Bronchitis	hì-kńg-iām
Chronic bronchitis	bān-sèng hì-kńg-iām
COPD	bān-sèng chó-that-sèng hì-kńg-iām
Empyema	hì-eng

Pleuritis	hì-mòh-iām
Pleural effusion	hì-mòh chek-chúi
Lung cancer	hì-gâm
SARS SARS	Tiong-kok hì-iām (中國肺炎)
Isolation	keh-lî
X-ray	tiān-kong-phi ⁿ
Take X-ray	hip tiān-kong
Mastitis	leng-á-iām
Breast cancer	leng-á-gâm
Tumor	liû, chéng-liû
Benign	liông-sèng
Malignant	ok-sèng
Metastasis	thò ⁿ --khui
Bone metastasis	thò ⁿ -khì kut-thâu

Abdomen

Omentum	pak-tó
Umbilicus	bāng-se
Stomach	tō-châi
Pancreas	ūi
Liver	io-chhioh
Gallblader	koa ⁿ
Biliary tract	tá ⁿ
Bile juice	tá ⁿ -kńg
Spleen	tá ⁿ -chiap
Kidney	pî
Small intestine	io-chí, sīn/sīn-chōng
Large intestine	sió-tńg
Appendix	tōa-tńg
Anal cannal	mô-tńg
Anal valves (folds)	pùn-kháu
Flatus passage	hō-sò ⁿ -kéng
Buttocks	pàng-phùi
Inguinal area	kha-chhng
Scrotum	kái-pi ⁿ
Testis	lān-pha
Penis	lān-hút
Vagina	lān-chiáu
	ē-sin / sán-tō

Uterus	se ⁿ -t̄ng, chú-kiong
Placenta	ui
Umbilical cord	ui-tò
Ovary	n̄ng-châu
Useful terms	
Abdominal pain	pak-tó-thià ⁿ
Heart burning	sio-sim
Feel green	chhùi-chhìn
Gag	péng-pak
Nausea	khang-áu
Vomiting	thò
Peptic ulcer	khùi-iông
Duodenal ulcer	cháp-jī chí-t̄ng khùi-iông
Duodenitis	cháp-jī chí-t̄ng hoat-iām
Gastric ulcer	ūi khùi-iông
Gastritis	ūi hoat-iām
Hungry	pak-tó-iau
Hunger pain	iau-cho-thià ⁿ
Acid regurgitation	ek-sng
Milk regurgitation (baby)	ek-leng/ni
Postprandial fullness	pá-tiù ⁿ
Hiccup	phah-eh
Belching	khō-uh-á
Abdominal pain	pak-tó-thià ⁿ
Burning pain	būn-būn-á-thià ⁿ
Cramping pain	kún-ká-thià ⁿ
Spasmodic pain	chò-chūn-thià ⁿ
Diarrhea	làu-sái
Watery	chúi-chúi
Mucoid	phī ⁿ - phī ⁿ
Bloody	kâ ⁿ -hoeh
Soiling	siàm-sái
	Chuh-sái
	Chhoah-sái
Constipation	pì-kiat
Paralytic ileus	t̄ng-á bē tín-tāng
Intestinal obstruction	t̄ng-á that--tioh/bē-thong

Intussusception	tng-á sio-lop
Colitis	tōa-tng-iām
Colon cancer	tōa-tng-gâm
Peritonitis	pak-móh-iām
Pancreatitis	io-chhioh hoat-iām
Hepatitis	koa ⁿ -iām
Chronic hepatitis	bān-sèng koa ⁿ -iām
Acute hepatitis	kip-sèng koa ⁿ -iām
Jaundice	ng-thán
Hepatic stone	koa ⁿ kiat-chiòh
Liver cyst	chúi-pha-á, chúi-liú
Hepatoma	koa ⁿ -gâm
Liver abscess	koa ⁿ -eng
Gallstone	tá ⁿ kiat-chiòh
Cholecystitis	tá ⁿ hoat-iām
Kidney disease	io-chí-pē ⁿ
Pyelonephritis	io-chí-iām
Cystitis	phông-kong-iām
Urolithiasis	kiat-chiòh
Hematuria	sió-piān ũ hoeh
BPH	liap-hō-sò ⁿ pui-tōa
Uremia	jiō-tók-chèng
Hemodialysis	sé-sīn, sé io-chí
Anemia	khiām-hoeh/hiat, pîn-hiat

Lower limbs

Thigh	tōa-thúi, kha-thúi
Knee	kha-thâu-u
Shin	kha-phī ⁿ -liām
Achilles tendon	āu-kha-kin
Leg	sió-thúi, kha-kut
Calf	kha-āu-tó-(jîn)
Ankle	kha-bák
Foot	kha-pô ⁿ
Plantar	kha-té
Heel	kha-āu-te ⁿ

Useful terms

Schlatter's disease	
Dislocation	thùt-khū, thùt-lùn
Fracture	kut-chih, kut-thâu tng--khi
Knee soreness	kha-thâu-u sng-thià ⁿ
DJD	thè-hòa-sèng koan-chat-iām
Ankle strain	óai ⁿ --tiòh
Lower back	siám-- tiòh
Neck	chōai ⁿ -- tiòh
fingers	náu-- tiòh/chek-- tiòh
Fall with buttocks to the ground	tng-lap-chē
Flat foot	ah-bó kha-tê
Corn	ke-á-bák
Varicose veins	phû kha-kin, chēng-méh-liû
Blackfoot disease	o-kha-pē ⁿ
Athlet's foot	Hiang-káng kha (香港腳)

Pediatric

Milk regurgitation	ek-leng/ni
Weaning	tng-leng/ni
Diaper rash	jiō-chū-á kauh--tiòh
Vaccination	ī-hông-siā
Chickenpox	chúi-chu
Measles	chhut-môa-á, chhut-phiáh
German measles	Tek-kok phiáh (德國癩)
Mumps	ti-thâu-púi
Poliomyelitis	sió-jī bâ-pì
Diphtheria	péh-âu
Pertussis	pah-jit-sàu
Tetanus	phò-siong-hong
Bed wetting	chhōa-jiō
???	chhoah-jiō
???	kam-chek
???	phè-á

Microbiology

Inflammation	hoat-iām, hoat-hông
Infection	kám-jiám

	Bacteria	sè-khún, bái-khín
	Viral	pē ⁿ -tòk
	Parasitic	kià-se ⁿ -thâng
Parasite		kià-se ⁿ -thâng
Ascaris		bīn-thâng
Pinworm		pùn-kháu-thâng
Hookworm		chhân-chhu
Cellulitis		phang-siū-iām
Carbuculosis		phang-siū-eng
OBSGYN		
Pregnant		ū-sin
Labor		seng-sán, se ⁿ -kiá ⁿ
EDC		ī-tēng seng-sán-kî
Premature labor		chá-sán
Menstruation		gòeh-sūn, gòeh-sū, gòeh-keng
Breat feeding		chhī bó-leng/ni
Weaning		tng-leng/ni
IUD placement		(chú-kiong)chng
Endometriosis		lōe-mòh ī-ūi
Myoma		chú-kiong liû/bah-liû
Cervical cancer		chú-kiong-chhùi gâm
Hysterectomy		chú-kiong koah-tiâu/chhiat-tû
Caesarian section		phoà-pak seng-sán
PPH		(sán-āu)hiat-pang, pià ⁿ -hoeh
Psychiatry		cheng-sîn-kho
???		Thô-hoe-siáu
Neurosis		Sîn-keng-chit
Psychosis		Cheng-sîn-pē ⁿ (Sîn-keng-pē ⁿ)
Depression		iu-ut-chèng
Pain		
Throbbing pain		tiuh-thià ⁿ
Burning pain		būn- thià ⁿ
Excruciating pain		chhiū ⁿ to teh koah
Sharp pain		chhiū ⁿ chiam teh ui/chhák
Dull pain		iu-iu-á-thià ⁿ

Menorrhagia/Dymenorrhea	thià ⁿ -keng
Itermenstrual pain	
Hunger pain	(pak-tó/ūi) iau-thià ⁿ
Postprandial pain	(pak-tó/ūi) pá-thià ⁿ
Prescription orders	
QD	1-jit 1-pái
BID	1-jit 2-pái
TID	1-jit 3-pái
QID	1-jit 4-pái
QN	àm-sî
AC	p̄ng-chêng
PC	p̄ng-āu
With meal	hām-p̄ng chiáh
HS	beh khùn chìn-chêng
AM	chá-khí
PM	ê-pơ
PRN/prn	pit-iàu ê sî
Q I hr/2 hr,,,	múi 1-tiám-cheng
Gtts	iōng tiám ê
Supp	sng-che (that kha-chhng)
Stat/st	chit-má, má-siōng
Laboratory	
WBC	pèh-hoeh-kiû
RBC	âng-hoeh-kiû
Platelet	kian-hoeh-kiû

Ka-sàu (咳嗽)

張復聚

先生驚治嗽，塗水驚liáh漏，總舖師驚食晝。世間三項pháiⁿ 剃頭，ka-sàu排做頭。

Ka-sàu ê 原因真chē，上根本--ê 是Sàu-kin(cough receptor)受刺激；Sàu-kin 主要tòa tī 呼吸系統（咽喉、肺管、細肺管、幼肺管kap 肺phòk-á），mā 有tòa tī 食道kap 胃--ê。刺激分四種：

1.化學性--ê，像空氣--ni ê 硫化物(sulfur dioxide)、臭氧(ozone)、一氧化碳(carbon monoxide)、鉛(lead)，也就是工廠kap 汽機車放--出來ê「臭屁」--la！

2.溫度變化，siuⁿ kôaⁿ、siuⁿ 熱。

3.物理性--ê，肺管內iah 是肺管外有血筋瘤、生癌ê 時，會teh 著肺管。

4.發炎，像K.M.（感冒）、肺管炎、肺癆。

這四種原因，有kóa 重疊ê 所在，有ê 嗽，原因mā m-tāⁿ kan-taⁿ 一種niâ。

Lán lóng 知影he-ku 喘(bronchial asthma)『氣喘』ê 人éng-éng lóng 會嗽，mā 會喘，m-koh 有一種號做Cough asthma ê 病，患者kan-taⁿ 會嗽，bē 喘。

Lán teh 嗽ê 時，ài 考慮幾點：

1.急性iah 慢性？

2.有發燒--無？會hiùhⁿ--bē？

3.有痰--無？若有，siáⁿ 款痰？

4.有特殊病況--無？（同性性關係？食薰？環境因素？注mô-hui？）

急性ê ka-sàu 普通lóng 是K.M.，若無就是肺炎；若肺炎，一定有發燒，而且會燒到40 度C. hia。若ka-sàu koh 嚨喉會疼、sau 聲，he 就是咽喉肺管炎；lah 若鼻á 過敏--ê，鼻水倒流（tó tī 眠床ê 時）mā 會引起ka-sàu，這款嗽是慢性--ê、久長--ê（鼻á 過敏是醫bē 離療--ê）。

有一款嗽，嗽聲像狗leh 吠，破chhéh 破chhéh，台語我kā 號做「破chhéh 嗽」(barking cough)，若兩三歲ê 細漢gín-á 有這款症頭，chiok pháíⁿ-khang，ài 緊送去入院做呼吸補助治療（插一條管入去肺管內），若無，發炎siuⁿ 嚴重會kā 肺管that掉--去，有可能幾點鐘內一命烏有--去，這種病叫做Croup『哮吼』。

時間mā ài 考慮，暝--時khah gâu 嗽，可能是鼻水倒流，mā 可能是心臟衰弱，tó tī 眠床khah 會嗽，peh 起來坐--le 就khah bē。

我bat tú 過一個嗽chiok 久lóng bē 好--ê，尾--a 爲著胃cho-thiàⁿ 去做胃鏡，發現胃潰瘍，食胃藥á kā 胃醫好，嗽也就好--去a。Che 就是講胃--ni mā 有sàu-kin。

檢查痰mā 真要緊，痰真chē、味臭臭、黃gim-gim，可能是肺管擴大破--去，可能是肺eng(lung abscess)；痰有血絲koh 生波，可能是心臟無力引起肺積水 (pulmonary edema)；痰chiok chē chiok chē，像lô-liâm-nōa，可能是肺癌。

身體檢查mā ài 注意，嗽chiok 久，有時發燒，人sán--去，ài 想著肺癆；肺部聽診有水phók-á 聲，表示肺部內底有水，可能是肺炎，mā 可能是心臟衰弱引起肺積水；若喘氣會hiùhⁿ，當然是he-ku。

Sòa--落去是hip 電光片、痰ê 檢查（用Khian-bi-khió『顯微鏡』）kap 細菌培養，若準肺癌，可能tī 痰看會著癌細胞；若he-ku 喘，mā 會tàng tī 痰--ni 看著酸性ê 白血球(eosinophil)；若是細菌引起ê 肺管炎iah 肺炎，mā 看會著細菌kap 白血球ê 死體tī 痰--ni。Koh 來，會sái 做肺功能ê 測驗，若『慢性阻塞性肺病』（肺管擴大、he-ku 喘、慢性肺管炎）ê 人，吸氣ê 功能是bē-bái，m̄-koh pùn 氣就chiok bái，mā 有肺管鏡會tàng long 入去肺管，用目chiu 直接看有生siáⁿ pháiⁿ 物--無，若有giâu 疑，mā 會tàng 挾一tè 組織起來做病理切片檢查，上尾步，koh 有超音波kap 核子醫學ê 檢查，án-ni，就chhōe 有嗽ê 病因。

上尾，lán 來講「食薰嗽」。薰若食久，肺管一定會發炎，免講mā 會嗽，這款嗽，見若suh 薰就khah 會嗽，無食薰就khah bē。無siáⁿ 痰，若有，mā 像lô-liâm-nōa iah 是白波á nōa án-ni。Bē 發燒，人mā bē siau-sán-lòh-bah，che 就是食薰嗽！

Ah，食薰「kái」bái--le！

心跳72下

張復聚

我若問你講：心臟一分鐘跳幾下？我想大部份ê人lóng會應講：72。
心臟kám chiaⁿ-sit 一分鐘跳72下？草地醫生tī chia 說明hō 你聽：

Lán tui a母ê腹tó(子宮)出聲ê時，心臟一分鐘大約跳150下；到lán兩歲ê時，大概100下；四歲ê時90下；6歲ê時80下；六歲以後70下。M̄-chiah 普通時lán lóng 講心臟一分鐘跳72下。Án-ne 講無siáⁿ-mih m̄-tiòh, cheng 差無夠清楚，mā 無夠精密，話講--tng-來，若án-ne，一分鐘跳60下、80下、90下，m̄-tiòh lóng 有問題？M̄ 是án-ne 講，hòⁿ。Tāi 先lán ài 知影，醫學是生物學ê一種，生物學內底。有一個真重要ê觀念就是「individual variability」(個別ê差異)，像講一家夥內底，a兄kap 小弟ê身kôan、體重、IQ、EQ、視力、口才iilóng 無可能相kāng，講--來in lóng 視kāng 公司出產--ê，che 就是個別ê差異。Liān 你本人ê兩蕊目chiu mā 無平大、平kôan；你ê雙手、雙kha mā 無平長、平大。(這點做鞋ê人上清楚，一雙鞋ê兩kha 絕對無平大--ê)。

另外一方面來講，心臟tī lán 體內像一個phòng-phuh-á (cardiac pump)，i ê 作用就是kā lán 血管內ê血phah 去lán 體內ê各部位，提供lán 新陳代謝ê需要，m̄-chiah 講心臟ê跳動ài 配合lán 身體ê需要。

以上ê說明，相信lán 讀者lóng清楚--a：

1. 普通時，「individual variability」ê關係，心臟有人跳khah 緊，有人跳khah 慢；總--是，95% ê 人心跳lóng tī 60~100下/分中間，che lóng 算正常；另外5%--ê，有人khah 緊(>100下/分)，有ê khah 慢(<60下/分)，koh 有kóa-á 人心臟特別有力(像Olympic ê運動選手)，有可能心臟一分鐘無夠50下，m̄-koh 心臟phòng-phuh-á 送血ê機能mā 無問題！

2. Tī lán 新陳代謝khah 旺ê時，像發燒、運動、緊張、siūⁿ 氣iì，lán 身體會hō 心臟跳khah chē 下，來滿足需要，che 視生理上正常ê反應，這個時chūn，心跳tī 100~150下/分；thèng 候原因若消失，心跳真緊就恢復正常。

抱心

張復聚

抱心，照字面 ê 意思，tō 是 kā 心臟抱 -- leh，che kap 事實 mā 真接近，抱心 ê 英語是 palpitation，意思是「你有感覺著心臟 teh 跳」。普通時咱體內 ê 五臟六 hū teh 做工，咱 lóng 無感覺，像講心臟 teh 跳、teh 喘氣，頭殼 teh 想 tāi - chì，腹肚腸 á teh tín 動等等，lóng tī 咱不知不覺中 teh 進行。nā thiau - tī kā 注意，你 ē 摸著心臟 teh 跳，ē 感覺著你 teh 喘氣；tī tiām-chih-chih ê 時，你甚至 ē 聽著心臟 teh 跳 ê 聲，m̄ - kuh 普通時 á 咱 iáu - sī 無感覺、m̄ 知影！

若 án - ni 按呢講，抱心 m̄ 著表示無正常 lor h？Tiòh 一部份！咱若真出力 teh 做 tāi - chì，像 teh 走、teh chông、teh giâ 重物，teh 受氣、teh 興奮-----ê sī，咱會感覺著心臟大力 teh tng、跳 khah 緊，che sng 是正常 ê 生理反應，一下 á 著恢復正常，醫學名詞叫「心跳過速」。

病態 ê 抱心是：心跳無規律，liam-mi 緊，liam-mi 慢、有時大力，有時細力、koh 有時 á 像減跳一下，心臟 bē 輸 beh 停--去 ê 款式，ē hō 人真艱苦、真 kiaⁿ -hiáⁿ，ná 像 kiông beh sí --khì leh。醫學名詞號做心律不整 (cardiac arrhythmia)，chit ê 時陣，咱真自然 ē 用雙手去 kā 心臟 mō h-leh，phō --leh ná 像 beh kā 保護 ê 意思，就是 án - ni，咱 chiah kā 號做「抱心」。

抱心 ê 時 beh án - choáⁿ leh？免緊張，若是正常 ê 生理反應，chit -bák -nih-á (3~5分鐘) 就 ē 慢--lòh- lāi，恢復正常；若是病態 --ê，亦請 m̄ -thang 緊張，請冷靜 chat 你 ê 脈，嘛會使用手去摸心臟，好禮 á kā 算看 māi，tī chia 把握二個原則：⚡算看到底心臟一分鐘跳幾下，正常人 ê 心跳一分鐘是 60 ~ 100 下；生理反應 ê 心跳過速 tī 100 ~ 150 下 ê 中間；若準心跳一分鐘超過180下，請即時即刻去 chhoē 心臟科醫師掛急診，若無，會出 tāi - chì！⚡注意看心跳有順、有規律--無？生理反應 ê 時，心跳緊 koh 有規律，bē σ -péh 跳；若是病態 ê 抱心，心跳著無規律，liam-mi 跳 oa-lú-chuh、liam-mi 跳 chhiah-chhiah、liam-mi koh 跳 a-kó-koh，而且人會感覺足無力，喘氣 bē 順，這 chūn 請緊 khà 電話 119，叫救護車送你去急診，án - ni 就安-- lah！

抱心 tō 是心臟 teh kā 咱講：i 有問題，i teh 無爽快，請緊 chhoē 醫師。

高血壓

張復聚

高血壓ê意思是血壓siuⁿ kôan, án-ne講, 正常ê血壓是jōa chē?

高血壓, 古典ê定義是血壓超過160/95 mmHg, m̄-koh tī 1993年上新ê定義是收縮壓超過140 mmHg, 或者是舒張壓超過90 mmHg, lóng算是高血壓。另外mā規定「正常偏kôan ê血壓」是kôan壓(收縮壓)tī 130~139 mmHg中間, 或者是kē壓(舒張壓)tī 85~89 mmHg中間lóng是。這chūn就請tāk-ê ài chim-chiok、注意--loh!

高血壓到底對lán ê身體有siáⁿ-mih影響--leh? 用上簡單ê話來講, 血壓kôan會礙著lán ê腦、目chiu、腰子(腎)kap心臟, 血壓kôan若無治療, 終其尾--a, 有可能造成腦充血、中風; 目chiu ê視力會加速退化、目chiu內會出血; 腰子會硬化, koh會尿毒症出現, tiòh-ài洗腰子; 心臟mā會硬化、脹大; 到尾--a, 心臟無力、衰弱, tiòh-ài去tòa加護病房, 準備去見老祖公。

Án-ne講, 若有高血壓ê人beh án-chóaⁿ處理--leh? 答案當然是去chhōe醫生chiah tiòh, 不而過, 你ka-kī mā會tàng處理一部份。代先, 注意體重有超過--bô? Tī chia有一個簡單ê公式: 男= $62 + (Ht - 170) \times 0.6$, 女= $52 + (Ht - 158) \times 0.5$, 其中Ht是身kôan, 用cm(公分)表示, 標準加減是10%。可比講, 若有一個人身kôan 160 cm, 體重75公斤, lán來算i ê「理想體重」= $62 + (160 - 170) \times 0.6 = 62 + (-6) = 56$ 公斤, 標準加減是56公斤ê 10% (= 5.6公斤), m̄-chiah lán知影一個人ê體重對(56公斤 - 5.6公斤)到(56公斤 + 5.6公斤) lóng算正常, 就真清楚i超過13公斤--lo! Án-ne講--起來, 第一項tāi-chì是減肥, 希望會tàng達到理想體重ê ò15%以內。第二項, 盡量mài食siuⁿ鹹, 鹹會提高血壓; 第三, lim酒上好每日30 c.c ê ALUKHOLU (alcohol, 純酒精) 以下, 也就是UISUKI (whisky) 60 c.c, iah是BILU (beer) 720 c.c ê意思。第四, ài改薰, 食薰會造成血壓kôan gah hō原本血壓kôan ê人, 血壓koh chhèng kôan, 會到gah惡性高血壓ê khám站。第五, 適當、適量ê運動, 這方面ài hām你ê醫生討論chiah安全。第六, 食方面, ài加食植物油, 減食動物油; 另外魚油會幫贊預防血管硬化, m̄-koh若食siuⁿ chē顛倒會造成出血ê症頭, 所以mā ài有醫生ê指導khah妥當。

高血壓tī台灣ê流行%是án-ne: 18歲以上--ê, 大約七個人就有一個(14%); 40歲以上ê每四個人就有一個(23%); 65歲以上--ê, 每三個人就有一個(30%), 算--起來mā bē chió, Á-koh, m̄知是「勇敢ê台灣人m̄驚死」, iah是「無知ê台灣人m̄知死」, 台灣ê高血壓患者會tàng受著真妥當、十全ê治療--ê, 比例實在有夠chió ê chió, m̄-chiah併發症lóng真緊就出現, 致使到無死mā chhun半條命, 生活品

質當然bái。Tī chia，草地醫生beh呼籲：有高血壓--ê請好好kap你ê醫生討論chham接受治療，án-ne保證你ê人生安穩koh有色彩--lah！

「醫生--ah，我kám-mō(KM)--a！」

「你ná會知影he是KM？」

「我KM幾nā百pái--a，ná會m̄知！」

Tī診所內底，chhiâng-chāi會tú著這款tāi-chì。到底KM是siáⁿ-mih？kā你講你的確m̄信：我mā m̄知！普通lán若kan-taⁿ頭痛，lán會kā醫生講頭痛，bē講KM，m̄-koh若koh會流鼻水、chát鼻、ka嗽，lán就會講KM。論真講--起來，lán一般teh講ê KM

iáu有嚨喉痛、骨頭酸痛、疲勞ià-siān，有時mā會發燒、bah-mo kôaⁿ，若嚴重--起來，koh會頭殼gông、chhùi-chhìn，hōan-sè koh會péng腹、腹tó痛、làu-sáiii，到chia，lán thang án-ni講：KM是一大堆無相siāng症頭ê總稱呼（a syndrome）。

若án-ni講，到底KM是siáⁿ-mih病？醫學講著「病」（disease entity）ê時，lóng是用致病原因來說明、研究kap治療，像Ài-sí病（AIDS）原因是病毒（virus），名叫HIV（Human Immuno-deficiency Virus）。最近lán chiaê豬災（che）『口蹄疫』mā是病毒，叫做Coxsackie virus。梅毒是細菌（bacteria），號做Treponema pallidum（另外mā有一種「媒毒」是電視、報紙、Radio大眾媒體ê毒）。中風是血壓siuⁿ kôan引起血筋破--去，iah是血sng（栓）塞著血管ii。

Chhōe著原因，chiah有法tōr thang治療。照án-ni講，KMê病母是siáⁿ-hòe？醫學課本內底有一個病號做URI（Upper Respiratory Infection，上呼吸道感染），hām lán tú-chiah講ê KM上kài óa意。URI是病毒引去--ê，症頭是頭痛、發燒、流鼻、嚨喉痛、ka嗽ii，kap lán頂頭講--ê真kāng，m̄-koh無siáⁿ要緊，準講lán無chhap--i，無食藥á，mā tī一禮拜內會好--去。URI thang講是普通lán講KMê代名詞；話講倒tng--來，lán mā ài知，kāng款ê症頭無tiāⁿ-tiòh是kāng款ê病因，這個sūn niâ（sî-chūn niâ），tiòh-ài詳細區別，chiah bē誤診：

1. 嚨喉痛：KM、細菌、神經痛、過敏，lóng有可能。KM引起--ê，lán tú講--過，無要緊，ka-kī會好。若細菌引起ê Hian-tō-sian發炎『化膿性扁桃腺炎』，tiòh-ài食抗生素14日，若無細菌會去礙著心臟kap腰

子，引起風濕性心臟病kap 急性腎炎，he 就有影「臍歪--a」。神經痛kap 過敏若有對症食藥就好--a。

2.病毒性肝炎（A 型、B 型）、日本腦炎、出麻á『麻疹』、德國癩『德國麻疹』、豬頭肥『腮腺炎』、小兒麻痺i一直到肺炎kap 最近teh hán ê siáu 狗病，tī tú 開始ê 時，mā 是lóng 會有發燒、頭痛、ià-siān ê 症頭，kap KM真相kāng，若無細膩診察，tiāⁿ-tiāⁿ 會làu-kau--去。

3.急性病毒性腸炎，tī lán chia ê kôaⁿ--人lóng 會流行，病毒ê 外形像車lián，我kā 號做「車lián-á 病毒」，chiāⁿ pháíⁿ，開始ê 時mā ná 像KM，m̄-koh，真緊就會腹tó 痛、làu-sái、吐，若幼嬰á 會致使脫水kap 休克，ài 好禮á 處理，無會出tāi-chì，有可能liān 性命都無--去。

4.有時á KM ê 病毒會礙著大腸ê hát á『淋巴腺』，引起Mesenteric adenitis，正pêng 腹tó ê 下kòeh 會痛，kài 成盲腸炎，有時會hông sak 入去開刀房「剖腹」，he 就有影「有夠soe，種pû-á 生菜瓜」！M̄-tiòh，是種pû-á bē 開花。

Taⁿ，tāk-ê lóng 會hiáu 診斷ê KM soah hō 我講到chiah 複雜，m̄ 知有人會起kiāu--無？無要緊，診斷ê khang-khòe 留hō 醫生，你ê 責任就是kā 症頭講hō 清楚，同時mā 請醫生kā 你ê 心臟、肺部kap 腹tó 聽hō 清楚，án-ni就妥當--a！

Lán chia sī Hau-siâu Kóng-pò-tiān-tâi，chit-má beh lâi siâu-kài chit bī iòh-á。Che sī Kóng-lóng-bô-iaⁿ-bô-chiah Chè-iòh-kong-si chhut-sán ê「Bē hó ê iòh-ko」。Bô-lūn lí sí-chôa kā--tiòh、sí-bé that--tiòh、lâu-kha poáh lóh lâu-téng，iah sī khi hō léng-kún-chúi thng--tiòh，chhiáⁿ kóaⁿ-kín lâi boah「Bē hó ê iòh-ko」。Pau-niá lí liáp-á hó，「lâng」tō bô！Góa sī Ong-lók-á-sian。Beh bé iòh-ko--ê chhiáⁿ khà tiān-ōe「Sam sam pat pat it tit giú」，gōa p̄-thâu--ê ài ē kì-tit「khòng káu-ka」，m̄ sī，sī「khòng káu ka--lòh」。Chài-hōe！

Làu sái (Diarrhea)

張復聚

Tī 先進國家，大人正常一工所 pàng ê sái 是 200g 以下，水份就佔 60%~85%；正常人 pàng -sái 大約是 tùi 一工三 pái 到一禮拜三 pái，當然--la，一kóa 人一禮拜一 pái 到一工七 pái lóng 有。

Làu-sái tī 醫學 ê 定義是：每日 sái ê 量超過 200 g，而且 sái ê 水份 mā khah chē，mā pàng khah chē pái。下面兩種情形 ài kap làu -sái 分 hō 清楚：(一)假 làu -sái：就是 pàng khah chē pái，Á-koh sái ê 量並無增加，親像直腸炎、甲狀腺機能過強，iah 是腸神經無穩定 (*Irritable*)；(二) sái 禁 bē tiâu (*Fecal incontinence*)：就是 sái 自動對糞口流--出來，he 表示 sái ê 水份 siuⁿ chē，iah 是糞口收縮控制無正常。

以生物學 ê 觀點，làu -sái、發燒 kap ka -sàu，lóng 會 sái 講是生物自我保護 ê 手段。發燒會提高體內白血球 ê 殺菌能力，ka -sàu 表示 beh kā 肺管內 ê la-sâm 清--出來，làu -sái 是 beh kā 腸 á 內 ê 垃圾清掉。Án-ne lán 就知影講 teh 治療 làu -sái ê 時，無應該趕緊 kā 止 làu ê 原理--lor。

Làu-sái 對 lán 人有 siáⁿ-mih 敗害--無？免講 mā 知影有！Tāi 先，làu -sái 會 hō lán 失去水份，lán 大人體重 ê 60%~70% 是水 (幼嬰 koh khah chē)，脫水 siuⁿ chē 會造成血壓降 kē，koh 會 *shock* (『休克』)、死亡，khor -lé -lah (*cholera*，『霍亂』) ê 患者就是 án -ne 死--ê！Làu -sái mā 會引起鹽份 (『鈉鉀離子』natrium, kalium ê ion) ê 流失，致到體內電解質 (鹽份) 無夠，尾--a 心臟 kap 神經系統運作 bē 正常，產生心跳無規則、kiuh -kin 等等 ê 毛病，危害性命。

醫學上 lán 會 tàng kā làu -sái 分做急性 kap 慢性。

急性 làu -sái 普通是 òe -- 來 ê，就是有致病 ê 生物入來 lán 體內，像車輪 á 病毒 (外形 kài 成 KMT ê mark)、像 khor -lé -lah 菌、傷寒菌 (*salmonella*)；mā 可能是化學藥品，像抗生素、治癌 ê 化學劑、心臟藥 毛地黃、一般胃藥 (有 Mg--e)，iah 是一般止痛藥 (*NSAID*)、降血油藥 i 等等，lóng 有可能。急性 làu -sái ê 症頭有：péng 腹、吐、腹 tó 痛 kap làu -sái，sái 可能水水、kâⁿ 血，iah 是 phīⁿ -phīⁿ (有腸 á siūⁿ ê 意思)；若是致病菌引起--ê，mā 會發燒，急性 làu -sái 對幼嬰 á 傷害特別大，ài 緊補充水份 kap 鹽份。

慢性 làu -sái 普通 lóng 會拖幾禮拜到幾個月，hōan-sè 幾 nā 年，大部份 ê 原因是腸神經無穩定 (*Irritable bowel*)，khah 無大敗害，Á-koh 有一部份 ê 人需要詳細檢查。像有 ê 人 kiàn -pái 若 lim 牛奶就 làu -sái，che 是 i 體內欠一種酵素 (kàⁿ -sò)，若開始 ê 時 lim--kóa，以後 ták 工 lim，

慢慢增加，經過一禮拜就無問題-- a。有ê人是生癌，像腰chhioh (『胰臟』，Á-thang讀做『姨丈』)有生瘤，甲狀腺生癌，mā有人是因為腰chhioh機能無好，有ê是腸á本身發炎，對食物過敏，有時**AIDS**mā會！當然放射線治療癌，mā會傷著腸，致使làu -sái，m̄ -chiah無hiah簡單就知影原因，che就khah費氣-- a！

欠血（貧血）

張復聚

欠血ê意思是血無夠giáh。血是siáⁿ-mih？就是lán肉破空ê時流--出來hit款紅紅ê流體。

血有幾種成分？醫學上kā血分做水kap粒兩部分來討論，水（血漿）ê部分佔55%，內底有水分、鹽分（鈉、鉀、鈣ii）、營養分（葡萄糖、氨基酸、脂肪、膽固醇、Bitabin『維他命』）、Horubong『賀爾蒙』，kap抗體、補體等等；粒（血球）ê部分佔45%，有紅血球（Red blood cell, RBC）、白血球（WBC）kap小血球『血小板』。RBC負責kā sàng-sò『氧氣』送去各組織、細胞，hō in進行新陳代謝thang用，講khah清楚--le，sàng-sò是RBC內底ê血紅素（Hemoglobin, Hb）所chah--來ê；WBC是lánê軍隊，負責消滅外來ê侵略者，像細菌kap病毒；小血球kapkian血因素負責lán皮肉破空ê時做止血êkhang-khòe。

若照án-ni講，欠血m̄就是所有ê成方lóng無夠？無--lor！Lán人若欠用錢，lóng mā是欠hit hō大張--ê，ná有人講欠銀角á--la。Kāng款理由，lán講欠血（Anemia）就是RBC無夠ê意思，RBCê機能是由Hb來執行--ê，就是án-ni，醫學上就用Hbêkhó-ám度『濃度』來表示欠血ê輕重，一般大人Hbêkhó度是100ccê血內有Hb12g以上，照定義來講，若欠到10%以上就算有欠血--a。

欠血ê時有siáⁿ症頭？輕度ê欠血lán iáu-bē感覺有siáⁿ kò-iūⁿ，che是lánê心臟血管系統會做一kóa-á調整，tú開始，心臟會加跳khah緊，特別是tīlán出力作sit、peh山、peh樓梯iiê時。Tīlán平常無做khah食力êtāi-chìê時，iáu bē感覺有siáⁿ kò-iūⁿ，等到欠血愈來愈嚴重，koh若Hb lak到7.5% / 100cc以下，就不sám時lóng會感覺心肝頭phít-phòk-chhái，這個sūn niâ(sî-chūn niâ)，lán m̄-tāⁿ會抱心，mā加真gâu ià-siān、無力，有時koh會頭眩目暗，會gông、頭疼，koh耳空鬼á ki-ki叫、lòng-lòng叫，精神pháiⁿ集中，暗時pháiⁿ khùn，面色白sut-sut，有ê會畏kôaⁿ，cha-bó--ê月事bē順，產道烏白出血，男性會khah無cha-po氣慨（English是Impotence，台語我kā號做Imphoh），講--是án-ni，m̄-koh我mā tú過一個，iêHb kan-taⁿ chhun 4g / 100cc（正常人ê1 / 3），iáu-koh有châi-tiâu ka-tī坐公車來病院！Án-ni你就thang知lán人調整kap適應ê能力有jōa強！

是án-chóaⁿ ná 會欠血？人ná 會欠錢用？我想若m̄是siuⁿ gâu khai 就是khah han-bān thàn。欠血--ê mā 相siāng，lán ài 知紅血球i 一世「球」ê 時間mā chiah 120 日niâ，也就是講lán 體內tāk 日lóng 有1/120 ê RBC 會死--去，同時lán ê 骨chhóe 『髓』（製造RBC ê 工廠）mā 一工lóng ài 生產1/120 ê RBC 來補，chiah bē 欠血。RBC ùi 骨chhóe 出世了後，ài koh 過幾nā pái ê tng-sin kap 成長，koh 有Bitabin B12 kap 葉酸（Folic acid）ê 幫贊，chiah 會tàng 變做成熟、有lō 用ê RBC，thang 好送來lán 血管內做khang-khòe。這中間，骨chhóe 製造RBC ê 速度koh ài 受紅血球催生素（Erythropoietin, Epo）ê 管制，Epo ê 分泌由腰子（Kidney）控制；Iáu 有，RBC 內ê Hb mā 需要鐵質chiah 會sái--得；RBC 食老，細胞膜會變khah 脆，經過脾臟ê 時，膜á 會破--去，án-ni RBC 就「giān-giān bē siau-kiān」，死--去a。

這個sūn niâ，lán thang ùi 兩方面來講欠血ê 原因：

1. 生產不足——就是工廠kap 原料ê 問題。骨chhóe 去hō 放射線傷--著（核能發電廠ê 危險性之一）、藥物、殺蟲劑，骨chhóe 本身生癌、纖維化、老化，lóng 有可能造成欠血，無胃ê 人（開刀切掉）體內欠缺B12 結合素（Intrinsic factor），致使B12 無法tō 吸收；腸á 有問題ê 人，葉酸、B12 kap 其他Bitabin B 群ê 吸收lóng bái，hō RBC 出世了後bē tàng 成熟，soah 變做m̄-chiāⁿ-gín-á，夭壽早死。

2. Siuⁿ gâu khai——胃、十二指腸潰瘍ê 人，tiāⁿ-tiāⁿ 會出血，大量出血ê 時，放屎會烏烏、黏黏，koh 臭臊臭臊，像táⁿ-má-ka（打馬膠），che tāk-ê lóng 知，m̄-koh 若chió 量出血，lán 「凡眼」看bē 出--來，年久月深會欠血。Cha-bó 人月經過多，mā 會造成欠血。Chia--ê 就是欠血ê 基本原因。

Kiám 有人血siuⁿ chē？Kiám 有人錢siuⁿ chē？Lóng 有，後日á chiah koh 講。

Lán chia sī Hau-siâu Kóng-pò-tiān-tâi，í-siōng ê chiat-bók iū Kóng-lóng-bô-íáⁿ-bô-chiah Chè-iòh-kong-si só thê-kióng，M̄-chiāⁿ-kâu I-seng chú-chhî。Hoan-gêng àn-sî siu-thiaⁿ。Chài-hōe！

Heng-khám thiàⁿ (胸坎痛)

張復聚

頭痛、嘴齒痛、腹tó痛、kha手酸痛、胸坎痛，toh一種你上驚？相信大部分ê人lóng會講「胸坎痛」，特別是tī tò-pêng ê時，lóng會liáh-chún是心臟teh痛！

事實kám án-ni? M̄是，絕對m̄是！

Lán先來看胸坎內有siáⁿ-mih構造，ùi頭前面ê胸坎看thàng tùi後壁去，代先是皮膚、奶á，koh入去是排á骨kap肉，koh內面是肺膜、肺kap心臟；若koh再深入，看--著ê構造hām tú-chiah講--ê相kāng，增差順序tò-péng niá。

頂面所講--ê，tāk部分lóng有可能會痛。

先講皮膚，皮蛇(herpes zoster)beh khí-sì ê時，會感覺麻麻、悶痛，過兩三工了，麻痛ê部位會起水泡，kài成水珠(chicken pox)（其實皮蛇kap水珠lóng是kāng一款病毒引起--ê，號做Varicella-zoster virus），這個時chūn，麻痛變做神經痛，親像一條皮帶順排á骨ê勢面teh痛，會tiuh，mā會chhák，lóng總ài兩三禮拜chiah會好--去。

Koh來就是兩粒奶á，發炎也好，生pháiⁿ物也好（奶á生pháiⁿ物m̄是cha-bó人chiah會niá），奶á就會痛。

排á骨若傷--著mā會痛；肉『肋間肌』若傷--著iah是發炎，tiāⁿ-tiòh會痛。肉kap排á骨ê痛，tī lán運動、tín動ê時，會koh-khah痛。

續--落去就是肺膜破空，造成「氣胸」(pneumothorax)，這chūn m̄-tāⁿ會痛，koh會氣喘bē起--來，心臟phók-phók-chháiⁿ、面色tng白，若khah嚴重，hōan-sè會死人！肺膜破空ê原因真chē：1.肺病--ê、食薰--ê，本底肺就bái。2.外傷致使胸坎ê排á骨、肉kap肺膜破--去。3.Tī加護病房tàu呼吸器ê人，呼吸器ê壓力若siuⁿ kōan。4.Mā有人無tāi無chì肺膜破--去(spontaneous pneumothorax)，m̄知原因。

肺部本身有病mā會痛，肺管發炎、ka嗽，iah是肺生癌lóng會痛；肺部ê血筋that--著(pulmonary infarction)mā會。Che tiòh-ài靠hip電光、肺部血筋hip相(angiography)，hōan-sè koh ài核子醫學、肺管鏡ê檢查chiah會得thang區別。

胃酸過多，溢chhiah酸溢tùi食道起--來，會造成食道炎，感覺心肝窟á會痛，mā會順食道ê路線ùi心肝窟á痛tùi胸坎kap嚙喉起--來。年久月深，食道kap胃ê交接處會變狹，致使lán吞物件吞bē落--去(dysphagia)。

上尾手，lán來講tāk-ê上kài驚ê心臟痛，che有兩種可能：心膜痛kap心臟本身痛。

心膜就是kā心臟包--le ê hit iân膜。心膜發炎ê原因chiok chē，病毒、細菌、kσ、寄生蟲、生瘤（無論良性iah惡性）、尿毒症、嚴重ê欠血、放射線傷害、外傷、藥á過敏、風濕性關節炎ii，lóng總有四十外個原因thang講！心膜痛是真pháiⁿ忍受。痛ê部位tī tò-pêng胸坎心臟hit tah hia，會thàng tùi後壁去，喘氣kap ka嗽ê時會愈痛；坐hō直、頂半身koh小可á敲tùi頭前去ê時，會感覺khah bē痛，用這點kap心臟本身ê痛做區別。

Hō人上驚惶ê心臟痛就是心臟ê血路bē順，che koh會sái分兩種：1.狹心(angina pectoris)。2.心筋that--著(myo-cardial infartion)。

狹心就是心臟ê血筋變siuⁿ狹，當心臟工作khah重需要khah chē血ê時，soah無法tō供給i用，án-ni心臟就痛--起來。換一句講，就是心臟「相對」血路無夠通；若心臟ê血筋that--著，就是「絕對」血路無通，tāi-chì就有影chiok大條--lō！血路若that--le，血流bē過--去，無血thang使用ê組織（就是心臟本身ê肉）會死--去，範圍若siuⁿ大，心臟會破--去，這個人就會一命嗚呼哀--哉，tng去chhōe祖公á phah-lā-liâng！無論「相對」iah「絕對」ê血路無通，心臟lóng會痛，這個痛，論真講，m̄是普通ê痛。Lán所知ê痛有抽痛、tiuh痛、chhák痛、眩痛、kún-ká痛、幽幽á痛、悶悶á痛ii，che lóng m̄是心臟痛。心臟痛ê部位是tī tò-pêng ê 奶á khah óa心肝窟á hia，痛會連帶去 tò-pêng頷頸、牙槽、肩胛頭、kha-chiah-phiaⁿ kap tò手。痛本身ê特質是「痛m̄-chiâⁿ痛」(vague discomfort)。感覺ná像有物件teh tī胸坎，mā ná像索á絞--le，oh用真明確ê這種感覺來講hō清楚，簡單講，hit款痛你m̄-bat經驗--過ê就是--a la！Tī chia我mā希望讀台文ê人mài有這款經驗！再會！

發燒

張復聚

Lán lóng知影發燒ê意思，m̄ -koh 我nā 問你講體溫幾度算正常，你可能tō m̄ 知--lor 。

一般講--起來，lán 人ê 體溫chái 起時上kē，tī 36.5 °C hia；koh來就慢慢á giâ kôan，到beh暗á時giâ 到上kôan，tī 37.5 °C hit tah hia，sò--lòh koh轉kē，一直到bîn-á-chái-khí，tú 好過一kang。當然--la，有一kóa-á 人(< 5%) ê 體溫比37.5 °C khah kôan，mā 有比 36.5 °C khah kē。M̄-chiah講有時á chhām beh決定一個人有發燒--無？Mā 無hiah簡單。上好ê 辦法就是kap i本人比。可比講；tī e-pō 3點ê 時i ê 體溫普通lóng tī 37.2 °C，chit-má giâ kôan到37.7 °C，lán就知影講i有發燒--lor 。

發燒對lán人有sím-mih敗害？Iah是講kám 有sím-mih好--處？簡單講：體溫提高會hō lán白血球ê 殺菌能力提高，che算好ê 部份；同時發燒mā 會hō lán新陳代謝ê 負擔khah重，對lán ê 心臟、肺部kap腦部有pháiⁿ ê 影響。體溫siuⁿ 過頭kôan ê 時，lán ê 頭腦會變khah混沌bē 清楚，koh會烏白講話、精神錯亂。有--ê gín-á 發燒會併發全身kiù 筋。有身--ê 特別tī 第一期(有身ê 頭三個月)，koh會造成子宮內胎兒ê 神經系統無正常發育！Chia--ê lóng是bái ê 部份。

Án-ne講，發燒ê 時beh如何是好neh？對lán頂面所講ê 人(有身ê 第一期、會kiù 筋ê gín-á、有心臟病、肺病kap腦循環bái--ê) ài趕緊kā 退燒。體溫siuⁿ kôan (> 40 °C) mā ài趕緊kā 降--落來。Nā 是溫度<38.5 °C，無sím-mih要緊。注意觀察就好。Nā tī 39 °C 頂下，tiòh請緊chhōe醫生看。

退燒藥á beh用toh一種khah好？我建議lán厝內隨時chhōan kóa-á PHANATOLU (Panadol 『普拿疼』)，這項藥á 真純，ē-sái講無siáⁿ 副作用，另外koh有ASPHILIN(Aspirin) 通用。Aspirin比Panadol khah強，mā khah毒。Gín-á 人teh出水chu、患著流行性感iah是腸á 炎ê 時koh食aspirin有可能會造成Reye's syndrome，會礙著肝kap腦，死亡率真kôan！Koh有，aspirin會造成內出血ê 危險，m̄-chiah講盡量mài用。

皮蛇ê故事

鄭詩宗

陳太太最近chiah做a-má，心情真歡喜。有1日抱孫teh落樓梯ê時chūn，láp--1下無tú好，soah去頓lap坐。Koh來幾nā日tò手pêngê腰lóng悶痛、悶痛。I想講phah算是去閃著腰，就去oát角áhit間拳頭師hia hōi chhiâu chhiâu、推推--leh，koh貼1tè糊藥á。無想講m-tāⁿ無khah好，疼顛倒愈來愈嚴重。

Iêgín-á看m是辦勢，就chhōa i去in tau熟sāiê王內科hia，hō先生看。王醫師kāi看看--leh，koh做lkóa檢查了後，kāi講可能是神經疼，開lkóa藥á hōi tng去食。

Koh過1日，陳太太ê腰，sò有幾nā粒水phā走--出來。水phā對腹tó牽到kha-chiah-phiaⁿ，tāk暝疼kah ui-ui-chng，lóng無法tō入眠。這時有厝邊kāi講，he是號做皮蛇，ài趕緊醫治，無，若hōi khō kui liàn，蛇纏身，無死mā半條命。

陳太太聽了真tiòh驚，隔日就照hit個厝邊所報--ê，去到1位斬蛇--êhia去hō斬。Hit個斬蛇--ê提1枝毛筆，ùn 1-sut-á墨，1面念符咒，1面tī陳太太ê身軀畫幾nā撇。畫好了後，koh thèh 1罐符á水beh hōi lim，lkóa藥草beh hōi tng去choaⁿ。

M-koh陳太太ê腰猶原teh疼。水phā愈來愈chē，有êsoah開始出血puh膿。疼kah bē食bē睏。I看無法tō，就去高雄醫學院掛號看皮膚科。鄭醫師來kā看。看i疼kah直直搖頭，真艱苦ê形，kui身軀全藥草味。

鄭醫師講：「請坐，toh位無爽快？」

陳太太講：「Ah-to腰--nih疼kah勞心討命。」

鄭醫師看i皮蛇hit跡ê皮膚用藥膏糊kah烏-sô-sô，lóng發hông、puh膿，就講：「Thài會chhòng kah án-ne? Thài會拖到hiah嚴重chiah來？」

陳太太應講：「都m知影會chiah-nih嚴重，無，半暝mālòng--來。Ah，是án-chóaⁿ會án-ne? Chit-má beh án-chóaⁿ-樣khah好？」

鄭醫師講：「皮蛇tīgóan皮膚科學內底ê醫學名詞叫做“帶狀皰疹”(Tài-chōng-phàu-chín)，che是lán人tī細漢ê時，染著水痘(chu)，好--去了後，水痘病毒soah走入去神經節內底bih--起來，一直到人食老，iah是身體有koh樣，抵抗力khahbáiê時，chiahkoh tùi神經路線thòⁿ--出來。

「Án-ne是án-chóaⁿ皮膚會有hiah-nih chēê水phā--leh？」

「He是因爲皮膚內底有真chē細條ê神經chhng--過。這款病毒m̄-tāⁿ會傷神經，mā會害皮膚。所以1方面神經疼，另外皮膚mā會發hông、起水phā。」

「醫生--a，kám有影像人講--ê，若hō蛇tī身軀khor 1 lìn，人tiòh-ài死--a？」

「皮蛇 séh 1 lìn ê情形並無 chiáp 看--著。有時tī 1 kóa得著嚴重病症 ê人，親像癌症末期、糖尿病、換骨髓 ê人 ê身上會sái看--著。這款情形代表身體chiok虛，抵抗力chiok bái，隨時會因爲感染症來過往。一般人m̄知這個道理，想講是皮蛇纏身，不得了--a。其實若準kā根本 ê病症治療hō好，就無問題。」

「若照先生你看，我 ê病kám會koh thòⁿ--落去？」

「水phā到taⁿ jōa久--a？」

「有beh上1禮拜--a。」

「我想應該bē koh再thòⁿ--落去-a chiah tiòh。皮蛇普通講--來，水phā teh發ài 1禮拜chiah會停，然後會堅phí，lóng總ài 2禮拜，皮膚chiah會chiâu好。M̄-koh神經疼就加chiok厲害，tiāⁿ-tiāⁿài疼kui禮拜。有 ê人疼kah kui月日，甚至到幾nā年，疼kah bē食 bē困，不止 á 傷重。」

「Beh án-chóaⁿ治療khah好？」

「皮蛇一般講--來，是1款ka-tī會好 ê毛病，kan-taⁿ需要好好 á hioh-khùn，mài siuⁿ操勞，食hō飽，困hō足。另外koh食1 kóa止疼--ê kap hō神經穩定 ê藥á，抹1 kóa抗生素 ê藥膏就會用--得。」

「Kám是有1款皮蛇 ê特效藥會sái hō病khah緊好？健保kám有准用？」

「有，m̄-koh he是用tī khah傷重 ê人 ê身上。可比講病毒有感染著全身軀，iah是目chui、腦部ê時，khah有需要用。這時用這號藥，健保chiah有准，m̄免ka-tī出錢。」

「水phā kám會sái kā tūh hō破？」

「M̄-thang，hō i ka-tī ta--去就好，chhòng無好有tang時會發炎。」

「這號病kám會傳染？」

「水phā tú出--來 ê前幾工，會傳染hō別人，上好m̄-thang kap gín-áiah是有身 ê人接觸。Chit-má應該 bē--a。」

「若照你án-ne講，我 ê病m̄就食kóa藥á，兼抹kóa藥膏就無問題--a？」

「是--a。這幾日好好hioh-khùn。薰kap酒m̄-thang用。我開3日止疼藥hō你食，3條藥膏hō你抹。請你3日後koh來復診。」

「醫生--oh。多謝。真 ló-lát！」

Hĩⁿ-phĩⁿ-âu-kho (Hĩⁿ-lâu ê Kò-sū)

耳鼻喉科(耳漏 ê 故事)

Koa khá-lē i-su柯巧俐醫師

Chit-kúi-jit-á chin kôaⁿ, koh ū sap kóa hō.

Bí..a thàu-chá iû-éng tò--lái lóng bô ke chhēng chit niá saⁿ. Phah-sng khi kám--tiòh--loh, àm-sī kap in ang Chong..e, chò-hóe tī thák-chheh-keng teh thák-chheh ê sī, sòa kha-chhiùⁿ phah bē-thēng, phĩⁿ-chúi siang káng tò, tit-tit lâu kàu chhèng bē lī, koh ka-sàu kah lâu bák-iû.

Chong..e kóng, “Kā lí kóng chit-chām khah léng, hong koh thàu, iû-éng liáu khiá-chhia chíⁿ-hong tò--lái ài chhēng ò-bah. Lí to ké-ióng koh thih-khí, taⁿ kám-mō a hoⁿh.”

Bí..a in kóng, “Chá chai tiòh mài ké-chhèng. Chá-sī tng lái kàu chhù chiū kôaⁿ kah ngī-ngī-chùn koh phĩ-phĩ-chhoah, chit-má lâu-phĩⁿ, phah kha-chhiùⁿ, koh khâm-sàu, lián nâ-âu mā ū chit-kóa kê-kê thiàⁿ-thiàⁿ, chin kan-khó.”

Chong..e pòⁿ an-ùi, pòⁿ kún-chhiò Bí..a, “Lí ê àng-phĩⁿ-siaⁿ thiaⁿ--khi--lái koh put-chí-á un-jiû neh. Ài ē kì-tit ke lim tê, ke hioh-khùn.”

Hoan pòⁿ-mê..á, Bí..a péng lái péng khi, iáu khùn bē khi, chí-hó khi lái the--teh.

“Án-chóaⁿ--leh? Tó-ùi kan- khó hō lí bē khùn--tit?”

這幾日仔真寒，閣有sap 寡雨。

Bí..a 透早游泳倒來攏無加穿一領衫。拍算去感著loh，暗時kap in 翁，宗..e，做伙佇讀冊間teh 讀冊ê時，續kha-chhiùⁿ 打未停，鼻水雙káng 倒，直直流到擤未lī，閣咳嗽kah 流目油。

宗..e 講，”Kā 你講chit-chām 卡冷，風閣透，游泳了騎車箭風倒來愛穿σ-bah(大衣)。你都假勇閣鐵齒，taⁿ 感冒a hoⁿh。”

Bí..a 應講，”早知著 mài 假 chhèng。早時轉來到厝就寒kah ngī-ngī 顫閣phĩ-phĩ-chhoah，chit-mái 流鼻，打kha-chhiùⁿ，閣khâm 嗽，連嚨喉mā 有一寡kê-kê 痛痛，真艱苦。”

宗..e 半安慰，半滾笑Bí..a，”Lí ê àng鼻聲聽起來閣不止仔溫柔neh。愛會記得加飲茶，加歇睏。”

翻半暝..a，Bí..a péng 來 péng 去，猶睏未去，只好起來the--teh。

“按怎--leh? 叨位艱苦乎你未睏得?”

Bí..a lám-siaⁿ ìn, “sòa to sat-phīⁿ, pháiⁿ chhóan-khùi--lah. Thâu-khak mā sió-khóa-á gông-gông. Nâ-âu ta-khok-khok chiok thiàⁿ.”

Chong..e bong Bí..a ê hiáh-á khòaⁿ māi, “Hang-hang neh. Góa lái thîn tê hō lí lim--kóa, khòaⁿ ē thè-sio beh. Bîn-á-chài tiòh ài khi tōa-lō piⁿ hit-keng Ka-i-kho chín-só chhōe i-su khòaⁿ-khòaⁿ--leh.

Bí..a kóng i tiāⁿ-tiāⁿ teh hīⁿ-lāu, chòe-kīn koh khah giâm-tiōng, beh sūn-sòa khi Ko-i khòaⁿ Hīⁿ-phīⁿ-âu-kho, chò kiám-cha.

“Tâi-ôan-lâng mā chin kî-kòai, sió-pēⁿ khòaⁿ tōa pēⁿ-īⁿ, kám-mō khòaⁿ Hīⁿ-phīⁿ-âu-kho. Kiám-chhái sī kā nâ-âu phīⁿ-khang phùn-phùn chheng-chheng--leh chiām-sī khah khùi-óah ê khóan. Lí ê hīⁿ-á it-tít bô lī-liáu, pêng-siōng-sī tiòh èng-kai khi khòaⁿ--ah. Chòe-kīn teh kiò--lí, ná chhiūⁿ tiāⁿ-tiāⁿ bô thiaⁿ--tiòh.”

Bí..a sai-nai ìn, “Tiòh..a, góa kīn-lái ná chhiūⁿ khah bô thiaⁿ lí teh kóng ài--góa.”

Hoan-tng-jit, Bí..a lái hō Ko-i ê Koa-i-su khòaⁿ. I kā i-su kóng i chit tâu kám-mō ê cheng-thâu kap chhàu-hīⁿ-àng-á ê bün-tê.

Koa-i-su kā i kiám-cha phīⁿ-á, koh kiò i chhiūⁿ peh-khui, khòaⁿ-khòaⁿ--leh kóng, “Sī chhiūⁿ-hō-hip-tō kám-jiám, nâ-âu hoat- iām--lah. In-ūi lí phīⁿ-khang lái seⁿ phīⁿ-jiōng, só-í khah gâu that-phīⁿ. Kî-tha kan-taⁿ téng-khiuⁿ

”Bí..a lám 聲應, “續都塞鼻, 歹喘氣--lah。頭殼 mā 小可 gông gông。嚨喉乾-khok- khok 足痛。”

宗..e 摸 Bí..a ê 額仔看 māi, “烘烘 neh。我來斟茶予你飲--寡, 看會退燒 beh。明-á-載著愛去大路邊彼間家醫科診所 chhōe 醫師看看--leh。”

Bí..a 講伊定定teh 耳漏, 最近閣卡嚴重, beh 順續去高醫看耳鼻喉科, 做檢查。

“台灣人 mā 真奇怪, 小病看大病院, 感冒看耳鼻喉科。Kiám-chhái 是 kā 嚨喉鼻孔噴噴清清--leh 暫時 kah 氣活 ê 款。你 ê 耳仔一直無 lī 療, 平常時著應該去看--ah。最近teh 叫--你, ná 像定定無聽--著。”

Bí..a sai-nai 應, “著..a, 我近來 ná 像卡無聽你teh 講愛--我。”

翻轉日, Bí..a 來乎高醫 ê 柯醫師看。伊 kā 醫師講伊這 tâu 感冒 ê 症頭 kap 臭耳 àng-á ê 問題。

柯醫師 kā 伊檢查鼻仔, 閣叫伊喙 peh 開, 看看--leh 講, “是上呼吸道感染, 嚨喉發炎--lah。因為你鼻孔內生鼻茸, 所以卡 gâu 塞鼻。其他干單頂腔有一 ê 破空, 無啥物問題。Hián-tó-sián mā 無卡大。食寡止嗽消炎..ê 著好。”

ū chit-ê phòa-khang, bô siáⁿ-mih bün-tê, hiân-tó-sián mā bô khah tōa. Chiáh kóa chí-sàu siau-iām..ê tiòh hó.”

“Ah góa hīⁿ-á ê bün-tê--leh?”

Koa i-su chiò khòaⁿ i ê hīⁿ-khang, iô-thâu kóng, “che khah tōa-tiâu kám-mō--oh!”

Bí..a kóng, “Che chiáⁿ-hīⁿ hīⁿ-lāu ê bün-tê í-keng thoa chiok kú--ah. In-ūi góa chá-sí ū iú-éng ê sip-kòan, khí-thâu liáh-chún sī chèng-siông--leh, bô chin kā chù-i, bô siūⁿ tiòh sòa jú lái jú giâm-tiōng, chia kám-kak m̄ tiòh.”

“Lí pêng-sò hīⁿ-khang kiám ē thiáⁿ? Thâu kiám ē hīn?”

“Sī bē thiáⁿ bē hīn--lah, m̄-kú chit táu-kú-á ū chit-pái teh thiaⁿ tiān-ōe ê sí, hiông-hiông hoat-kiàn chit hīⁿ khah tâng.”

Koa i-su kái-soeh kóng, “Lí tng-kí ê tiong-hīⁿ hoat-iām, gōa-hīⁿ-tō ê phōe-hu thong-kòe hīⁿ-kiáⁿ ê phòa-khang seⁿ jip khi tiong-hīⁿ, chiáⁿ-chòe “chin-chu-liú”, che ōe khi siong-hāi thèng-kut ê kò-chō, éng-hióng lán thiaⁿ ê lêng-lék. Chit-má lí nā beh kái-koat chhàu-hīⁿ-àng-á ê khùn-jiáu, tiòh ài ēng chhiú-sút ê hong-hoat lái tī-liáu, kā chin-chu-liú thèh tiâu, hīⁿ-kiáⁿ ê phòa-khang pó--khí--lái. Thèng-kut nā ū su-iàu, mā tiòh siu-siu--leh. Hīⁿ-kiáⁿ bô-khang chiū bē koh tiāⁿ-tiāⁿ kám-jiám hoat-iām lâu hīⁿ-lāu. M̄-kú hīⁿ-khang tâng ê bün-tê sī bô kòa pó-chèng pau-i..ê,

“Ah 我耳仔 ê 問題--leh?”

柯醫師照看伊 ê 耳孔，搖頭講，“這卡大條感冒--oh!”

Bí..a 講，“這正耳耳漏 ê 問題已經拖足久--ah。因為我早時有游泳 ê 習慣，起頭掠準是正常--leh，無真 kā 注意，無想著續愈來愈嚴重，才感覺 m̄ 著。”

“你平素耳孔 kiám 會痛？頭 kiám 會眩？”

“是未痛未眩--lah，m̄-kú 這 táu-kú-á 有一擺teh 聽電話 ê 時，雄雄發見這耳卡重。”

柯醫師解說講，“你長期 ê 中耳發炎，外耳道 ê 皮膚通過耳鏡 ê 破空生入去中耳，成做”珍珠瘤“，這會去傷害聽骨 ê 構造，影響咱聽 ê 能力。Chit-mái 你 nā beh 解決臭耳 àng-á ê 困擾，著愛用手術 ê 方法來治療，kā 珍珠瘤 theh 掉，耳鏡 ê 破空補起來。聽骨 nā 有需要 mā 著修修--leh。耳鏡無孔就未閣定定感染發炎流耳漏。M̄-kú 耳孔重 ê 問題是無 kòa 保證包醫..ê，有可能會好一寡仔，mā 有可能攏無改善。

ū khó-lêng ē hó chit-kóa-á, mā ū khó-lêng lóng bô kái-siān.

“Khah hùi-khì..ê sī hīⁿ-lāu--lah. Nā bô chhiú-sút ē án-chóaⁿ?”

“Bô chhiú-sút, hīⁿ-lāu chiū bē tng-kin, hīⁿ-khang mā ē jú lái jú tāng, bān-bān-á ē hoat-tián chò chhàu-hīⁿ-lāng.

Bí..a siūⁿ--chit--ê , “Án-ni chiū chhiáⁿ i-su pang góa an-pái--chit--ê.”

Koa-i-su kóng, “Āu--jit hó bô? Kin-á-jit seng chò thiaⁿ-lèk kiám-cha, khòaⁿ tāng-hīⁿ ê thêng-tō án-chóaⁿ, sī tan-sùn thèng-kut sùn-hāi chō-sêng ê thōan-tō-sèng thiaⁿ-chiòng, á-sī koh ū háp lām sîn-keng-sèng..ê.”

“Hó. Ló-lat--oh. Án-ni it-chhè chiū pài-thok i-su--loh.”

“Bián kheh-khì. Chò lí hòng-sim, pàng khah khin-sang--leh. Sūn-kiáⁿ.”

“卡費氣..ê 是耳漏--lah。Nā 無手術會按怎？”

“無手術，耳漏就未斷根，耳孔 mā 會愈來愈重，慢慢仔會發展做臭耳人。

Bí..a 想一ê，“按呢就請醫師幫我安排一ê。”

柯醫師講，“後日好無？今仔日先做聽力檢查，看重耳ê程度按怎，是單純聽骨損害造成ê傳導性聽障，抑是閣有合lām神經性..ê。”

“好。Ló-lat--oh。按呢一切就拜託醫師--loh。”

“免客氣。Chò你放心，放卡輕鬆 --leh。順行。”

Chhài-chhoah-bīn ê Kò-sū

Tēⁿ Si-chong

A-koan..a chiàng-sī ū khah bô-êng, hák-hāu ê kong-khò pek-liáu chin ân, khó-chhì tui chá-sī khó kàu àm koh khó bē-soah, pò-kò chit-phiⁿ koh kòe chit phiⁿ siá lóng bē-liáu, kóaⁿ kah lāng kiông beh khí-siáu. Ták-mî àm-tng chiáh-liáu chiū khuk tī í-á téng chin khò-pún, kóaⁿ pò-kò, it-tit piàⁿ kàu hoan-tiám, toh-á téng iū-gôan koh-sī sè pún chheh thiap tōa pún chheh, chit tui ná soaⁿ. Ták-jit khùn bô kàu kúi tiám-cheng, sim kông khi gék. Phah-sng sī án-ne, bīn--nih ê thiâu-á ná kām-chúi puh-íⁿ ê má-lêng-chî-gê, seⁿ kah móaⁿ-móaⁿ sī.

A-koan..a khòaⁿ-tiòh hiah-ê thak bē-liáu ê chheh, koh khòaⁿ-tiòh ka-kī móa-bīn chôn tâu-hoe, put-sī chiò-kiàⁿ chek thiâu-á, jek hún-chhì, chhòng kah kui-ê bīn âng-kòng-kòng, thiâu-á-lāng lōan-lōan poe.

In lāu-bú khòaⁿ i tiāⁿ-tiāⁿ teh siòng hit-ê kiàⁿ, chai-íⁿ i teh hōan hiah-ê thiâu-á-chí, kā kóng, "Koan--ah, lí mā khah tú-á hó--leh! Chheh to teh thak bē-liáu--ah, koh ū sim-chiāⁿ teh chiò-kiàⁿ siòng-bīn!

A-koan..a ìn Lāu-bú ê chhùi, "Má--ah, m̄-sī góa ài án-ne. Góa tui 12 hòe sió-hák pit-giap, thiâu-á tiòh m̄-bat thêng--kòe. Ū-sī hó, ū-sī báí. Kàu taⁿ mā hoat ū 4, 5 nî--ah, kui-ê bīn khám-khám khiát-khiát, keh-piah pan ê ta-pơ lóng chhiò góa "chhài-chhoah-bīn..ê", hāi góa kìⁿ tiòh lāng thau chiū lê-lê, lian chit tiám-á sìn-sim to bô".

"Kiám ū hiah-nih giām-tiōng?", A-bú ū kóa giâu-gí.

"Sī lí m̄-chai. Chòe-kīn hák-hāu khó-chhì chit tui, thiâu-á koh seⁿ kui-bīn. Hō góa kám-kak chiok ut-chut, bô siūⁿ beh khi hák-hāu--lah.", A-koan..a bīn-sek iu-iu.

"Án-ne siⁿ khai ē-sái? Liân-khó teh beh kàu--ah, chhù-piⁿ keh-piah, chhin-chiāⁿ gō-cháp kap lí käng-nî hiah-ê gín-á lóng mā piàⁿ kah σ-thiⁿ àm-tē. Thiaⁿ-kóng Ko-i phòe-hu-kho hit-ê Tēⁿ i-su tī thiâu-á chin choan-būn, bīn-á-chài góa chhōa lí lái hō khòaⁿ."

Keh-jit, A-koan..a kap i ê a-bú chin gâu-chá. Kong-chhia 11 lō chē--teh, chiū kàu pēⁿ-īⁿ m̄g-chhùi. M̄g-chín-khu lāng chē kah ná káu-hiā. Koan..a sim-lāi teh àm-liām, "tó-ūi cháu chiah-nih chē-lāng chhut--lái!" Kòe-hō liáu-āu, bó-á-kiáⁿ ñng-ê chiū chhōe khi kàu phòe-hu-kho.

Tán ū chiāⁿ pòⁿ tiám-cheng, hō-sū teh kiò-miā, tiòh jip-khì. Hit-ê Tēⁿ i-su, thiaⁿ lāng kóng-sī tui Bí-kok liú--tng--lái. Siūⁿ kóng eng-kai ū chit kóa hòe, m̄-koh hiān-sī kā khòaⁿ--khí--lái to siáu-liân siáu-līn, m̄-chai chin-chiāⁿ ū lāng kóng..ê hiah gâu--bô?

"Tiuⁿ Siok-koan sió-chiá lí hó, chiáh pá--ah bōe?". Hàn-tit lái tōa pēⁿ-īⁿ, thiaⁿ kóng chiah-ê i-seng lóng chiok ū phài-thâu, ū hit khoán sian-siⁿ-khùi. Chit-ê Tēⁿ i-su koh chin chhin-chhiat. "Phòe-hu ū tó-ūi bô tú-hó?". Ū hōan-chiá-iân koh ē kā lāng chio-hơ.

"Tēⁿ i-su, lí khòaⁿ i kui-bīn thiâu-á, seⁿ lóng bē thêng, ták-sī teh chek thiâu-á, chhòng kah thiâu-á-pan, thiâu-á-khí móa sì-kè. Beh án-chóaⁿ?", A-koan ê a-bú kā i-seng kóng.

“Che sī thiâu-á-pēⁿ, chheng-chhun teh hoat-chok--lah. Hák-sút-miâ sī chô-chhng (瘡瘡). Kheh-lâng chheng i chò *Thiâu--é*, Sin-chū-bîn kiò i *Tó-tó*. Thiâu-á seⁿ jōa-kú--ah.?” Tēⁿ i-su chhùi teh m̄ng, bák-chiu teh siòng Koan..a ê bīn.

“Oh, kiám-chhái mā ū kúi-nā nī..ah. Góa ū khi-kòe se-iòh-pâng bé thiâu-á-iòh lâi hō boah, iā ū chiáh kòe hit hō Hàn-iòh, lóng-chóng bô chha.”, A-bú kóng.

Tēⁿ i-su khòaⁿ i ê thâu-hiáh ū chē-chē ê hún-chhì, n̄ng-pêng ê kòe-hiáh-kòan ū kui-táⁿ ê tōa liáp thiâu-á, lóng teh pū-lâng. Chhùi-phóe khò-kīn ē-hâi ê só-chāi ū chin-chē lap-o ê khi. Chiū koh kóng, “lí tō m̄-thang kā chek. Hoat-iām ê thiâu-á nā chhòng-liáu bô tiāⁿ-tiòh, ū-sī ē piàn-chò teng-á á-sī eng-á, tãi-chì tō put-chí-á tōa-thiâu--ah.”

“Í-keng kā lí kóng kúi-nā pái--ah. Kiò lí m̄-hó chek, lí phian-phian m̄-thiaⁿ.”, A-bú kā Koan..a liām.

“Che kiám ē chiūⁿ?” I-su m̄ng A-koan.

“Ē--oh. Ū-sī ngiau-ngiau, chiūⁿ-chiūⁿ siūⁿ beh kā pê, kā jiàu”, A-koan kóng.”

“Thiâu-á sī chit-khóan m̄ng-kúg ê koh-iūⁿ. M̄ng-kúg lâi-té ū chit-ê phoe-chi-chōaⁿ ē hun-pì iū lâi jūn-ték, hō phoe-hu ē kng-kút. Chit-ê chêng-hêng tī gín-á tng-tōa-lâng ê sī siōng kài hián-bêng, in-ūi sin-thé ū *hō-lú-bóng* teh chheng-kòan. Nā-chún iū ê liōng thài chē, á-sī i ê iūⁿ-siūⁿ kap chêng-siōng bô sio-siâng, chiū ē chō-sêng kak-chân ê kak-hòa kā m̄ng-kúg-chhùi that-thiâu--teh, hō phoe-chi lâu-thong put-sūn, chek-chū, tō ē chiáⁿ-chò hún-chhì. Iū-koh keng-kòe sè-khún ê chok-iōng, chiū ū thiâu-á ē chhut-hián. Hoat-iām nā giâm-tiōng, tō piàn nōa-thiâu-á, tō ē lok-lâng, hoat-hông, khí chiūⁿ.”

“Beh cháíⁿ-iūⁿ tī-liâu khah hó?”

“Kí-pún-tek bīn ài sé chheng-khì. Seng-òah ū kui-lút. Chiáh, khùn tiòh chiàu sī-kan. Hun,chiú, pin-n̄ng m̄-thang ēng. Sèng-tē ài khòng-chè, bē-sái chân-móh. Tēng-kí ūn-tōng kò sin-thé.”

“Kíam tiòh chiáh iòh-á á-sī boah iòh-á?”

“Ài. Thiâu-á ê i-tī bô khùn-lân, m̄-koh su-iàu sī-kan. Gōan-in sī tùi chêng-siōng ê m̄ng-kúg, piàn-chò hún-chhì, koh hêng-sêng thiâu-á ài kúi-nā kò gòeh. Só-í chiáh-iòh, boah-iòh tiāⁿ-tiòh mā ài chhián chit kò goeh ê sī-jit, pēⁿ-chêng khah ē tit-tiòh khòng-chè. Thiâu-á kín hó, hún-chhì khah bān. Kàu bóe-á ē chiâu-hó.”

“Chiáⁿ-sit..ê! Án-ne góa tō hòng-sim..ah. Lēng-gōa kīn-lâi koh ū lêng teh sī-kiáⁿ *kô-soan hóan-hu* (果酸換膚), he kiám ū-hāu?”, A-koan thiaⁿ-liáu sim-chêng ū khah hó, koh chiap-sòa m̄ng.

“*Kô-soan hóan-hu* iā tō sī **chúi-khó-sng bán-bīn**, sī chòe-kīn 5 nī, chiah tùi Bí-kok liū-hêng--khí-lâi ê mih-kiáⁿ. I sī ēng bô käng-khóan khó-ám ê kam-chià-sng lâi boah tī phoe-hu--nih. I ê chok-iōng ū 3 hāng:

Tē 1, ē-sái tī-liâu thiâu-á.

Tē 2, ū tū khín-chhián thiâu-á-hùn ê chok-iōng.

Tē 3, ū phiò-pèh ê kong-hāu.”

“Ū chiah-nih kī ê mng̃h-kiāⁿ! Góa it-tēng beh chhì-khòⁿ māi--leh.”, A-koan chin hoaⁿ-hí.

“Iòh-á kiám ū sím-mih hù-chok-iōng?”, A-bú ū sió-khóa tam-sim.

“Chiah-ê iòh-á siók tī khòng-seng-sò ê lūi, ki-pún siōng bô sáⁿ pāi-hāi. Png̃ chēng 30 hun chiah, siōng hó m̃-thang kap ūi-iòh-á chò chit-ē chiah, kiaⁿ-liáu ē éng-hióng khip-siu. Boah ê iòh-á chhím khai-sí ū-lâng sió-khóa ē âng-âng, jiát-jiát. Phôe-hu tām-pòh-á hau-hau. Kòe kúi-jit kòan-sì chiū hó, bô iàu-kín.”, Tēⁿ i-su chin siōng-sè kā kai-soeh.

“Ah chiah-ê thiâu-á-khī beh án-chóaⁿ? Kám ū hoat-tō?”, A-koan chin tì-i i ê bīn niau-niau.

“Chò chúi-kó-sng bán-bīn ē ū chha, m̃-kú chhim-tīm..ê khah bô hāu. Ài ēng **lūi-siā bôa-phôe** chiah ū hāu.”

“Lūi-siā sī án-nóa chò?”

“Lūi-siā bôa-phôe ná bôa-chiòh teh bô to kāng-khóan, ē kā phôe-hu lè chit tēng pòh-phìⁿ--khí--lâi. In-ūi lūi-siā-kng siong-tong lâi, chit-ē-chhiú tō kā phôe lù kah pêⁿ-pêⁿ.”

“Án-ne góa lóng chai..ah. To-siā Tēⁿ i-su.”, A-koan chin hoaⁿ-hí ê khóan-sit.

“Bián sè-jī. Hó-hó chiah iòh-á, boah iòh-á pó-ióng.”

LŪN PHÊ-HU

Tè Jîn-siū

Phê-hu pau tī seng-khu ê gōa-bīn; i ê chok-iōng sī chiàu ē-tóe:

1. Sī pó-hō kun-bah.

2. Ū chhiok-kak ê chok-iōng, chiū-sī bong-tiōh gōa-ūi chiū chai ê khoán-sit. Sī in-ūi phê-hu ê chhiok-kak-sió-thé; i ê lāi-bīn ê sîn-keng ū bé-liu. Chhiok-kak (觸覺, touch sense), hiah-ê ê tē it gâu ê só-chāi, chiū-sī chhiú-chng-thâu-á, chih ê bé-liu, chhùi-tūn.

3. Phê sī pài-siat-khì ê chit-ê; i ê chok-iōng sī chhut-kōaⁿ. Kōaⁿ sī chúi ê chit. Kōaⁿ, chit pah hūn ê lāi-bīn, nng hūn sī kōaⁿ-sng ê iâm-hun, kap iū.

4. Phê ū khip-siu ê khùi-lát, chhin-chhiūⁿ súi-gūn lūi ê ióh, ōe khip-jip tī phê-hu-lāi.

5. Sī tiau-hō lāng seng-khu ê thé-un; chhin-chhiūⁿ nā thiⁿ-khì khah jóah ê sí, hiah ê hān-chōaⁿ-kng ê bé-liu tiūⁿ koh khui, só-í kōaⁿ nā lāu-chhut-lāi, lāng chiū khah liāng-léng, khòⁿ-óah. Nā thiⁿ-khì khah léng ê sí, hiah ê kng ōe khah kiu-óa, khah bō hoat kōaⁿ, iā hiah ê khah óa tī phê-hu ê huìh-kng, ōe kiu, jiát-khì chiū khah bōe tui phê-hu lī-khui seng-khu, hóan-tng, tōa tī seng-khu-lāi, só-í lāng chiū ōe sio-lō.

Phê-hu hun chòe nng chân. Téng bīn chân kiò-chòe piáu-phê (表皮, epidermis); tē jī kiò-chòe chin-phê (真皮, dermis).

Tī chit nng chân ê ē-tóe ū kiát-tè-chit, chit-ê kiò-chòe phê-ē-kiát-tè-chit (皮下結締織, subcutaneous connective tissue; tē 88 tô).

Piáu-phê sī chiàu i ê miá só kóng, tī phê-hū ê chòe tē it gōa-kháu ê chơ-chit, sī kúi-nā chân ê sòe-pau lāi chiāⁿ-ê.

Piáu-phê lāi lóng bō huìh-kng; tī piáu-phê ê chòe tē i(it?) chhim-chân ê sòe-pau ê tiong-kan, ū tē it sòe tiâu ê sîn-keng.

Piáu-phê iā siōng-siōng ū phí pòh-phìⁿ pòh-phìⁿ teh hiauh-khì-lāi. Thâu-khak ū khah chōe, kiò-chòe thâu-phơ; thong seng-khu lóng sī án-ni, siōng-siōng teh hiauh-khì-lāi.

Chin-phê sī phê-hu chơ-chit ê tē-jī chân; chit-ê sī iù koh bát ê chơ-chit lāi chiāⁿ-ê. Chiap tī piáu-phê ē-bīn bō pīⁿ-pīⁿ, ū chin chōe lūi-ê, kiò-chòe leng-thâu (乳頭, papilla). Chiah ê leng-thâu chiū-sī mng-sòe-kng, kap sîn-keng-bé teh tōa ê só-chāi. Chit ê sîn-keng-bé khì-kū, kiò-chòe chhiok-kak-sió-thé, (觸覺小體, tactile corpuscles; tē 89 tô). Chit ê chhiok-kak sī chai-iaⁿ kùn-óa ê büt-thé, piáu-bīn sī kút-tiáh, á-sī chhơ-chhơ koh-chài büt-thé ê lāi, tun, tēng, nng, ê hun-piat.

Ē-phê sī chhơ-chhơ ê chơ-chit kap iū lāi chiāⁿ-ê; sī hō lāi-pō ê kut-moh, á-sī kun, ōe-tit kiát-liân tī chin-phê, só-í hō phê-hu ōe í-tōng kap chāi-chāi. Chit ê kiò-chòe phê-ē-kiát-tè-chit.

Nā seng-khu sím-mih só-chāi khah siōng ēng, hit ê phê chiū chiām-chiām pīⁿ khah kâu. Siōng chhēng-ôe ê lāng, i nā thng-chhiah-kha, chiū put-chí oh-tit kiāⁿ, in-ūi soa ōe tiam kha; chóng-sī siōng thng-chhiah-kha ê lāng put-lūn khâm-khiát, á-sī chhơ-soa lóng bō kan-khó, in-ūi kha-chhioh-tóe ê phê í-keng kâu. Chheng-ēng ê lāng chhiú-phê sī iù-iù, chóng-sī chòe chhơ-kang ê lāng ê chhiú-phê sī put-chí chhơ; i nā beh siù-hoe, á-sī chòe iù-mih bōe-ēng-tit.

Phê ê sek-tī bō sio-tāng; ū-ê ơ, ū-ê āng, ū-ê ũng, ū-ê pēh; che m̄-sī phê ū hit hō sek, sī piáu-phê ê liām-ék-chân sòe-pau-lāi ū iù-iù ê liáp. Hit ê liáp nā ơ, phê khòⁿ iā sī ơ, liáp nā ũng, phê khòⁿ iā sī ũng,

kî-û put-lūn sím-mih sek, lóng sī án-ni. Hit ê iù-iù ê liáp nā kìⁿ jít, chiū-ōe pìⁿ khah ɔ, só-í lāng khah siông phak jít, i ê bīn-sek chiū ɔe khah ɔ; siông-siông tiàm chhù-lāi, bīn-sek chiū ɔe khah pèh.

Chin-phê ê lāi-bīn, m̄-nā ũ m̄ng-sòe-huih-kng kap sîn-keng; iáh ũ phê-chi-chôaⁿ (皮脂腺, sebaceous gland) kap hān-chôaⁿ (汗腺, sweat gland). Phê-chi-chôaⁿ ē hun-pì iù lâu kàu m̄ng-kng ê só-chāi, lāi lūn-ték m̄ng-kng kap phê, hō i khah ńg-lūn.

Hān-chôaⁿ ɔe pài-siat kōaⁿ; khoán-sit sī chhin-chhiūⁿ iù-iù ê kng, thau kàu pē-hu ê gōa-bīn, ē-tóe kng-lê; siat-sú nā ɔe thiū-tít, chiū iok-liók ńng saⁿ hun ê tng. Seng-khu-nih iok-liók ũ 238 bān ê chōe; siat-sú nā ɔe chiap chòe chít tiâu, chiū ũ ńng saⁿ phò lō ê hng. Phê ê lāi-bīn ták só-chāi, ũ chin chōe hān-chôaⁿ, chóng-sī chōe chió bô saⁿ-tāng. Chhiú-chiúⁿ-nih hit só-chāi chít chhùn ê sù-hong ũ 2800-ê; iáh ũ pát só-chāi put-chí khah chió, chít chhùn sù-hong, chì-ū 400-ê nā-tiāⁿ. Teh chòe kang ê sí, á-sī jòah thiⁿ ê sí, ũ lāi kōaⁿ; chiū ɔe khòⁿ-kìⁿ chin bēng; chít hō kiò-chòe hoat-kōaⁿ; chóng-sī pēng-siông put-sī thong seng-khu iáh ũ teh lâu-koaⁿ, nā-sī bōe khòⁿ-kìⁿ; chít hō kiò-chòe chúi-hun-cheng-hoat (水分蒸發, insensible perspiration). Phí-jū lāng nī-saⁿ tī tek-ko, ún-ún-á ta-khì, bōe khòⁿ-kìⁿ hit ê chúi-khì, àn-cháiⁿ-iūⁿ bô-khì; lāng pēng-siông só lâu m̄-chai ê kōaⁿ, iáh sī án-ní.

Chít ê kōaⁿ chít jít só lâu-ê, nā ɔe lóng-chóng chū-chíp lāi niū, tāi-khài ũ kun-pòⁿ ê tng. Khó-kiàn lāi-saⁿ bak-tiòh lâ-sâm, m̄-thang chhēng siuⁿ kú, tiòh siông sóe. Lāng beh khùn ê sí, tiòh ɔaⁿ khùn-saⁿ, chiong jít-sī só chhēng ê saⁿ, tiâu-teh chhe hong, kàu bīn-á-jít thang koh chhēng; mī-sī ê khùn-saⁿ, jít-sī tiòh chhe hong, án-ni lāi thòe-ɔaⁿ.

Siat-sú nā kô-bát hān-chôaⁿ ê kng, hō i bōe lâu kōaⁿ, seng-khu chiū ɔe phòⁿ-pīⁿ. Só-í tiòh siông-siông sóe seng-khu, bián-tit ũ lâ-sâm lāi that-bát hān-chôaⁿ ê kng; che sī put-chí iàu-kín.

Tē it hó ê hoat-tō, chiū-sī chá-khí sí khùn-khí-lāi thong seng-khu lāi sóe, āu-lāi ēng chhò-pò chhut lát chhit kàu phê-hu sio-lō; kiám-chhái ũ lāng bô ék-tí, nā kan-ta ēng bīn-tháng tóe chúi, tōa tē pò lāi jiū, iáh khó-í. Lāng tú-á chiáh-pá, m̄-thang sóe-ék, kiaⁿ-liáu ɔe chòⁿ-tòng siau-hòa ê tē-chì.

Lāng ê phê-hu nā ũ ôan-chôan, bong-tiòh ũ sòe-khún ê mih bōe jiám-tiòh; chóng-sī nā siū-siong, put-lūn bak-chiu bōe khòⁿ-kìⁿ ê, nā bong-tiòh chít khoán ê mih, chiū hit ê tók khòai-khòai khip-siu tī huih-nih. Tùi chít ê sió-khóa ê gōan-in, bat ũ i-seng kap khàn-hō sit-lòh sīⁿ-miā.

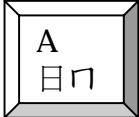
Tī seng-khu ê phê-hu-nih ũ m̄ng chin chōe. Ták ki ê m̄ng-kng ũ tēng jip tī phê ê lāi-bīn. M̄ng-kng ê thau ũ kun, só-í ɔe hoat-m̄ng; hit ê kun nā bô-khì, chiū bōe koh hoat; phí-jū chhin-chhiūⁿ chháu-á, nā liàm i ê hiòh, á-sī liàm ki ɔe koh hoat, kun nā khai-khí-lāi, chiū lóng bô hoat. Chiah ê m̄ng ták ki ũ gōa-bīn tēng-tēng ê chò-chít lāi-bīn khah ńg-ê, kiò-chòe chhé-chít (髓質, medulla tē 88 tô) m̄ng ê lāi-bīn bô sîn-keng, só-í chhut-chāi lāng chián, iáh bōe thiáⁿ; nā-sī phê ê lāi-bīn chiū ũ, só-í chhoah-m̄ng chiah ɔe thiáⁿ.

Tī chng-thâu-á ê bé ũ chng-kah, sī chhin-chhiūⁿ kah ê lūi, chhah jip tī phê ê lāi-bīn, hō lāng ni mih, liàm mih khah lī-piān, koh ɔe pang-chān chng-thâu-á khah ũ lát. Chng-kah sī soeh jip phê lāi-bīn ê khang-hūn, tùi jiáu-chhng kap jiáu-bú tit-tiòh iúⁿ-chhī, chiū chiām-chiām khah tng. Ū-sī chng-kah siū-siong thng kah, hit ê jiáu-bú, nā bô pháⁿ-khì, chiū ɔe koh hoat; jiáu-bú nā phah-pháⁿ, chiū bōe koh hoat. Beh chai chng-kah ê kái-phò, tiòh khòⁿ tē 90 tô.

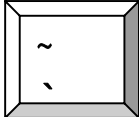
14. Taiwanese Package 文書處理軟體 網址：www.phahng.idv.tw

1. 選擇輸入法：English(New Zealand)

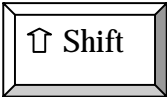
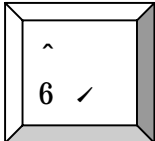
2. 選擇字型：Taiwanese Serif

3. 第一調直接按 鍵，即出現a

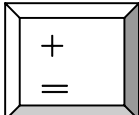
4. 第二調先按 ' data-bbox="326 313 413 366"/> 鍵，此時不會出現符號，再打A，即出現á

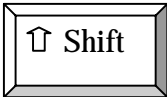
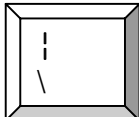
5. 第三調先按 鍵，此時不會出現符號，再打A，即出現ã

6. 第四調直接打ah

7. 第五調同時按   兩鍵，此時不會出現符號，

再打A，即出現â

8. 第七調先按 鍵，此時不會出現符號，再打A，即出現ã

9. 第八調同時按   兩鍵，此時不會出現符號，

再打A，即出現â，再打h即成âh

10. 按 鍵即出現o

11. 按空白鍵右方之   兩鍵，即出現鼻音如aⁿ, iⁿ, uⁿ, eⁿ, oⁿ

15. 未來台語文字ê發展及走向

張復聚*、張學謙**、楊允言&、劉杰岳&&

踏話頭：

台灣人是具有文字ê民族。普通咱 lóng 會聽人講台語無文字thang寫是錯誤ê，講台語無一套標準ê文字thang用mā是m著ê觀念。台灣人m-nā有文字，koh有kui牛車、kui粟倉、kui山嶺ê著作。

台灣人m-nā有文字，koh使用多文字。所以咱若 beh 探討台語文字ê未來，定著愛注意著 chit-ê多文字ê事實。台語文字ê多元性及台語本身ê海洋性有真大ê關係，台語不時 teh 吸收新語詞，加添、豐富伊ê語彙。郭一舟（1935：121）bat kā 台語比喻作「九重粿」，講咱ê Hō-ló 話「啥麼攏有了了。實在層層疊疊。層層複雜。」。台語文ê多文字現象就是 beh 應付台語 chit-ê "多音交響"（heteroglossia）ê特點。這 thang 講是一種語言調適（language adaptation）ê現象。

台語是甚物？

所有台灣本土語言lóng是台灣母語，簡稱台語。甚物是母語？Chit-ê詞ê來源是英語mother tongue/language。使用漢字ê人真自然kā mother 翻譯做母親，也就是媽媽。事實上，mother tī 英語內面包含有根源、來源、資源、當地、土地、甚至保護ê語意成分。咱通簡單án-ne 講：母語就是及當地歷史文化傳統關係密切ê話語。

一般所講ê台語，kan-ta是Hō-ló話。台語內面有真濟m是漢語，無適當ê漢字thang寫。親像：“巴樂”（番石榴）是lapat，“王萊”（鳳梨）是bonglai，lóng是Bunun（布農族）ê話；虱目魚叫moa-sat-bák、走運動比賽叫“走標”，應該是平埔族ê話。水管叫hò-suh、敏豆是bean、“melong瓜”是melon，lóng是英語；卡期褲ê“卡期”是khaki，是英語化ê印度語；soap叫茶箍、mā通叫“sap文”，是西班牙話jabon；“起毛giang”是日本話及台灣話ê混合詞；麵包講做pháng，應該是日語化ê葡萄牙語。Án-ne咱thang知是按怎漢字無法度真正確、真tàu-tah、真chiâu-chng來寫台語文。台語語彙不chí-á phang-phài、精密，漢語kan-ta是台語ê一部份，kan-ta靠漢字是無法度完全標寫台語；m-chiah會有其他ê文字來鬥相工，成做多文字ê現象。Chit-ê多文字ê現象其實是漢字文化圈為著beh解決漢字無夠額thang用，所發展出來ê語言調適法。

漢字文化圈ê雙文字現象

雙文字現象是teh講一ê語言，抑是語言ê變體，同時使用兩ê、抑是兩ê以上ê文字系統（Dale 1980；張學謙 1998、2000）。對漢字文化圈ê發展歷史來看，雙文字現象是真普遍ê發展。一般來講，chia-ê地區lóng會引入抑是發展出兩種文字：漢字及拼音符號（諺文、片假名、注音符號、漢語拼音、羅馬字）。這兩種文字會當tàu出三種書面系統：lóng總用漢字（像講中國），完全使用非漢字ê拼音文字（親像越南ê Quoc Ngu及北韓ê諺文），另外就是同時使用chit兩種文字ê書面語（日本及南韓）。一般ê發展趨勢是增加使用拼音文字，m管是kā拼音字hām漢字分開抑是混合使用。拼音字tī漢字文化圈內底，有ê是作漢字ê注音符號，有ê是作漢字ê補助文字，有ê是及漢字平等ê並行文字，有ê是脫離漢字變成取代式ê獨立文字（cf. Chen 1994）。圖1是漢字文化圈雙文字發展ê簡要示意圖（張學謙 2000）：

* 南社母語組組頭、“台灣羅馬字協會”籌備處主委

** 台東師院語教系助理教授

& 大漢技術學院資訊工程科講師

&& 台文罔報編輯，Taiwanese Package 軟體研發者

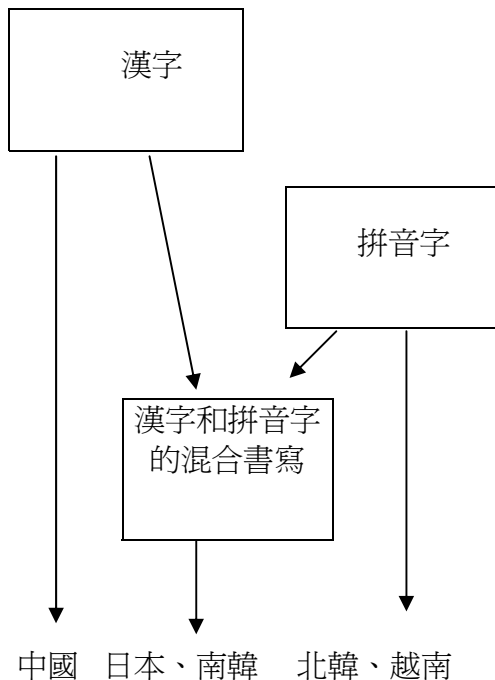

圖1· 漢字文化圈的雙文字發展示意圖

台語雙文字ê 歷史

台語文有三種書面形式：完全用漢字(全漢)、完全用羅馬字(全羅)，以及漢字羅馬字同齊用ê 形式(漢羅)。Chit種全一ê 語言同時用兩種無全ê 文字來寫，就是雙文字現象。台語文運動會當分做三ê 階段，分別配合三種書面系統（張學謙 1999）。

第一階段是教會為著傳教ê 目的，tī 1880年代所推行ê 羅馬字運動。1885年台灣ê 第一份報紙，台灣府城教會報，就是用白話字發行ê 。了後，koh陸續有用白話字創作小說、翻譯聖經聖詩、編字典、編教材、註解漢文等等。1920年代，蔡培火 in hit 陣人想beh將羅馬字推sak到社會，受著假 pâu漢民族意識ê 智識份子排斥。根據黃典誠 1953年ê 統計，台灣有三萬人左右使用白話字。Chitê 運動對台語讀寫能力ê 提kôan 有真大ê 貢獻。

第二階段ê 台灣語文運動 tī 1930 年代。台灣話文ê 提倡者主要是 bat 漢字ê 智識份子。因為用漢字寫台語有真大ê 困難及爭論。Chitê 運動了真濟時間 teh 討論『有音無漢字』ê 台語詞beh 按怎寫ê 問題。Koh因為無實在ê 漢民族意識ê 影響，羅馬字受著排斥。Chitê 時期ê 作品主要是民間口頭文學ê 筆錄：俗語，bī 猜，歌謠，民間故事。

1987年kha-tau開始第三階段ê 台語文運動。Chit擺ê 運動主要特色就是漢羅合用文ê 浮頭。經過鄭良偉教授對漢羅書面語ê 理論建設及實踐，無外久就成做台文界普遍使用ê 書面形式。就文類來講，éng 過主要是宗教及口語文學ê 整理。Chit-má ê 台語文寫作 tī 創作方面有真大ê 進展。除了有詩歌創作以外，mā 有小說，散文，戲劇ê 文學創作。Chiah-kú-á koh有 5% 台譯計劃出版13本漢羅及羅馬字版ê 台譯小說及戲劇。漢羅書面語mā 用 tī 學術論文ê 寫作。

對本土語文ê 態度：教會vs. 國民黨

教會及國民黨對本土語文ê 態度抵好倒péng：教會倚佇支持本土語言ê chit-pêng；國民黨chēng到且攏是反對本土語文ê 生存及發展。

台語羅馬字(Romanization for Taiwanese language)已經有180年久(張裕宏，2001)。起頭是教會傳入來用，寫聖經、辦報紙及學校教學(包含數學及醫學教學)teh用(鄭兒玉，2001)；大家lóng kā 叫做教會羅馬字；mā 號做白話字、台灣羅馬字、台語羅馬字、簡稱做台羅抑是台灣字！

台語界ê老前輩王育德博士對台羅有絕對ê信心，伊相當肯定教會羅馬字ê社會性，他認為“有效標寫台灣話的正字法，目前只有教會羅馬字一種”（1993:48）；“覺得教會羅馬字的力量在台灣已經牢不可破了”（1993:50）。

以下咱著引用文獻來看教會對本土語言ê貢獻vs. 國民黨對本土語文ê thún- tǎh kap chau-that。

1. 教會推展本土語文ê貢獻

『國民黨早期曾沒收台語聖經、日語聖經、泰雅語聖經，以為推行國語政策打擊民間文化的諸多手段之一。四十年來國民黨在本土語言研究繳了白卷，但長老教會秉持關懷本土語言文化的傳統，仍在台南神學院及玉山神學院用母語教學及培訓神職人員，並且將聖經翻譯成原住民各族母語，致力於原住民母語研究工作，功不可沒。』（黃宣範1995: 52）

『17世紀荷蘭人入侵台灣之後，教會就帶進羅馬拼音文字。荷蘭人離開台灣150年後，仍有些原住民還會使用荷蘭人留下的羅馬拼音文字。目前原住民有八成人口信仰天主教及基督教，教會皆以羅馬拼音教唱聖詩及閱讀聖經，羅馬拼音成為記載原住民語言的惟一文字。』（江文瑜1996: 135）

『教會在山地及社會的貢獻和影響力極大，而近幾年，神職人員為許多原住民語言制定推廣羅馬拼音符號系統，使用情形已相當普遍。況且將來許多地區的原住民語言教學在有足夠的正規師資之前，尚需仰賴神職人員的協助。』（曹逢甫1997: 64）。

『阿美、排灣、雅美等族已有教會傳教士為他們制定羅馬拼音文字用來翻譯聖經、聖詩，則在考量語言的宗教關係時，誠如李（1992: 1）所言：『如果他們使用的系統沒有遺漏或缺失，而且已行之多年，族人也已習慣其符號系統，就盡量不去更改為原則。』（何德華1995: 35）

2. 國民黨對本土語文ê thún-tǎh

用台羅寫ê文獻有足濟；m̄-kú，100外冬來兩ê外來殖民政府不但m̄承認伊ê存在及地位，koh定定kā迫害（黃宣範，1995），想孔想縫beh kā消滅！甚至到1994猶teh製造台羅及TLPAê衝突！到2000年，教育部長mā kek無看著台羅存在ê事實，硬beh主張採用漢語拼音（張裕宏，2001）！這就是真正ê台灣歷史ê本質：民間kap統治者互相對抗！可憐，到taⁿ猶án-ne！以下列出國民黨thún-tǎh台灣語文ê歷史：

『1984.10.20教育部在一函內政部的文件中指出，『山地鄉及偏遠地區教會使用方言及羅馬拼音傳教，情況嚴重，勢力猖獗，不可等閑視之，且部分人士居心叵測，必須有效加以制止，並予勸導，並應力求傳教士使用國語傳教，以免妨礙國語文教育之推行。』（引自黃宣範1995: 54）

『除了方言，日語在禁止之列外，羅馬拼音也一直受到教育部、省政府的取締。民國44年教育部曾函省政府謂『台南縣善化鎮耶穌基督教會全部以羅馬字拼音傳教。尤其不識漢字兒童反崇尚羅馬字，全台教友之多，影響國民教育至大。』要求省政府加以限制，『不容外國文字破壞我國基本教育。』民國46年10月9日教育廳為解釋教會用羅馬字拼音一事曾函各縣市，指出羅馬字聖經有礙推行國語政策，應予禁止，傳教士應改用國語傳教，傳教文字應加注音符號。民國47年2月15日教育廳函各縣市政府指出羅馬字聖經在三年之內暫准使用，以後須逐漸淘汰，並鼓勵私人撰寫國語聖經以代替羅馬字聖經。』（黃宣範1995: 110）

『原住民語言當然也在禁止之列，甚至遲至1984年12月8日教育部國語推行委員會還提議明令禁止山地教會使用羅馬字拼音書刊，『以免妨害國語教育之推行。』

(黃宣範1995: 111)

『平地原主民立委候選人夷將·拔路兒(劉文雄)以羅馬拼音刊登母語政見，遭台北市選務人員指為『破壞我國文字統一政策』，並否決了這項行動，勒令若不改正，政見欄將予以留白。』(引自江文瑜 1996: 134)

台語文字發展ê文化意義

頂面所講ê教會及官方ê對抗，其實mā是本土及外來政權ê對抗。外來政權為著推行殖民統治，lóng壓制台灣人ê母語，無愛hō台灣人認bat家己ê語言文化。教會為著傳教ê目的使用當地ê母語，m̄-kú教會所傳ê白話字ê意義m̄-nā限制tī leh宗教nā-tiāⁿ。對台灣人來講白話字就是**台灣字**，是台灣人ê文化資產。因為án-ne王育德(1993: 45)才會講：“教會羅馬字和基督教義互不相干，但和過去、現在以及將來的台灣文化的發展則有密不可分的关系”。下kha，咱beh分四點來講白話字ê社會文化意義：世俗化、現代化、國際化及台灣化。

1. 世俗化：對教會到民間社會

白話字本底是教會傳教所使用ê文字，m̄-kú chit-má已經tī台灣社會完全世俗化。白話字tī 80年代開始因為母語運動ê浮頭開始進入民間社會，透過真濟冊ê紹介、學生及社會人士ê台語社團及教育等等方式推sak之下，白話字ê使用，已經m̄是kan-ta限定tī教會人士。白話字mā對宗教ê箍á行出去，用tī台語詩、散文、小說等ê文學寫作(黃佳惠2000: 136)。白話字早著tèng根tī咱台灣，成作咱ê**台灣字**。以下是白話字文獻ê分類統計表¹：

- 各類辭典(台台、台華、台英、英台、台日、台荷、分類)共31本。
- 各類台語教材(台台、台華、台英、台日)共63本。
- 台語刊物(羅馬字、漢羅)共21本。
- 其他書籍(台語文學、教科書、民俗、漫畫、宗教、民間文學、語言學、醫學、翻譯作品、電腦使用手冊、漢文譯註等)共284本。

有人khia tī漢字才是字ê觀點講白話字是基督教會ê文字，世俗人無認同。這就那像西醫是教會ê醫學，世俗人無愛用全款無常識。論真來講，現此時teh使用台羅ê人，真濟m̄是教會會友。可比講“台灣羅馬字協會”會員>95%lóng m̄是。目前猶teh出版ê台語刊物像<<台文通訊>>、<<台文罔報>>及<<Tâi-òan-jī>>mā lóng是使用台羅。甚至高中生ê台語文雜誌<<TGB通訊>>mā是用台羅。可見台羅ê草根性tī台灣真kòan。進前真濟縣市已經編寫好ê鄉土教材mā lóng是台羅。koh再講，台灣人大部份mā m̄是漢人(林媽利醫師，2001)，是按怎tēng-kui著愛用漢字？

台語運動者支持白話字ê原因及宗教一點仔關係mā無。逐家所強調、注重ê是白話字ê歷史性、社會性、普及性及世界性。引二個支持白話字ê論點作例：

「阮一向所選用的羅馬字是一般所講的教會羅馬字抑是(台語)白話字。採用的理由主要就是這套羅馬字系統的歷史性、普遍性以及世界性(鄭良偉 2000: 88-89)。」

「咱mā愛堅持無beh接受白話字以外ê台語注音系統，因為咱愛hō大家知影白話字是歷史上久、出版品、教材上濟、電腦輸入法上科學、上好用、koh上濟人用(林清祥 2000: 145-146)。」

2. 現代化：

¹ 楊允言的網站提供詳細的白話字書目：<http://203.64.42.21/iug/ungian/SoannTeng/POJ.htm>。

Tī 電腦資訊 ê 時代，文字若無法度 tī 電子傳播 媒體傳送及流通，無可能會生澁及發展。Chit 方面台羅上少有3套輸入法thang用，就是TW301(鄭良偉，1990)、HOTSYS[®](蘇芝萌，1994)及Taiwanese Package(TP)(劉杰岳，2001)，sù-sī koh妥當。²

白話字 m̄-nā 有歷史性閣 tòe 會著時代，mā 行入去資訊世界。『HOTSYS-HAKSYS 台客語文系統』就是上好 ê 例。伊會當達成台客語 ê 資訊化及現代化，促進母語保存及發展。講khah具體leh，伊有以下 ê 社會功能及路用：

- 台客語 ê 文字化：全漢字、全羅馬字及漢羅合用；
- 台客語 ê 標準化：提供常用 ê 漢字寫法及傳統羅馬字；
- 台客語 ê 現代化：詞彙 ê 現代化、精密化及智識化；
- 及現代網路科技接線，促進本土語言資訊 ê 交流及普及；
- 提升本土語言教育 ê 品質，促進教材 ê 編輯及讀寫 ê 效率；
- 幫助母語文學 ê 發展，促進文化及科技 ê 結合。

3. 國際化：

國際上有teh研究、學習台語 ê 國家，像英國、德國、荷蘭、法國、比利時、日本、美國、及加拿大lóng 用台羅！1998年阮koh kā 世界人權宣言翻寫做台羅，寄去聯合國(鄭雅怡，1998)。咱thang án-ne 講：研究台語 ê 世界人士lóng 用台羅。台羅有台英、台日等等 ê 雙語課本、詞典，對台灣人 ê 外語學習及外國人beh學台灣話lóng 真利便。日本有一個台語網頁著是用咱 ê 白話字。tī 目前地球村 ê 大眾傳播媒體及電子資訊時代，美式英語成做超強世界語。台羅是英國人發明、美國人改良 ê 文字(洪惟仁，1993)，發音及英語 óa 近，b讀[b]、g讀[g]；自細漢學台羅 ê 囡á，去學校讀初中英語成績足kōan！(鄭兒玉，2001)。

4. 台灣化：

台灣有20外種無全 ê 語言，但是有一半已經死亡 a (李壬癸，1997)。Chit內底，Hō-ló及客家話以外 ê 南島語lóng m̄ 是漢語，的確無漢字thang寫。若是台羅寫 ê 原住民語聖經mā lóng 寫好勢 ah(聖經公會，2001)。台灣 ê 語言所使用 ê 羅馬字系統lóng 及白話字真óá，及中國 ê 漢語拼音無全，是百分之百 ê 台灣拼音。最近teh講華語拼音 ê 問題，其實愛對台灣主體 ê 觀念來思考，m̄ thang 中國 ê 神主牌 á moh tiâu -tiâu，kài -sêng 若無中國化著無國際化。愛對台灣 ê 社會語言實況來考慮，採用óá 近白話字 ê 羅馬字系統才是台灣化 ê 表現，mā 及國際有法度溝通，無需要使用及台灣白話字傳統無全 ê 中國拼音。王育德真早著注意著白話字 ê 社會性，認為”有效標寫台灣話的正字法，目前只有教會羅馬字一種”(1993: 48)；“覺得教會羅馬字的力量在台灣已經牢不可破了”(1993: 50)。『中國的拉丁化運動，始于1930年的北方話拉丁化運動，頂多只有30年的歷史，教會羅馬字已經有130年的歷史。後者才是鼻祖，中國不過是後輩中的後輩。』(1993: 50)。

台語文 ê 未來：

咱chit-má 來考慮決定未來台灣本土語文行向 ê 幾個因素：政府 ê 態度、人民的意願及堅持及世界村 ê 趨勢。

1. 政府 ê 態度

政治民主化、文化常民化(cultural democracy)、價值多元化，是民主國家 ê 必然現象，尊重人民 ê 選擇是基本做法。政府提供自由空間hō 人民發展。語言是：溝通 ê 工具、價值觀 ê 判斷根據、思考 ê 模式、文化 ê 之因庫(gene pool)、認同 ê 標記，mā 是一種資產kap基本人權。現代化 ê 文明政府有義務來kā 維護kap促進發展。基本人權包含使用權、傳播權、地名權kap教育權。就教育權來講，咱有資格要求學校定著愛教tēng-tauh koh chiâu-chhng ê 母語課程。正規 ê 台灣語文教育除了會凍提升台灣本土語言 ê 地位以外，mā 是文化民主 ê 表現。

² 蘇芝萌 ^ 網站會當下載HOTSYS-HAKSYS台客語文系統：<http://www.hotSYS-hakSYS.com/>，劉杰岳 ^ 網站會當下載Taiwanese Package：<http://home.kimo.com.tw/kiatgak/>。

2. 人民 ê 意願 kap 堅持

因為殖民政府(日本人 kap 國民黨)教育 ê 關係，台灣人對語言文字 ê 了解真少，有需要加強說明宣導，hō 社會大眾了解卡澈底，相信大家 lóng 會寶惜家己 ê 文化財產。台灣本底就是多語社會，文化財產若等到消失去才 beh koh 救就真無 chhái，mā siuⁿ 晏。

3. 世界村 ê 趨勢：

正面來看：人類一直到1950年代才開始看重母語(UNESCO, 1953)，1996年Terralingua tī 美國成立，強調語言多樣性(linguistic diversity)、文化多樣性(cultural diversity) kap 生物多樣性(biodiversity)是一體三面、互相 sio 疊 ê 觀念。Mā 提醒目前地球 ê 演化(evolution)受人類語言主宰 ê 可能。Tī 21世紀 ê 地球村，保護、保留地球頂所有 ê 資源(語言當然是其中 ê 一項)已經是文明國家 ê 基本共識。

反面來看：大眾傳播媒體 kap 電腦電子傳播 ê 發展，hō 強勢語言愈來愈強、弱勢語言愈來愈弱。美國英語成作獨霸地球 ê 超強勢世界語，別種 ê 語言會受影響衰退、消失。Tī 台灣華語 mā 共款變做吞食本土語言 ê 怪獸。語言學者預測本世紀尾，地球頂6,000種以上 ê 語言有90%會滅亡。台灣本土語言是 m̄ 是有法度度過 chit 款全球性 ê 語言滅種危機，著愛看咱政府 ê 語言政策及人民是 m̄ 是有覺醒及採取挽救母語流失 ê 做法。

台語文字 ê 發展及走向

漢字文化圈 ê 語言 lóng 是用多文字來書寫 in ê 語言。台語文字 ê 發展 mā 會當對 chit-ê 角度來理解及推測。對漢字文化圈 ê 歷史來看，台語文字 ê 發展有以下這幾種可能性(張學謙 2000)：

1. Kan-ta 使用漢字：親像中國全款。對台語來講，chit-ê 可能性真低。咱有講過漢字無法度完全標寫台語。koh 再講，台語真早著有白話字 ê 傳統，無可能 kan-ta 使用漢字，就 ná 像會曉行路 ê 人，tī 正常 ê 情形下真罕得 koh 倒轉去用 pē ê。總是，一時間 mā 無法度 lóng kā 漢字 tīm-tiāu。
2. Kan-ta 用白話字：親像越南 ê Quoc Ngu 及北韓 ê 諺文共款，in lóng 完全使用非漢字 ê 拼音文字。台語 ê 白話字是及漢字平 kōan 倚起 ê 並行文字。m̄-kú 短期來白話字成做取代漢字 ê 可能性真低。總是，白話字 ê 書寫誠方便，網路使用真濟，未來有可能會先 tī 用漢字 khah 無利便 ê 所在，建立地盤，慢慢 á 行出家己 ê 路。台語完全使用白話字 ê 文獻真濟。資訊時代電腦輸入 mā lóng 愛用著白話字，伊 ê 使用一定會愈來愈普及。
3. 白話字及漢字混合使用：這就是日本及南韓行 ê 路線，mā 是目前台語文寫作 ê 主流。漢羅 ê 寫法注重結合漢字及白話字 ê 優點。白話字 ê 功能主要是補充式 ê。現此時漢字 ê 使用佔 khah 大面，將來有可能是白話字使用為主，漢字為副，親像日本、南韓混合文 ê 發展全款。有人 kā 漢羅當做是達成完全使用白話字 ê 過渡性做法。

對頂面 ê 分析咱 thang 講台語 ê 文字早著脫離限定用漢字 ê 時期，白話字會當成做及漢字平地位 ê 並行文字，mā 有及漢字配合當做補充文字。白話字是 m̄ 是會成做取代漢字 ê 獨立文字，著 koh 愛看台灣 ê 社會語言生態 ê 發展。

結論

台語文字目前有漢字 kap LMJ 兩種通用，LMJ 內面台灣羅馬字上有代表性、歷史上久 koh 文獻上濟。

後擺文字演變走向可能是 án-ne：1)短期內：LMJ kap 漢字做伙用，漢字 khah 濟；chit-má 大部份 ê 台語文 lóng 是 án-ne；2)中期：LMJ 會 táuh-táuh-á 增加，愈來愈濟；原因是漢字確實無到額 thang 用；3)長期：LMJ 佔大多數，漢字少數，甚至漢字完全消失。

話尾

希望新政府ê教育部、文建會kap資策會趕緊制訂必要ê法規，辦理必要ê事工，kā台羅ê文獻好好收藏起來，替後代ê台灣人保存文獻。

參考資料：

王育德。1993。《台灣話講座》。黃國彥譯。自立。

江文瑜。1996。《有言有語》。女書。

何大安。1993。聲韻學中的觀念和方法。台北：大安。

何德華。1995。南島母語書寫符號的科學及社會原則：泰雅語個案研究。台灣南島民族母語研究論文集。

李壬癸、林英津（編）。《台灣南島民族母語研究論文集》。教育部教育研究委員會出版。31-47。

李壬癸。1992。《台灣南島語言的語音符號系統》。教育部教育研究委員會。

林清祥。2000年3月4日。〈二十一世紀台語文化展望〉《第六屆台語文化營》。145-146。

洪惟仁主編。1993。閩南語經典辭書彙編。台北：武陵出版有限公司。

張裕宏。2001。白話字基本論。台北：文鶴出版有限公司。

張學謙。1998。雙文字的語文計劃：走向 21 世紀的台語文。《教育部獎勵漢語方言研究著作得獎作品論文集》。教育部國語推行委員會、清華大學語言學研究所。4:1-4:19。

張學謙。1999。書寫的意識型態分析：以《台灣青年》為例。東師語文學刊。12：205-236。

張學謙。2000。漢字文化圈的混合文字現象。第九屆社會與文化國際學術研討會：漢語文化學。2000年5月25-26日。淡江大學中國文學系。

曹逢甫。1997。《族群語言政策：海峽兩岸的比較》。文鶴。

許成章。2000。台語研究。高雄：春暉出版社。

郭一舟。1935。“福佬話（中）”。台灣文藝。第2卷：第10號。

黃佳惠。2000。《白話字資料中的台語文學研究》。台南師範學院鄉土文化研究所碩士論文。

黃宜範。1995。《語言、社會與族群意識》。文鶴。

黃國彥。1993。台灣話講座(王育德著)。台北：自立。

吳宗信、楊允言、張學謙、李勤岸。2000。台語文字電腦化發展ê現況kah問題—以HOTSYS®台客語文系統為例。民視2000年台語研討會 p45-52。)

聖經公會。原住民本土語言翻譯史。1995

鄭良偉。1990。演變中的台灣社會語文--多語社會及雙語教育。台北：自立。

鄭良偉。2000年3月4日。〈附錄一、就語言教育的關鍵問題之一書面語及標音系統之間〉《第六屆世界台語文化營》。

鄭兒玉。2001。電話訪問。

鄭雅怡。1998。高雄：台灣鄉土雜誌。

Chen, Ping. 1994. "Four Projected Functions of New Writing Systems for Chinese." *Anthropological Linguistics* 36 (3): 366-381.

Dale, Ian R. H. 1980. "Digraphia". *International Journal of the Sociology of Language* 26:5-13.

Terralingua [http:// www.terralingua.org](http://www.terralingua.org)

UNESCO. 1953. *The Use of Vernacular Languages in Education*. Monographs on Fundamental Education, 8. Paris: UNESCO.

附注：

本文用蘇芝萌先生êHOTSYS®-HAKSYS®2000寫ê，感謝蘇先生。

感謝ê話：

感謝台南神學院基督教社會研究所所長鄭兒玉博士久長來ê教導及支持。

LÈK-SÚ CHIŪⁿ TÂI-GÍ PHÔE-HU KHO-HÁK KHÁU-GÍ KAP SÚT-GÍ Ê PÍ-KÀU TIAU-CHA

--KIÀN-LÍP PÚN-THÓ PHÔE-HU KHO-HÁK GÍ-GIÂN SŪ-LŪI-KHÒ KAP KHÒ-THÈNG

Tēⁿ Si-chong, Tiuⁿ Hòk-chū*, Koa Khá-lē, Í Hēng-su
Ko-hiông I-hák-tāi-hák, Ko-hiông Lô-má-jī gián-síp-hōe*
keithche@ms13.hinet.net

Tiah-iàu

Pōe-kéng: 30% ê i-liâu kiù-hun sī in-ūi i-su kap hōan-chiá kơ-thong put-liông. Bòk-chēng i-hák-īⁿ ê kàu-iók phó-phiàn khiàm-khoeh pōe-ióng i-pēⁿ koan-hē ki-khá ê khò-thēng. Siàu-liân i-seng kap i-hák-seng ê pún-thó gí-giân lēng-lèk ê tūi-lòh ē hō kơ-thong put-liông ê bŭn-tê koh khah giâm-tiông. Koh ū jú khah pháⁿ kái-koat..ê sī ē-bīn kúi-hāng: (1) i-hák-īⁿ bô khui-siat chēng-sek ê pún-thó gí-giân khò-thēng, (2) i-hák-kài tui i-liâu pēⁿ-thiàⁿ só sú-iông ê kháu-gí bô hē-thóng sēng ê liáu-kái gián-kiù, (3) bô chē-tēng phiau-chún-hòa ê Tái-gí i-hák sūt-gí sū-lūi-khò.

Châi-liâu kap Hong-hoat: Chit-ê gián-kiù kì-liók 1917-nî Tái-lâm Ki-tok-kàu Tiúⁿ-lò-kàu pīⁿ-īⁿ (Sin-lâu pīⁿ-īⁿ ê chiân-sin), Tè Jîn-siū i-su ēng pēh-ōe-jī só chhut-pán ê “Lāi-gōa-kho Khàn-hō-hák (LGK)” chò châi-liâu, kì-liók tē-8 chiuⁿ (Lŭn Phê-hu), tē-24 chiuⁿ (Hoa-liú-pīⁿ), kap tē-37 chiuⁿ (Thôn-jiam-pīⁿ) lāi-bīn só siu-chíp kap chhòng-chō ê Tái-gí i-hák sūt-gí kap i-hák kháu-gí, hun-chò phōe-hu kò-chō hō-miâ (Pió-1) kap phōe-hu pēⁿ-chēng miâ-chheng (Pió-2) 2-ê pō-hūn. Koh khioh-kéng Tái-ôan Hō-ló chòk-kūn tui kok-chióng phōe-hu-pēⁿ pēⁿ-miâ ê kháu-gí gí-liâu. Chiàu pēⁿ-chēng ê sēng-chit lāi hun-lūi chéng-lí (Pió-3). Théh chit-2-chióng gí-liâu kap hiân-kim Eng-gí, Jit-gí, kap Hôa-gí phōe-hu-kho i-hák sūt-gí chò pí-tui.

Kiat-kó kap Thó-lŭn: (1) LGK sī ūi-tiòh beh hō Tái-ôan i-su, hō-sū, kap i-liâu siong-koan jîn-ôan khòai-khòai ē-sái óh-tit se-hng i-hák. Chit-pún i-hák kàu-kho-su iú-koan phōe-hu-kho-hák ê pō-hūn m̄-nā kap sè-kài phōe-hu kho-hák ê hoat-tián siāng-chit-sí, iā thè i-hák sūt-gí kap tì-sek ê pún-thó-hòa kiàn-líp liáu kian-kò ê chiòh-pôaⁿ. (2) Tái-ôan Hō-ló-ōe lāi-bīn, iú-koan phōe-hu-pēⁿ ê kháu-gí gí-sū hóan-èng chhut chit-ê chòk-kūn ê chū-jian tē-lí khòan-kéng kap khi-hāu, siā-hōe seng-óah kòan-sì, chong-kàu sin-gióng kap hong-siók bŭn-hòa. Tui pēⁿ-thiàⁿ ê chēng-thâu ū cheng-bit ê koan-chhat. Tui pēⁿ-thiàⁿ ê gòan-thâu kap pēⁿ-in ū óah-thiàu-thiàu ê sióng-siông (*imagination*).

Kiat-lŭn: Téng-bīn chit 2 khoán gí-liâu ē-sái chiāⁿ-chò kiàn-líp chòan-bīn-sēng Tái-ôan phōe-hu kho-hák gí-giân khò-thēng kap sū-lūi-khò ê ki-chhó. Che tui phōe-hun-kho lîm-chhng kang-khòe kap pún-thó-hòa ê i-hák kàu-iók ē ū tiông-tōa ê pang-chān.

Koan-kiàn-sū: pēh-ōe-jī, Tái-ôan Hō-ló-ōe, i-iông kháu-gí, i-hák sūt-gí, phōe-hu kho-hák, i-hák kàu-iók

LĒK-SÚ CHIŪⁿ TĀI-GÍ PHŌE-HU KHO-HÁK KHÁU-GÍ KAP SÚT-GÍ Ê PÍ-KÀU TIAU-CHA

--KIÀN-LÍP PÚN-THÓ PHŌE-HU KHO-HÁK GÍ-GIÂN SŪ-LŪI-KHÒ KAP KHÒ-THĒNG

Pōe-kéng

I-liâu ê kòe-thêng tùi kóng-ōe khai-sí (phì-jū: “O-bá-sáng, lí tó-ūi bô sòng-khòai”), àn kóng-ōe kiat-sok (phì-jū: “Táng-khì chhù--nih ài hó-hó-á pó-ióng). Beh án-chóaⁿ kóng cheng-bit chêng-khak, hah pòe-hūn kap sī-ki koh ū lé-só ê jí-giân sī sêng-kong kō-thong ê tē-it iàu-kín. Kun-kù Ōe-seng-sú ê thóng-kè, 30% ê i-liâu kiù-hun sī in-ūi i-su kap hōan-chiá kō-thong put-liông só sán-seng (Sím Phek-chheng, personal communication). Bók-chêng i-hák-īⁿ ê kàu-iók phó-phiàn khiàm-khoeh pōe-ióng jīn-būn sò-ióng, siā-hōe koan-hōai kap būn-hòa jīn-ti í-kip i-pēⁿ koan-hē ki-khiáu ê khò-thêng. I-hák-seng kap siàu-liân i-su ê pún-thó jí-giân (Hō-ló, Kheh-ka, Lâm-tó jí) lêng-lék ê tui-lòh tek-khak pāi-hāi i-su kap hōan-chiá ê kō-thong.

Ē-bīn 3-hāng hō būn-tê koh khah giâm-tiōng: (1)I-hák-īⁿ bô khui-siat chêng-sek ê pún-thó jí-giân khò-thêng. Siàu-liân i-seng tī i-hák-īⁿ ê kai-tōaⁿ bô siū-tiòh sek-tòng ê jí-giân kàu-iók, bóe--á khai-sí chih-chiap hōan-chiá ê sī, jí-giân lêng-lék bô kàu-giáh, chō-sêng kō-thong ê khùn-lân. (2)I-hák-kài tùi pēⁿ-thiàⁿ kap i-liâu só sú-iōng ê kháu-gí bô hē-thóng sêng ê liáu-kái kap gián-kiù. I-su tùi hōan-chiá só piáu-tát ê pēⁿ-thiàⁿ chêng-thâu bô chhiong-hun ê lí-kái, ū-sī ē tam-ngō tī-liâu hòk-kiān ê kòe-thêng. (3)Bô chē-tēng phiau-chún-hòa ê Tái-gí i-hák sút-gí. I-seng beh kā hōan-chiá kái-soeh pēⁿ-chêng á-sī ōe-seng tì-sek ê sī, bô phiau-chún-hòa ê i-liâu sút-gí ē-sái ēng, tiāⁿ-tiāⁿ 1-ê i-seng kóng 1-khóan, hō hōan-chiá thiaⁿ-liáu bū-sà-sà. Lēng-gōa iā sī chit-ê iân-kò hō i-su kap i-su tióng-kan teh thó-lūn hōan-chiá ê pēⁿ-chêng, pò-kò i-liâu sin tì-sek ê sī, tiòh-ài chham-lām gōa-lái-gí (Eng-gí, Jit-gí, á-sī Hōa-gí), bô hoat-tō sú-iōng Tái-gí chiáⁿ-chò phōe-hu kho-hák choan-giap ê jí-giân.

Chiam-tùi tē-1 ê būn-tê, tù-chiá tī 2000-ní 3-goeh tiām Ko-hiông I-hák-tāi-hák khui-siat “I-hák Tái-gí Jip-mŋg” sóan-siu khò-thêng, thê-kiong i-hák-seng i-hák Tái-gí jip-mŋg ê khò-thêng. Tē-2 kap tē-3 ê būn-tê chiū khah pháíⁿ kái-koat. In-ūi tù-chiá (TSC) sī tūi-hák phōe-hu kho-hák káng-su, chin chū-jiân keng phōe-hu-kho-hák ê sū-lūi (lexicons) khai-sí chéng-lí, òng-bāng ē-sái chhú-lí chit-2-ê būn-tê.

Phōe-hu-kho ēng ê jí-sū, i-hák sút-gí kap i-iōng kháu-gí lóng sng chāi-lāi, pún-chiáⁿ tùi i-hák-seng tiòh sióng-tong khùn-lân. Phōe-hu-pēⁿ ê hēng-thài chhian-piàn bān-hòa, iú-koan phōe-hu-pēⁿ ê kháu-gí kap siók-miā iā pí sin-thé kī-tha hē-thóng khah chap khah chē. Se-kok phōe-hu-kho i-su chin-chá tiòh-ū pian-siá sū-tián (Carter 1992), iā-ū siat-kè hō i-hák-seng liáu-kái phōe-hu-kho jí-giân ê khò-thêng (<http://www.fammed.wisc.edu/education/presentations/derm/Dermcurriculum.html#Intro>, <http://>

dermatology.cdlib.org/DOJvol2num1/morphology/derm.html). Tâi-ôan phoe-hu-kho kai kap cheng-kò Tâi-ôan i-hák-kài tui chit hong-bīn chhut ê khui-lát chin chió. Chiàu tù-chiá só chai, phoe-hu kho-hák tī Tâi-ôan hoat-tát beh 100 tang, m̄-chiah ū 1-pún chheh nā-tiāⁿ (林仲 2000). Tâi-gí i-liâu kháu-gí ê sit-lòh kap i-hák sùt-gí gián-kiù ê pha-hng hō phoe-hu-kho gí-giân khò-thêng ê kiàn-lip jú-khah kan-lân.

Kai-chài Tâi-ôan Se-hng I-hák ê thōan-pò-chiá, Tiúⁿ-ló Kàu-hōe ê i-su phì-jū Má Ngá-kok 2-sè (*James L. Maxwell*), Lân Tâi-pit (*David Landsborough*), Tè Jîn-siū (*G. Gushue-Taylor*) téng-téng, lâu-lòh-lái pó-kùi ê Tâi-gí i-hák bûn-hiàn. Bók-chêng chai-iaⁿ..ê ū “Sin-thé-lí”, “Tâi-lâm, Chiang-hòa, Tiúⁿ-ló-kàu I-kóan Kong-iōng ê Iòh-hng (*Maxwell* 1922)”, kap “Lâi-gōa-kho Khàn-hō-hák (*Gushue-Taylor* 1917)” 3 pún. Kî-tiong “Lâi-gōa-kho Khàn-hō-hák” sī 1917-nî, Tè Jîn-siū i-su tī Tâi-lâm Ki-tok Tiúⁿ-ló-kàu Pīⁿ-īⁿ só chhut-pán. Kui-pún chheh (lōe-iōng, gí-lūi, sek-ín) lóng-chóng 675 iáh, 503 tô-17 ū sek-ê, hun-chòe 40 chiuⁿ, chōan-pō ēng Pêh-ōe-jī siá-chok. Lōe-iōng tui ki-chhó ê sin-thé hē-thóng kò-chō, kàu pēⁿ-chêng chêng-thâu, pēⁿ-in, tī-liâu khàn-hō-hoat, it-chīn lóng ū kái-soeh. Ē-sái kóng sī Tâi-gí i-hák chheh lâi-bīn, siōng-kài kiát-chok koh chiâu-chng ê 1-pún.

Châi-liâu kap hong-hoat

Pún gián-kiù ēng “Lâi-gōa-kho Khàn-hō-hák”(LGK) chò gí-bûn châi-liâu, thèh tē-8 chiuⁿ “Lūn Phê-hu”, tē-24 chiuⁿ “Hoa-liú pīⁿ”, kap tē-37 chiuⁿ “Thōan-jiám pīⁿ” chiah-ê kap hiân-tâi phoe-hu kho-hák ū koan-hē ê kúi-chiuⁿ, kì-liók só sú-iōng ê phoe-hu kò-chō seng-lí kap phoe-hu-pēⁿ ê sū-lūi kap bûn-tōaⁿ (*text*). Koh ká chiah-ê ni-lâi kap hiân-kim phoe-hu kho-hák só ēng ê i-liâu kháu-gí kap i-hák sùt-gí lâi chò pí-kàu. Chiah-ê gí-giân chu-liâu chiàu phoe-hu hē-thóng ê kò-chō kap kok-chióng pēⁿ-chêng ê hō-miâ lâi hun-lūi kap kái-sek, jiân-āu koh ēng chiah-ê chêng-lí--kòe ê gí-sú lâi kap hiân-tâi Eng-gí, Jit-gí, Hōa-gí i-hák sùt-gí lâi pí-tui. Bók-phiau hē-tī kiàn-lip pún-thó phoe-hu-kho gí-giân sū-lūi khò kap gí-giân khò-thêng.

Gí-liâu ê gōan-thâu chiàu ē-té:

(1)Lék-sú chiūⁿ ê Tâi-gí phoe-hu kho-hák sū-lūi: Lâi-gōa-kho Khàn-hō-hák

(2)Hiân-kim Tâi-gí phoe-hu kho-hák i-hák sùt-gí: Jit-pún bûn (石田名香雄 1999, *Ken-ichi Uyeno* 1996), Eng-bûn (*Odom* 2000, *Dorland's Medical Dictionary* 1989, *Roenigk*, 1996), kap Hōa-bûn (台灣皮膚科醫學會 2001, 華欣醫學大辭典 1993) phoe-hu-kho sū-tián kap kàu-kho-su.

Hiân-kim Tâi-gí phoe-hu kho i-liâu kháu-gí: Tù-chiá tui kî-tha phoe-hu-kho i-su í-kip hōan-chiá siu-chíp--tiòh ê gí-liâu.

Kiat-kó

LGK chham-chiàu tng-sî (1917-nî) chhut-miâ ê Eng-gí, Jit-gí kap Hôa-gí ê i-hák kàu-kho-su, siá-chhut 1-pún tòe-ē-tiòh sî-tâi ê i-hō kàu-kho-su. Bók-tek sī beh hō pēⁿ-lâng tit-tiòh sè-kài chú-i-chún ê khàn-hō, hō in ê pēⁿ ē khah khin, hō Tâi-ôan-lâng khàn-hō ē khah gâu khàn-hō pēⁿ-lâng.

Tè Jîn-siū siu-chíp kap chhòng-chō chin chē Tâi-gí i-hák káu-gí kap sùt-gí. Ē-bīn chiàu Phôe-hu Kò-chō (pió-1) kap Phôe-hu-kho pēⁿ-chèng miâ-chheng (pió-2) chéng-lí.

Píó-1, Lāi-gōa-kho Khàn-hō-hák ê phôe-hu-kho Kò-chō hō-miâ

Phôe-hu Kò-chō ê Tâi-gí miâ Nomenclature of Skin Structures in Taiwanese		
LGK*	Jit-gí/Hôa-gí	English
Piáu-phê	表皮	Epidermis
Kak-chân	角質層	Stratum corneum
Thàu-bêng-chân	淡明層/透明層	Stratum lucidum
Sòe-liap-chân	顆粒層	Stratum granulosum
Liâm-ék-chân	棘狀層	Stratum spinosum
Chin-phê	乳突狀真皮	Papillary dermis
Phê-ē-kiat-tè-chit	網狀纖維真皮	Reticular dermis
Ē-phê	皮下	Subcutaneous tissue
Hân-chôa ⁿ	汗腺	Sweat gland
Hân-chôa ⁿ kng	汗管	Sweat duct
Mng	毛	Hair
Mng-kng	毛包/毛囊	Hair follicle
Mng-bú	毛母/毛基質	Hair matrix
Mng chhé-chit	毛髓質	Hair medulla
Phê-chi-chôa ⁿ	脂腺/皮脂腺	Sebaceous gland
Chng-kah	爪/指甲	Nail
Jiáu-thé	爪板/甲體	Nail plate
Jiáu-kok	爪郭/甲皺壁	Nail fold
Jiáu-pòan-góat	爪半月/甲半月	Lunula
Jiáu-iān-kí ⁿ	爪側緣	Lateral nail groove
Jiáu-chhng	爪床/甲床	Nail bed
Jiáu-bú	爪母/甲母質	Nail matrix
*Tē-8 chiu ⁿ		

Píó-2, Lāi-gōa-kho Khàn-hō-hák ê phôe-hu-kho pēⁿ-chèng ê miâ-chheng

Phôe-hu-kho Pē ⁿ -chèng ê Tâi-gí miâ-chheng Nomenclature of Skin Diseases in Taiwanese		
LGK*	Jit-gí/Hôa-gí	Eng-gí
Seng-sit-khì	生殖器	Generative organs
Hoa-liú-pī ⁿ	性病	Venereal diseases
Lîm-pī ⁿ	淋病	Gonorrhea
Lîm-khún	淋菌/淋病雙球菌	Gonococcus
Pâi-siat-mih	排泄物	Discharge
Siók-hoat-pī ⁿ	後遺症	Sequelae
Mûi-tók	梅毒	Syphilis
Chiam-hók-kî	潛伏期	Incubational period
Tē-1 kî mûi-tók	第一期梅毒	Primary syphilis
Mûi-tók-hā-kam	梅毒下疳	Chancre
Liâm-mòh	粘膜	Mucosa
Lîm-pa-chôa ⁿ	淋巴腺	Lymphatic gland
Tē-2 kî mûi-tók	第二期梅毒	Secondary syphilis
Tē-3 kî mûi-tók	第三期梅毒	Tertiary syphilis
Ûi-iông	潰瘍	Ulcer
Sian-thian-sèng-mûi-tók	先天性梅毒	Congenital syphilis
Liû-sán (ka-láuh-sin)	流產	Abortion
Seng-hông-jiát	猩紅熱	Scarlet fever
Hoat-chín	發疹	Rash
Liû-hêng-sèng	流行性	Epidemic
Sàn-hoat-sèng	散發性	Sporadic
Chì-hû-su-jiát	斑疹傷寒熱	Typhus fever
Môa-chín	麻疹	Measles
Hong-thó-pī ⁿ	風土病	Endemic
Thian-jiân-chu	天花	Small pox
Khiu-chín	丘疹	Papule
Chúi-phā-chín	水皰	Vesicle
Lâng-phā-chín	膿皰	Pustules
Kiat-ka-phê	痂皮	Scabbing
Hûn	痘痕	Pitting
Chèng-chu	種痘	Vaccination
Chúi-chu (Ké-chu)	水痘	Chicken pox
*Tē-24 kap -37 chiu ⁿ		

LGK Tâi-gí I-hák sùt-gí chō-sû ê gōan-cheh

Só kî-liòk kap chhòng-chō ê phôe-hu-kho i-hák sùt-gí ũ 3 ê gōan-cheh, chiàu ē-té:

- (1) Kū-té ê Tâi-gí-sû: Tâi-gí gōan-pún tiòh ũ ê miâ-sû, chhin-chhiūⁿ chng-kah, mng, mng-kng, mûi-tók téng-téng chiū tit-chiap chhái-ēng. Chit-lūi ê sū tãi-to-sò siók-tī

bák-chiu khòaⁿ-ē-tiòh ê piáu-bīn kái-phò kiát-kò (*surface anatomy*) kap chiáp-chiáp hoat-seng ê pēⁿ.

(2) Jip-pún Hàn-jī ēng Tâi-gí bûn-thák chō-sû: chit-lūi siōng-chē. Chhin-chhiūⁿ piáu-phê, chin-phê, phê-ē-kiat-tè-chit, môa-chín, lîm-pēⁿ téng-téng. Pau-koat khah iù ê kái-phò kò-chō, hián-bî-kiàⁿ ē-bīn ê kiát-kò, phoe-hu seng-lí miâ-sû kap chòe-kīn chiah tēng-gī ê pēⁿ-chèng, pēⁿ-chèng ê hun-kî, téng-téng.

(3) Sin chhòng-chō ê Tâi-gí-sû: chhin-chhiūⁿ “*sweat gland*”, sī pài-siat kōaⁿ ê kng. Jip-pún Hàn-jī siá-chò “汗腺”, Tâi-bûn sī “**hân-chôa**”. “腺” chit-ê Hàn-jī sī Jit-pún-lâng hoat-bêng..ê, pún-té Tâi-ôan bô. Kā thák-chò “chôaⁿ” chin háh ì-sù. In-ūi “sweat gland” sī hoat-kōaⁿ ê gōan-thâu, sū chhut-hân ê chôaⁿ.

Tùi LGK ê ki-chhó, tù-chiá chéng-lí hiân-kim phoe-hu-kho pēⁿ-chèng ê kháu-gí kap i-hák sùt-gí. Chiàu phoe-hu-pēⁿ ê hun-lūi lâi pài-liát, koh ū Jit-gí/Hôa-gí kap Eng-gí ê tùi-chiàu (pió 3). (Pió-3) Tâi-gí Phoe-hu-kho Pēⁿ-chèng ê Hō-miâ

Tâi-gí Phoe-hu-kho Pē ⁿ -chèng ê Hō-miâ Nomenclature of Skin diseases in Taiwanese		
(Tâi-bûn)	(Jit-bûn/Hôa-bûn)	(Eng-bûn)
Kám-jiám-chèng	感染症	Infective disorders
Pē ⁿ -tók	病毒	Virus
Hî-lân-chhòe; bah-kì	疣贅/疣	Wart
Chhài-hoe	尖圭濕疣	Condyloma
Chúi-chu (ké-chu)	水痘	Chicken pox
Thian-(jiân)-chu; chi à ⁿ -chu	天然痘/天花	Small pox
Chèng-chu	種痘	Vaccination
Chhut-phiáh; chhut môa-á	麻疹	Measles
Tek-kok-phiáh; Tek-kok môa-á	風疹/德國麻疹	Rubella
Ni-phiáh	突發性發疹/猝發疹	Exanthema subitum
Thian-káu-jiát; tñg-kut-jiát	登革熱	Dengue fever
Iá-môa-á	病毒疹	Viral exanthum
Ti-thâu-phoe	流行性腮腺炎	Mumps
Chhàu-phā-á	新生兒毒性紅斑	Erythema toxicum/infantile acne/cradle cap
Phoe-chôa; poe-chôa	帶狀皰疹	Herpes zoster
tî ⁿ -sin-chôa	纏身蛇	lesion around the trunk
tî ⁿ -io-chôa	纏腰蛇	lesion around half of the trunk

Lâ-giâ-sōan-jiō	唇皰診	Herpes labialis
Sián-khún	癬菌	Fungus
Sián	長癬	Tinea
Hiong-káng-kha; kha-sián	足癬/香港腳	Tinea pedis
Chhàu-kah	爪白癬/灰指甲	Tinea unguium
Chhàu-thâu	頭癬	Tinea capitis
Kái-pi ⁿ -sián	股癬	Tinea cruris
Chhàu-chhùi-kak(pi ⁿ)	口角炎	Angular stomatitis
Tàng-kah	陷入爪/嵌甲	Ingrown nail
Tiù ⁿ -kah-pi ⁿ	爪郭炎/甲溝炎	Paronychia
Péh-kō	念珠菌	Candidiasis
Kauh-chái ⁿ	?	Web maceration
Kauh Jiō-chū	尿布疹	Diaper rash
Péh-tiō	癩風	Tinea versicolor
Lô-khún	結核菌	TB bacilli
Phôe-hu-lô	皮膚結核	Tuberculosis of the skin
Thái-ko-pē ⁿ	癩/癩瘋	Leprosy
Kià-seng-thâng	寄生虫	Parasites
Se ⁿ -kè/kòe	疥癬/疥瘡	Scabies
Ka-cháu	蚤/跳蚤	Flea
Se ⁿ Sat-bó	虱症	Pediculosis
Sat-bó; káu-sat; gû-pi; pat-kiok	虱母; 狗蝨; 牛蟬; 陰虱	Lice
Báng-thâng kā	蚊刺症/蚊虫咬	Insect bite
Báng	蚊	Mosquitoes
σ-bui-á	?	?
giâ-kang	蜈蚣	centepede
giâ-kang-kū	馬陸	millipede
giat-á-thâng	蠍	scorpion
lâ-giâ	?	Heteropodidae
ti-tu	蜘蛛	spider
?	隱翅虫	Paederus(Staphylinidae)
phang	蜂	honey bee
hó-thâu-phang	虎頭蜂	wasp
âng-káu-hiā	紅螞蟻	fire ant
pi?	壁蝨螫傷	tick bite
chhì-mô-thâng	刺毛虫	caterpillar
hái-thē(thēh)	水母	jellyfish
Sè-khún	細菌	Bacterium

Hóe-nōa-thòan ⁿ	膿痂疹	Impetigo
Liáp-á	膿疱	Pustule
Teng-á	癤仔	Furuncle
Eng-á	癰仔	Carbuncle
Chhōe-á	?	Multiple furuncles?
Khan-hát-á	淋巴腺腫	Swelling lymph node
Thiâu-á(-chí)	挫瘡	Acne
Hún-chhi	面皰/粉刺	Comedo
Nōa-thiâu-á	囊狀挫瘡	Cystic acne
Phang-siū chō-chit-iām; phang-siū-eng	蜂窩組織炎	Cellulitis
Tan-tók	丹毒	Erysipela
Chhàu-kha	腿部潰爛	Leg ulcers
Chhu-phōe-kauh-nōa ; jiók-chhng	褥瘡	Decubitus ulcers
O-àu kian-ta	乾性壞疽	Dry gangrene
O-àu tâm-nōa	濕性壞疽	Wet gangrene
Jī-nhng hoat-iām	脂層炎	Panniculitis
Sèng-pēⁿ; hoa-liú-pēⁿ 性病; 花柳病 Sexually transmitted diseases		
Mûi-tók	梅毒	Syphilis
Mûi-tók lê-sōan-khún	梅毒螺旋菌	Syphilitic spirochete
Hā-kam; kam-chhng	下疳; 疳瘡	Chancre
Sian-thian-sèng mûi-tók	先天性梅毒	Congenital syphilis
Lîm-biô(pē ⁿ); siáp-cheng	淋病	Gonorrhea
Lîm-khún	淋菌	Gonococcus
Se ⁿ sōai ⁿ -á	性病性淋巴肉芽腫	Lymphogranuloma venereum
Hoat-iām-chèng 發炎症 Inflammatory diseases		
Sip-chín	溼疹	Eczema
Chî ⁿ -sián	錢癬	Nummular dermatitis
Kan-lāu	汗皰疹	Pompholyx
Gû-phōe-sián	慢性單純苔癬	Lichen simplex chronicus
Chiū ⁿ -chín	癢疹	Prurigo
Iû-káu-chhi; ke-sái-èng	脂漏性皮膚炎	Seborrheic dermatitis
Sìn-(á)-sái	乳痂	Cradle cap
Thâu-pho	頭皮屑	Dandruff
Góeh-niû-koah-hī ⁿ	?	postauricular fissure
Khau(sian)-hong	臉部濕疹	facial eczema in winter
Hong-chhùi-á	臉部濕疹	facial eczema
Kauh-kōa ⁿ	間擦疹/對磨疹	Intertrigo

Kauh jiō-chū	尿布疹	Diaper rash
Tiōh-chhi(chhu)	接觸性皮膚炎	Contact dermatitis
Ióh-chhi(chhu)	藥疹	due to herbal patch
Ta-sián	乾癬	Psoriasis
Khí chhìn-nah(moh)	蕁麻疹	Urticaria
Khí chiú-mo(h)	酒疹	due to alcohol
Pèh-sián	白色紕糠疹	Pityriasis alba
Kak-hòa-chèng		
	角化症	Hyperkeratosis
Chôa-phôe; hî-lân-sián	魚鱗癬	Icthyosis
Ke-á-bák	雞眼	Clavus
Kiat-lan	結繭	Callus
Mîng-mo ê pēⁿ		
	毛髮病	Hair diseases
Mîng-kúg-khang hoat-iām	毛囊發炎	Folliculitis
Thuh(thut)-thâu(hiáh)	禿頭	Alopecia androgenica
î ⁿ -thuh	圓禿	Alopecia areata
Khó-mîng	軟毛/毫毛	Vellus hairs
Chéng-liú		
	腫瘤	Skin tumors
Phôe-hu-gâm	皮膚癌	Skin cancers
Hún-liú; kim-pau-gîn	粉瘤	Epidermoid cyst
Lâu-lâng-kì	脂漏性角化症	Seborrheic keratosis
Lâu-lâng-pan	老人斑	Senile lentigenes
Khî; pa-hûn	癍痕/疤痕	Scar
Óah-khî	蟹足腫	Keloid
Chhîng-bó chò kì-hō; bó-pan	母斑	Nevus
Kì	痣	Melanocytic nevus
Hô-sîn-sái kì	?	Junctional nevus
Lân-san bah-á;se ⁿ kâu	贅疣	Skin tags
Pák-kâu	?	tie a string to skin tag
Thó-bah-chì ⁿ	化膿性肉芽腫	Pyogenic granuloma/Granulation tissure
To-kōaⁿ-chèng		
	多汗症	Hyperhidrosis
Kha-siòh	腳汗	Hyperhidrosis of soles
Chhiú-siòh	手汗	Hyperhidrosis of palms
Ko-chhàu	臭汗症/狐臭	Bromidrosis
Iū ⁿ -kang hiàn	臭汗症/狐臭	Bromidrosis (males)
Chhiú-chhoa ⁿ	?	Hangnail

Pùi-á	汗疹	Miliaris
Hoeh-kin-pēⁿ	血管病	Vascular disorders
Phû kha-kin; khan chhe ⁿ -kin	靜脈曲張	Varicosity
Hoeh-kin-liû	血管瘤	Hemangioma

Chiah-ê phoe-hu-kho kháu-gí hóan-èng chhut Tâi-ôan Hō-ló chók-kûn ê chit-pēⁿ-koan. Hun-chòe ē-bīn 3-hāng:

- (1) Tùi pēⁿ-thiàⁿ cheng-thâu kap pēⁿ-thêng cheng-bit cheng-khak ê koan-chhat: sió-jî phīⁿ-khang chiu-ûi seⁿ phoe-chín, kian phí sek-tì kim-âng ná hóe, ē lâu thng ná nōa, koh ē thòaⁿ kàu sin-khu pát-tah kap òe hō pát-lâng (hóe-nōa-thòaⁿ)
- (2) Chū-jiân tē-lí khôan-kéng kap khi-hāu: chhin-chhiūⁿ jiát-tāi sip-jóah gâu hoat-kōaⁿ (kha-chhiú siòh, kơ-chhàu, pùi-á); sè-khún sián-khún chiáp-chiáp seⁿ-thòaⁿ (liáp-á, teng-á, tan-tók, hiong-káng-kha, jiō-chū-kauh); lâ-giâ báng-thâng put-sî têng-kā (lâ-giâ sōan-jiō, σ-bui-á), léng-sin tì-sú phoe-hu chhin-moh (khí chhin-nah).
- (3) Siā-hōe hêng-thài kap seng-óah kòan-sì: chhin-chhiūⁿ òe-seng khôan-kéng ù-òe kâu chhàu-thâu, nōa-hīⁿ, ok-chhàu-kha; lông-giáp siā-hōe kóe-chí, cheng-seⁿ thâng-thōa thèh-lâi chò pēⁿ-miâ (seⁿ **sōai-á**, **ke-á-bák**, **gū-phoe-sián**, **iūⁿ-kang-hián**, **hī-lân-chhòe**, **phoe-chōa**, **hō-sîn-sái** kì, **phang-siū** eng, téng-téng).
- (4) Chong-kàu sìn-gióng kap hong-siok: chhin-chhiūⁿ eⁿ-á iáu-bōe chhut-sì **chhng-bó** kóan-kà, gín-á bô koai **gòeh-niū** lâi koah hīⁿ.

Phêng-lūn kap Thó-lūn

Phêng-lūn

Pún gián-kiù kì-liòk 1917-nî Tâi-ôan Tiúⁿ-lô Kàu-hōe soan-kàu-sū i-su Tè Jîn-siū só pian-siá ê Lâi-gōa-kho khàn-hō-hák (LGK), lâi-bīn só siu-chíp kap chhòng-chō ê Tâi-gí phoe-hu-kho i-hák sùt-gí, kā chiah-ê chiàu phoe-hu ê kò-chō kap phoe-hu-pēⁿ ê miâ-chheng lâi chéng-lí. Koh thèh chiah-ê sū lâi kap Jip-gí/Hōa-gí, Eng-gí lâi tùi-chiàu (pió-1, pió-2), ē-sái hoat-kiàn 3-hāng tãi-chì. Chiàu ē-té:

(1) Chit-pún chheh hóan-èng chhut Tè Jîn-siū, kap tong-sî ê kî-tha soan-kàu-sū i-su káng-khóan, tùi Tâi-gí-bûn kék-kî cheng-thong. I siá ê i-hák Tâi-gí-bûn, m-nā ē-sái chò i-hák Tâi-gí ê kì-liòk, koh-chài ē-sái chiáⁿ-chò Tâi-gí sán-bûn ê keng-tián chok-phín.

(2) Chit-pún chheh só siá ê lōe-iông (cheng-bit, lián-túg ê bûn-jī kap phông-phài ê tô-iūⁿ), kap sè-kài i-hák ê hoat-tián siāng-chhit-sî, tùi thê-seng Tâi-ôan i-liâu khàn-hō kàu sè-kài chúi-chún ũ chòat-tùi tōa ê pang-chō.

(3) Chit pún chheh ũi i-hák sùt-gí ê Tâi-ôan pún-thó-hòa kiàn-líp kian-kò ê chiòh-pôa". Chiah-ê kap kî-tha ê Tâi-gí-bûn i-hák bûn-liâu ē-sái chò hoat-tián hiân-tâi i-hák Tâi-gí ê ki-chhó.

Tùi LGK só chò ê i-hák Tâi-gí-sù ê phoe-phêng

Tè Jîn-siū tī-teh pian-siá LGK ê sī, só tú--tiòh siōng-tōa ê lân-tê chiū sī-teh chhòng-chō kho-hák sùt-gí ê sī-chūn. I t̄ai-to-sò kun-tòe Jit-pún á-sī Chi-ná chok-ka, chhái-ēng Hàn-jī miâ-sū. Thák ê sī ēng Tâi-gí bûn-im, bô ēng pèh-ōe-im. I j̄in-úi beh tī Tâi-ôan hoat-tián se-hng ê khàn-hō-hák, su-iàu ài ũ chêng-khak-sèng, choan-it-sèng, kap kho-hák-sèng gí-sù thang ēng. Bûn-im pí pèh-ōe-im khah sek-háp chit-ê bòk-tek. I ũ soat-bêng chit-khóan ê chò-hoat kap se-hng kho-hák k̄ang-khóan. In-úi se-hng teh chhòng-chō kho-hák miâ-sū ê sī, chhái-ēng La-teng á-si Hi-láh bûn, bô chhái-ēng jit-siōng seng-óah ê tē-hng gí-sù (chhin-chhiūⁿ Eng-gí, Tek-gí, Hoat-gí, téng-téng).

Tè i-su ê khòaⁿ-hoat tī tng-sī sī siong-tong sī-kiâⁿ ê siūⁿ-hoat. Kàu taⁿ Tâi-ôan thák-chheh-lâng iáu-koh sī j̄in-úi Tâi-gí ê pèh-ōe-im siók-tī thó-im, bô sek-háp chò su-bīn-gí, bô sek-háp chò kho-hák gí-giân. Nā thák-chu, siá-chheh, liām-si, kiò-miâ, tiòh-ài ēng bûn-im. I ēng La-teng-gí lâi pí-phêng Tâi-gí bûn-im tù-chiá j̄in-úi khó-lêng m̄-sī chin thò-tòng.

La-teng-gí pún-té sī óah ê gí-giân, sī Lô-má Tè-kok thong-hêng ê káu-gí kap su-bīn-gí. Bóe--á in-úi Au-chiu kok-kok Bīn-chók ì-sek thê-seng, chāi-tē chú-gī heng-ōng--khí--lâi liáu-āu, La-teng-gí chiah bān-bān bô lāng kóng, tì-sú piàn-chiâⁿ sí--khì ê gí-giân. Au-chiu kho-hák-ka teh chhòng sin ê sùt-gí ê sī, chiá-tiòh La-teng-gí sī sí--khì ê gí-giân bē koh chàì ũ “gí-giân ê chhian-sóa (language change) (Yule, 1985) chit-khóan hó-chhù, t̄ai-liōng sú-ēng lâi chò hák-sùt miâ-sū. Tâi-gí ê bûn-im sī pí pèh-ōe-im khah òaⁿ chhut-hiân ê gí-im. Chòe-chú-iàu sī thêh-lâi thák Chi-ná su-bīn-gí (bûn-giân-bûn, si, sū, téng-téng). M̄-bat chiâⁿ-chò káu-gí lâi sú-iōng.

Só-í Tè i-su thêh Bûn-im lâi chhòng-chō i-hák miâ-sū, put-kò sī chhut-tī lī-piān-sèng, khòan-gī ê lí-khì. Hiân-sit sú-iōng siōng, ũ ê sū thák--khí--lâi chin k̄a-chih; t̄ai-to-sò ê sū tiòh ài koh khng Hàn-jī tī āu-bīn chò chù-kái chiah ē chheng-chhó ì-sù. Koh lēng-gōa 1-ê kan-lân sī beh chò Tâi-gí i-hák-sù lóng tiòh koh chioh Jit-pún á-sī Chi-ná Hàn-jī lâi ēng. Chit-khóan tē-3 chhiú ê hoan-ék (se-hng gí-giân sī tē-1 chhiú, Jit-pún á-sī Chi-ná sī tē-2 chhiú), ũ ē-bīn 3-ê khiàm-tiám.

- (1) Hoan-ék chàì hoan-ék chin gâu sit-khì gōan-tù ê cheng-sîn, hō ì-sù cháu-bī--khì.
- (2) Ài tán Jip-pún á-sī Chi-ná hoan-ék hó-sè, lán chiah ũ thang ēng, bô hoat-tō t̄o-tiòh sè-kài ê chin-pō, tú-á ē-sái chò 3-téng sè-kài kong-bīn.
- (3) K̄ang 1-jī Hàn-jī tī Tâi-ôan, Jip-pún, Chi-ná ũ khó-lêng lóng bô k̄ang ì-sù. Ēng Hàn-jī chò hoan-ék ê môe-kài (medium) tiāⁿ-tiāⁿ ē hōan chhò-ngō. Lēng-gōa Hàn-jī chit-thò

su-siá hē-thóng í-keng hō gí-giân hák-chiá jīn-úi sī bô hâu-lút ê bûn-jī hē-thóng (DeFrancis, 1996).

Hiân-tāi Jip-pún hák-chiá chhú-lí gōa-lâi-gí (*foreign words*) ê gōan-cheh, ē-sái hō lán teh chhòng-chō Tâi-gí I-hák Sút-gí ê sî-chūn chò chham-khó.

Hiân-tāi kok-chè siā-hōe kau-liū ko-thong jú lâi jú kín-chiap. Gōa-lâi ê su-sióng bô l-sî bô teh éng-hióng pún-kok. Jip-pún kòe-khì ēng chhòng-chō Hàn-jī sū lâi chhú-lí gōa-lâi-gí ê chò-hoat (kā *philosophy* siá-chò 哲學, kā *calculus* siá-chò 微積分), m̄-nā bô hâu-lút, ì-sù iā ū cheng-chha, í-keng bô hoat-tō èng-hù sî-tāi ê su-iàu. Só-í in kā gōa-lâi-gí liáh im kòe--lâi. Ēng *kana* phin-im bûn-jī lâi kì im chò sū. Phí-jū kóng “*pizza*” sī “phi-ja”, “*television*” sī “the-le-bi”, sêng-kong lâi kái-koat gōa-lâi-gí ê bûn-tê. Lán teh chhú-lí Tâi-gí i-hák sút-gí ê sî, èng-kai mā ē-sái chham-khó chit-khóan pān-hoat.

Tùi Tâi-gí phoe-hu-kho káu-gí ê chéng-lí kap hun-sek

Tī chin chē lèk-sú kú-tng ê chók-kûn tiōng, pēⁿ-thiàⁿ só piáu-tát..ê, m̄-nā sī kò-thé ê ki-lêng soe-jiók thòe-hòa, koh-chài sī kò-thé kap chók-kûn pát-ê sêng-ôan saⁿ-háp put-liông, á-sī pún chók-kûn kap pát-ê chók-kûn, kap pát-khóan ê seng-bút ê sio-tùi-thāi chhut-liáu bûn-tê, sīm-chì sī tùi tōa-chū-jiân bô tùi-tiōng, tùi tē-kiū, ú-tiū bô lé-sò lâi chō-sêng. Chiah-ê tùi pēⁿ-thiàⁿ ê kái-soeh kap khòaⁿ-hoat tiāⁿ-tiāⁿ lóng ē-sái hóan-èng chhut hit ê chók-kûn in ê seng-òah-koan, chū-jiân-koan, sè-kài-koan kap ú-tiū-koan.

Tùi chiah ê kái-soeh kap khòaⁿ-hoat sán-seng chhut chē-chē òe-seng pó-kiān ê khai-liām, hêng-úi, kap hong-siók. Lēng-gōa iā sán-seng chhut i-liâu su-sióng kap hêng-thé. Chiah-ê lóng sī ūi-tiòh beh chhiok-chìn kò-thé ê seng-chûn kap chók-kûn ê seⁿ-thò^a. Só-í biâu-siá kok-chióng cheng-thâu chéng-lūi, thòan-tát pēⁿ-thiàⁿ khin-tāng chōng-hóng ê òe-gí, sī jít-siōng seng-òah kóng-òe èng-tap ê tiōng-iàu pō-hūn. Cháu-chhōe kiān-khong, ài-sioh sin-miā ê hêng-úi mā sī siā-hōe bûn-hòa óah-tāng ê tiōng-iàu tê-bók kap khang-khòe. Múi l-ê chók-kûn lóng ū phōng-phài, hong-hù ê gí-lūi kap koan-liām lâi hêng-iông, kái-soeh chióng-chióng ê pēⁿ-chéng kap sin-thé ê kan-khó. Chiah ê chē-chē òe-seng pó-kiān ê gí-giân kap bûn-hòa, m̄-nā sī jīn-lūi beh kiān-khong óah-miā ê hoat-tō nā-tiāⁿ, iā-sī thòan-sêng chók-kûn tī chhim-tng ê lèk-sú khe-lâu tiong kap Chū-jiân pōaⁿ-nóa kau-pōe, kiōng-seng kiōng-chûn ê tì-hūi.

Tâi-ôan phoe-hu-pēⁿ só ēng ê káu-gí hui-siōng phōng-phài. Tùi pēⁿ-thiàⁿ ê cheng-thâu ū cheng-bit ê koan-chhat, tùi pēⁿ-thiàⁿ ê gōan-thâu kap pēⁿ-in ū óah-thiàu-thiàu ê sióng-siōng (*imagination*), hóan-èng chhut Tâi-ôan Hō-ló-lâng chók-kûn ê chū-jiân tē-lí khòan-kéng kap khi-hâu, siā-hōe hêng-thài kap seng-òah kòan-sì, chong-kau sìn-gióng kap hong-siók.

Chiah-ê sū-lūi ê chéng-lí kap hun-sek, sī kan-lân m̄-koh ū ì-gī ê t̄i-chì, tát-tit i-hák-kài kap gí-giân-kài chò-hóe lâi ôan-sêng.

Tâi-ôan I-hák-īⁿ gí-giân sú-iōng ê hiān-hóng kap kái-kek

Hiān chhú-sī tī i-hák-īⁿ ê gí-giân sú-ēng, ē-sái kóng sī chē-chióng gí-giân chham-lām teh ēng. I-hák-seng thiaⁿ Hôa-gí (tōa pō-hūn) kap Eng-gí (kóng-tiōh i-hák sūt-gí ê sī) ê káng-khò, thák Eng-gí (to-sò) kap Hôa-gí (gōa-kok kàu-kho-su ê hoan-ék-pún) kàu-kho-su, khi-kàu pēⁿ-īⁿ ēng Tâi-gí (khah chē) kap Hôa-gí khòaⁿ hōan-chiá, ēng Eng-gí siá Kha-lu-teh (*charts*), ēng Hôa-gí tī pēⁿ-īⁿ kap i-hák hōe-gī ká kī-tha i-su pò-kò khe-suh (*case*), ēng Eng-gí siá i-hák lūn-būn.

I-hák-seng tī chit-khóan chē-chióng gí-giân chham-lām sú-ēng ê khōan-kéng, nā bô chiok-giáh ê gí-giân lêng-lèk, tiāⁿ-tiāⁿ ē chhut-hiān hùn-lōan ê. Tī i-hák-īⁿ ê kàu-iók tiong, Eng-gí kap Hôa-gí ê hùn-liān lóng kàu-giáh, m̄-koh tit-chiap bīn-tùi hōan-chiá, sú-iōng siōng kài chē ê Tâi-gí sòa hō lāng tòng-chò bô iàu bô kín. Chiàu tù-chiá só chai, kàu taⁿ Tâi-ôan chōan-kok ê i-hák-īⁿ m̄-chiah ū Ko-hiông I-hák Tâi-hák ū khui-siat ū hák-hun ê I-hák Tâi-gí khò-thêng. Ká bô siū-kòe I-hák Tâi-gí gí-giân kàu-iók ê hák-seng tit-chiap sak-jip-khi pēⁿ-īⁿ tē-it-sòaⁿ chih-chiap hōan-chiá, m̄-nā sī éng-hióng hák-seng līm-chhng hák-sip ê kong-lêng, iū-koh pāi-hāi hōan-chiá ê khōan-lī.

Tâi-ôan ê i-hák kàu-iók pún-té tiōh-sī tiōng kho-ki khin jīn-būn, tiōng seng-bút khin siā-hōe (陳永興, 2002). Kīn-lâi Tâi-ôan ì-sek hòk-heng, chōe-chōe t̄i-hák lóng khai-sí khui-siat Tâi-gí-būn ê khò-thêng, su-iàu chiok-chē kóng-ōe k̄-thong ê i-hák-seng tian-tò bô siū-tiōh kàu-giáh ê gí-giân kàu-iók, bók-kòai i-kài ê chiān-pòe put-sī teh òan-thàn i-pēⁿ ê koan-hē jú lâi jú báí, i-kài ê jīn-būn sò-chit sī l-t̄i khah su l-t̄i.

Tù-chiá jīn-ūi beh kái-siān i-hák-seng gí-giân būn-tê ài tùi 3 hong-bīn lòh-chhiú, chiàu ē-té:

- (1) Ài tī i-hák-īⁿ lâi-té khui-siat pit-siu ê phó-thong Tâi-gí-būn kap i-hák Tâi-gí-būn ê khò-thêng. Ēng Ko-hiông i-hák Tâi-hák I-hák-hē chò lē, bók-chêng i-hák-hē l-nī ū “Tâi-gí-būn Jip-mng” sóan-siu 2 hák-hun kap i-hák-hē 3-nī ū “I-hák Tâi-gí-būn jip-mng” sóan-siu 2 hák-hun. Chiàu tù-chiá só chai, che í-keng sī chōan Tâi-ôan-kok i-hák-īⁿ lâi-bīn siōng kài chù-tiōng Tâi-gí-būn--lah! (Tâi-pak I-hák Tâi-hák ū Tâi-ôan Būn-hák sóa-siu 2 hák-hun), iā khó-lêng sī hui Tâi-gí (būn) hē-só lâi-bīn siōng kài chē Tâi-gí-khò ê hák-hāu. M̄-koh pí-khí Ko-i Tâi-hák ê ki-tha gí-būn-khò, chhin-chhiūⁿ Hôa-gí pit-siu 4 hák-hun, Eng-gí pit-siu 6 hák-hun. Liân Tek-gí (4 hák-hun pit-siu, 4 hák-hun sóan-siu), Jit-gí (4 hák-hun pit-siu) lóng khah iāⁿ Tâi-gí chin chē.
- (2) Ài tùi i-liâu kap pēⁿ-thiāⁿ só ēng ê Tâi-gí káu-gí chò hē-thóng sèng ê gián-kiù. Thák-kòe i-hák-hē ê lāng lóng chai, *textbook* tēng-bīn ū kóng, nā-chún hōan-chiá kóng i ū “*chest*

tightness, chest discomfort, chest pain” lóng ài siūⁿ-tiòh kiap-sim-chèng (*angina*) ê khó-lêng, nā-sī hōan-chiá kóng “*heartburn*” chiū siūⁿ-tiòh sī siau-hòa-tō ê khùi-iông. Án-ne nā-sī hōan-chiá kóng “sim-koaⁿ-thâu chák-chák, sim-thâu iⁿ-á cho-cho, sim-koaⁿ-thâu bün-bün” sī beh siūⁿ-tiòh “kiap-sim-chèng”, á-sī “siau-hòa-to ê khùi-iông”? I-hák-kài tiòh-ài kóaⁿ-kín chéng-lí Tâi-gí lâi-bīn biâu-siá pēⁿ-thiàⁿ chéng-chōng ê òe-gí, kap hiān-tāi i-hák ê chéng-chōng-hák (symptomatology) chò pí-tùi kap hun-sek. Án-ne m̄-nā tùi i-hák-seng ê gí-giân kàu-hák ū pang-chān, koh khah tiōng-iàu..ê sī Tâi-gí hōan-chiá ê chín-liâu ē khah chéng-khak, chìn-pō.

- (3) Ài chè-tēng phiau-chún-hòa ê Tâi-gí i-hák sùt-gí sū-khò. Tū-liáu chió-sò chhiang-chāi tú--tiòh ê pēⁿ-chéng í-gōa (kìⁿ pió-3), lóng bô sek-tòng phiau-chún ê Tâi-gí miâ-chheng thang ēng. Nā bô, m̄-nā i-hák-seng bô hoat-tō óh-tiòh chéng-khak cheng-bit ê i-hák Tâi-gí, beh tùi hōan-chiá kái-soeh pēⁿ-chéng, beh tùi siā-hōe chiòng-lâng chìn-hēng òe-seng kàu-iók, sīm-chì i-seng kap i-seng tióng-kan beh ēng Tâi-gí-bün thó-lūn kō-thong, lóng ē hoat-seng bün-tê.

Chit 3-ê khang-khòe lóng su-iàu i-hák-kài kap gí-giân-kài háp khùi-lát ê phah-piàⁿ.

Tè Jîn-siū kap kî-tha i-su só-chò ê Tâi-gí i-hák bün-hiàn, siu-chip kap chhòng-chō chín-chē Tâi-gí i-hák káu-gí kap sùt-gí, ū-tiòh se-hng i-hák ê Tâi-gí-bün hòa kiàn-chō liáu kian-tēng ê chiòh-pôaⁿ. Koh ū lán Hō-ló-lâng chór-kong-má lâu--lòh--lái..ê ū tì-hūi koh ū kong-hāu ê i-hák káu-gí. Chit 2-khóan gí-liáu ē-sái chiáⁿ-chò kiàn-líp chōan-bīn-sèng Tâi-ôan phoe-hu kho-hák sū-lūi-khò kap gí-giân khò-thēng ê ki-chhó. Che tùi phoe-hu-kho līm-chhng sū-kang ê chhui-hēng kap pún-thó-hòa ê i-hák kàu-iók ê kiàn-líp ū tiōng-tōa ê pang-chān.

Chham-khó Bün-hiàn

Carters R.L., 1992, A Dictionary of Dermatologic Terms, 4th ed., Williams & Wilkins

DeFrancis, J., 1996, How efficient is the Chinese writing system? Visible Language. Vol.30, No.1, p.6-44

Dorland's Medical Dictionary, 24th ed., 1989, W.B. Saunders

Gushue-Taylor G., 1917, Lāi-gōa-kho Khàn-hō-hák, 1st ed., Tâi-lâm Tiúⁿ-lò-kàu Pīⁿ-īⁿ

Odom R.B., 2000, Andrews' Diseases of the Skin, 9th ed., W.B. Saunder

Maxwell J.L., 1922, The Pharmacopeia of the Tainan and Shoka Hospitals of the English Presbyterian Mission Formosa, 2nd ed.

Roenigk R.K., 1996, Dermatologic Surgery, 2nd ed., Dekker

Uyeno K-I, 1996, Minor Textbook of Dermatology 6th ed.

Yule G., 1985, The Study of Language, chap 18, Cambridge University Press

石田名香雄, 1999, 醫學英和辭典 1st ed, 研究社

台灣皮膚科醫學會, 2001, 皮膚科學專有名詞辭典, 1st ed.

林仲, 2000, 皮膚病的台灣名俗醫學, 1st ed, 健康

陳永興, 2002, 醫學大學教育的反省與改革---從通識教育談起, 台灣新聞報2002/05/22 第三版

華欣醫學大辭典, 1993, 華欣

(Hū-liók 1) Lāi-gōa-kho Khàn-hō-hák tē-8 chiuⁿ

LŪN PHÊ-HU

Phê-hu pau tī seng-khu ê gōa-bīn; i ê chok-iōng sī chiàu ē-tóe:

1. Sī pó-hō kun-bah.

2. Ū chhiok-kak ê chok-iōng, chiū-sī bong-tiòh gōa-ūi chiū chai ê khoán-sit. Sī in-ūi phê-hu ê chhiok-kak-sió-thé; i ê lāi-bīn ê sîn-keng ū bé-liu. Chhiok-kak (觸覺, touch sense), hiah-ê ê tē it gâu ê só-chāi, chiū-sī chhiú-chng-thâu-á, chíh ê bé-liu, chhùi-tún.

3. Phê sī pài-siat-khì ê chit-ê; i ê chok-iōng sī chhut-kōaⁿ. Kōaⁿ sī chúi ê chit. Kōaⁿ, chit pah hūn ê lāi-bīn, ñng hūn sī kōaⁿ-sng ê iâm-hun, kap iû.

4. Phê ū khip-siu ê khùi-lát, chhin-chhiūⁿ súi-gûn lūi ê iòh, òe khip-jíp tī phê-hu-lāi.

5. Sī tiau-hô lêng seng-khu ê thé-un; chhin-chhiūⁿ nā thiⁿ-khì khah jóah ê sī, hiah ê hān-chôaⁿ-kng ê bé-liu tiūⁿ koh khui, só-í kōaⁿ nā lâu-chhut-lái, lêng chiū khah liang-léng, khòⁿ-óah. Nā thiⁿ-khì khah léng ê sī, hiah ê kng òe khah kiu-óa, khah bô hoat kōaⁿ, iā hiah ê khah óa tī phê-hu ê huìh-kng, òe kiu, jiát-khì chiū khah bōe tui phê-hu lī-khui seng-khu, hóan-tng, tòa tī seng-khu-lāi, só-í lêng chiū òe sio-lō.

Phê-hu hun chòe ñng chân. Téng bīn chân kiò-chòe piáu-phê (表皮, epidermis); tē jī kiò-chòe chin-phê (真皮, dermis).

Tī chit ñng chân ê ē-tóe ū kiát-tè-chit, chit-ê kiò-chòe phê-ē-kiát-tè-chit (皮下結締織, subcutaneous connective tissue; tē 88 tô).

Piáu-phê sī chiàu i ê miá só kóng, tī phê-hū ê chòe tē it gōa-kháu ê chơ-chit, sī kúi-nā chân ê sòe-pau lāi chiâⁿ-ê.

Piáu-phê lāi lóng bô huìh-kng; tī piáu-phê ê chòe tē i(it?) chhim-chân ê sòe-pau ê tióng-kan, ū tē it sòe tiâu ê sîn-keng.

Piáu-phê iā siông-siông ū phí pòh-phiⁿ pòh-phiⁿ teh hiauh-khì-lāi. Thâu-khak ū khah chòe, kiò-chòe thâu-phơ; thong seng-khu lóng sī án-ni, siông-siông teh hiauh-khì-lāi.

Chin-phê sī phê-hu chơ-chit ê tē-jī chân; chit-ê sī iù koh bát ê chơ-chit lāi chiâⁿ-ê. Chiap tī piáu-phê ē-bīn bô pīⁿ-pīⁿ, ū chin chòe lūi-ê, kiò-chòe leng-thâu (乳頭, papilla). Chiah ê leng-thâu chiū-sī mng-sòe-kng, kap sîn-keng-bé teh tòa ê só-chāi. Chit ê sîn-keng-bé khì-kū, kiò-chòe chhiok-kak-sió-thé, (觸覺小體, tactile corpuscles; tē 89 tô). Chit ê chhiok-kak sī chai-íaⁿ kùn-óa ê bút-thé, piáu-bīn sī kút-tiáh, á-sī chhơ-chhơ koh-chài bút-thé ê lāi, tun, tēng, íng, ê hun-piat.

Ē-phê sī chhơ-chhơ ê chơ-chit kap iû lāi chiâⁿ-ê; sī hō lāi-pō ê kut-moh, á-sī kun, òe-tit kiát-liân tī chin-phê, só-í hō phê-hu òe í-tōng kap chāi-chāi. Chit ê kiò-chòe phê-ē-kiát-tè-chit.

Nā seng-khu sím-mih só-chāi khah siông ēng, hit ê phê chiū chiām-chiām pìⁿ khah kâu. Siông chhēng-òe ê lêng, i nā thng-chhiah-kha, chiū put-chí oh-tit kiâⁿ, in-ūi soa òe tiam kha; chóng-sī siông thng-chhiah-kha ê lêng put-lūn khâm-khiát, á-sī chhơ-soa lóng bô kan-khó, in-ūi

kha-chhioh-tóe ê phê í-keng kâu. Chheng-êng ê lâng chhiú-phê sī iù-iù, chóng-sī chòe chhō-kang ê lâng ê chhiú-phê sī put-chí chhō; i nā beh siù-hoe, á-sī chòe iù-mih bōe-ēng-tit.

Phê ê sek-tī bō sio-tâng; ū-ê ɔ, ū-ê âng, ū-ê ŋg, ū-ê pèh; che m̄-sī phê ū hit hō sek, sī piáu-phê ê liâm-ék-chân sòe-pau-lāi ū iù-iù ê liáp. Hit ê liáp nā ɔ, phê khòaⁿ iā sī ɔ, liáp nā ŋg, phê khòaⁿ iā sī ŋg, kī-ū put-lūn sím-mih sek, lóng sī án-ni. Hit ê iù-iù ê liáp nā kìⁿ jít, chiū-ōe pìⁿ khah ɔ, só-í lâng khah siông phák jít, i ê bīn-sek chiū ɔe khah ɔ; siông-siông tiàm chhù-lāi, bīn-sek chiū ɔe khah pèh.

Chin-phê ê lai-bīn, m̄-nā ū m̄ng-sòe-huih-kng kap sīn-keng; iáh ū phê-chi-chōaⁿ (皮脂腺, sebaceous gland) kap hān-chōaⁿ (汗腺, sweat gland). Phê-chi-chōaⁿ ē hun-pì iú lâu kàu m̄ng-kng ê só-chāi, lai lūn-ték m̄ng-kng kap phê, hō i khah íng-lūn.

Hān-chōaⁿ ɔe pāi-siat kōaⁿ; khoán-sit sī chhin-chhiūⁿ iù-iù ê kng, thau kàu pē-hu ê gōa-bīn, ē-tóe kng-lê; siat-sú nā ɔe thiu-tit, chiū iok-liók n̄ng saⁿ hun ê tng. Seng-khu-nih iok-liók ū 238 bān ê chōe; siat-sú nā ɔe chiap chòe chit tiâu, chiū ū n̄ng saⁿ phò lō ê hng. Phê ê lai-bīn ták só-chāi, ū chin chōe hān-chōaⁿ, chóng-sī chōe chió bō saⁿ-tâng. Chhiú-chiúⁿ-nih hit só-chāi chit chhùn ê sù-hong ū 2800-ê; iáh ū pát só-chāi put-chí khah chió, chit chhùn sù-hong, chì-ū 400-ê nā-tiāⁿ. Teh chòe kang ê sī, á-sī jóah thiⁿ ê sī, ū lai kōaⁿ; chiū ɔe khòaⁿ-kìⁿ chin bēng; chit hō kiò-chòe hoat-kōaⁿ; chóng-sī pēng-siông put-sī thong seng-khu iáh ū teh lâu-koaⁿ, nā-sī bōe khòaⁿ-kìⁿ; chit hō kiò-chòe chúi-hun-cheng-hoat (水分蒸發, insensible perspiration). Phí-jū lâng nī-saⁿ tī tek-ko, ūn-ún-á ta-khì, bōe khòaⁿ-kìⁿ hit ê chúi-khì, àn-cháiⁿ-iūⁿ bō-khì; lâng pēng-siông só lâu m̄-chai ê kōaⁿ, iáh sī án-ní.

Chit ê kōaⁿ chit jít só lâu-ê, nā ɔe lóng-chóng chū-chip lai niū, tãi-khài ū kun-pòⁿ ê tâng. Khó-kiàn lai-saⁿ bak-tiòh lâ-sâm, m̄-thang chhēng siuⁿ kú, tiòh siông sóe. Lâng beh khùn ê sī, tiòh ɔaⁿ khùn-saⁿ, chiong jít-sī só chhēng ê saⁿ, tiâu-teh chhe hong, kàu bīn-á-jít thang koh chhēng; mī-sī ê khùn-saⁿ, jít-sī tiòh chhe hong, án-ni lai thòe-ɔaⁿ.

Siat-sú nā kō-bát hān-chōaⁿ ê kng, hō i bōe lâu kōaⁿ, seng-khu chiū ɔe phò-pīⁿ. Só-í tiòh siông-siông sóe seng-khu, bián-tit ū lâ-sâm lai that-bát hān-chōaⁿ ê kng; che sī put-chí iàu-kín.

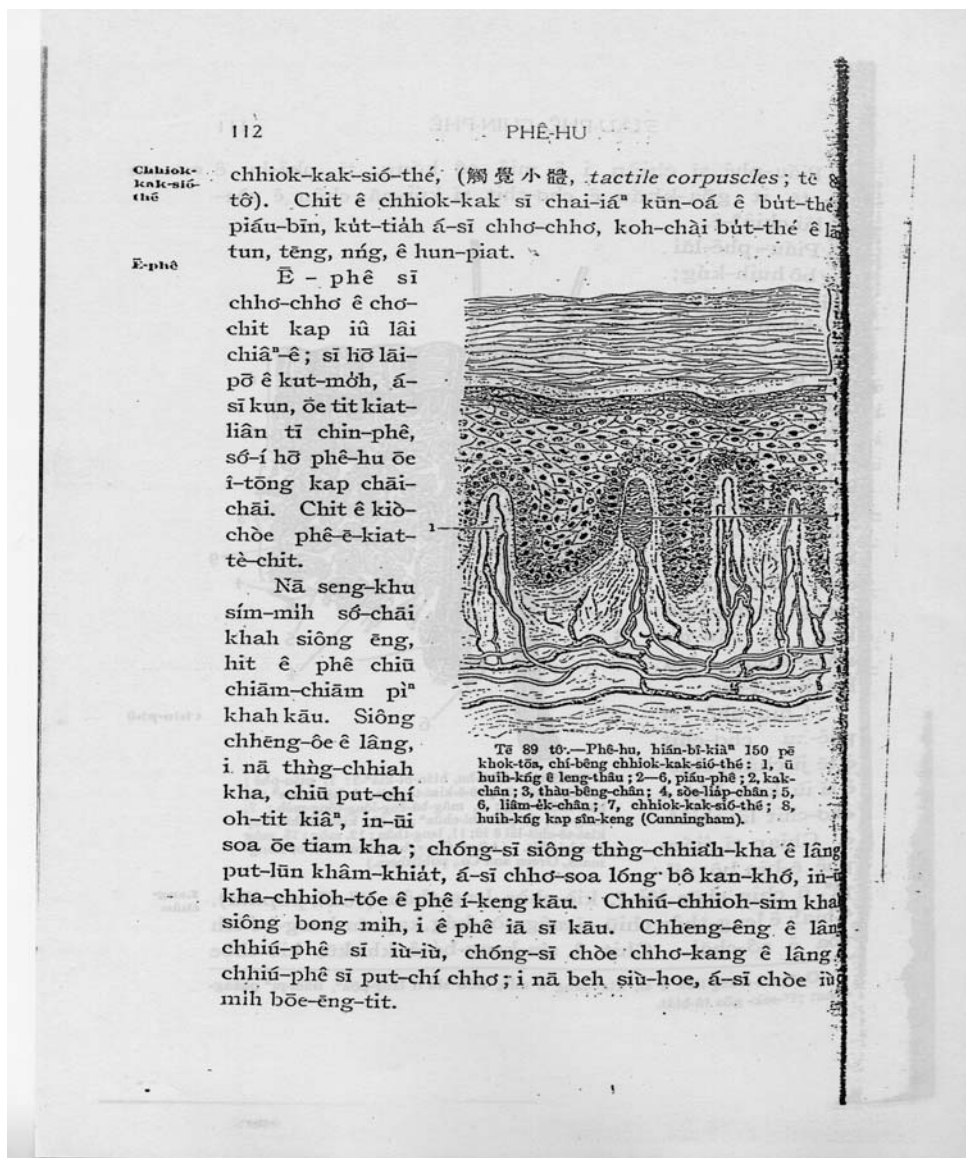
Tē it hó ê hoat-tō, chiū-sī chá-khí sī khùn-khí-lai thong seng-khu lai sóe, āu-lai ēng chhō-pò chhut lát chhit kàu phê-hu sio-lō; kiám-chhái ū lâng bō ék-tí, nā kan-ta ēng bīn-tháng tóe chúi, tōa tè pò lai jiū, iáh khó-í. Lâng tú-á chiáh-pá, m̄-thang sóe-ék, kiaⁿ-liáu ɔe chó-tòng siau-hòa ê tãi-chì.

Lâng ê phê-hu nā ū ôan-chōan, bong-tiòh ū sòe-khún ê mih bōe jiám-tiòh; chóng-sī nā siū-siong, put-lūn bák-chiu bōe khòaⁿ-kìⁿ ê, nā bong-tiòh chit khoán ê mih, chiū hit ê tók khòai-khòai khíp-siu tī huih-nih. Tui chit ê sió-khóa ê gōan-in, bat ū i-seng kap khàn-hō sit-lòh sīⁿ-miā.

Tī seng-khu ê phê-hu-nih ū m̄ng chin chōe. Ták ki ê m̄ng-kng ū tēng jip tī phê ê lai-bīn. M̄ng-kng ê thau ū kun, só-í ɔe hoat-m̄ng; hit ê kun nā bō-khì, chiū bōe koh hoat; phí-jū

chhin-chhiūⁿ chháu-á, nā liàm i ê hiòh, á-sī liàm ki òe koh hoat, kun nā khau-khí-lâi, chiū lóng bô hoat. Chiah ê m̄ng ták ki ũ gōa-bīn tēng-tēng ê chơ-chit, lāi-bīn khah n̄ng-ê, kiò-chòe chhé-chit (髓質, medulla tē 88 tô) m̄ng ê lāi-bīn bô sīn-keng, só-í chhut-chāi lāng chián, iáh bōe thiàⁿ; nā-sī phê ê lāi-bīn chiū ũ, só-í chhoah-m̄ng chiah òe thiàⁿ.

Tī chng-thâu-á ê bé ũ chng-kah, sī chhin-chhiūⁿ kah ê lūi, chhah jip tī phê ê lāi-bīn, hō lāng ni mih, liàm mih khah lī-piān, koh òe pang-chān chng-thâu-á khah ũ lát. Chng-kah sī soeh jip phê lāi-bīn ê khang-hūn, tui jiáu-chhng kap jiáu-bú tit-tiòh iúⁿ-chhī, chiū chiām-chiām khah tng. Ū-sī chng-kah siū-siong thng kah, hit ê jiáu-bú, nā bô pháiⁿ-khì, chiū òe koh hoat; jiáu-bú nā phah-pháiⁿ, chiū bōe koh hoat. Beh chai chng-kah ê kái-phò, tiòh khòaⁿ tē 90 tô.

A sample page from *The Principles and Practice of Nursing* (G. Gushue-Taylor, 1917). The figure shows the tactile corpuscles in the skin under x150 magnification. It also indicates different layers of the epidermis:

2 Kak-chân (角層)	stratum corneum
3 Thàu-bēng-chân (透明層)	stratum lucidum
4 Sòe-liáp-chân (細粒層)	stratum granulosum
5,6 Liâm-ék-chân (粘液層)	stratum malpighii

歷史上台語皮膚科學口語 KAP 術語 Ê 比較調查

--建立本土皮膚科學語言詞彙庫 KAP 課程

鄭詩宗, 張復聚*, 柯巧俐, 余幸司
高雄醫學大學, 高雄羅馬字研習會*
keithche@ms13.hinet.net

Tiah-iàu

背景：30% ê 醫療糾紛是因爲醫師kap患者溝通不良。目前醫學院ê教育普遍欠缺培養醫病關係技巧ê課程。少年醫生kap醫學生ê本土語言能力ê墜落會hō溝通不良ê問題koh khah嚴重。Koh 有愈khah pháiⁿ解決..ê是下面幾項：(1) 醫學院無開設正式ê本土語言課程，(2) 醫學界對醫療病疼所使用ê口語無系統性ê了解研究，(3) 無制訂標準化ê台語醫學術語詞彙庫。

材料kap方法：這個研究紀錄1917年台南基督教長老教病院（新樓病院ê前身），戴仁壽醫師用白話字所出版ê「內外科看護學 (LGK)」做材料，記錄第8章（論皮膚），第24章（花柳病），kap第37章（傳染病）內面所收集kap創造ê台語醫學術語kap醫學口語，分做皮膚構造號名（表1）kap皮膚病症名稱（表2）兩個部分。Koh khioh揀台灣Hō-ló族群對皮膚病病名ê口語語料。照病症ê性質來分類整理（表3）。Thèh這兩種語料kap現今英語、日語kap華語皮膚科醫學術語做比對。

結果kap討論：(1) LGK是爲著beh hō台灣醫師、護士，kap醫療相關人員快快ē-sái學得西方醫學。這本醫學教科書有關皮膚科學ê部分m̄-nā kap世界皮膚科學ê發展siāng一時，iā替醫學術語kap智識ê本土化建立了堅固ê石盤。(2) 台灣Hō-ló話內面，有關皮膚病ê口語語詞反映出這個族群ê自然地理環境kap氣候、社會生活慣勢、宗教信仰kap風俗文化。對病疼ê症頭有精密ê觀察。對病疼ê源頭kap病因有活跳跳ê想像。

結論：頂面這兩款語料ē-sái成做建立全面性台灣皮膚科學語言課程kap詞彙庫ê基礎。這對皮膚科臨床khang-khòe kap本土化ê醫學教育會有重大ê幫贊。

關鍵詞：白話字、台灣Hō-ló話、醫用口語、醫學術語、皮膚科學、醫學教育

參考冊

1. Gushue-Taylor, G. 1917. The Principle And Practice Of Nursing (戴仁壽醫師。1917。台南。內外科看護學)
2. Marryknoll Language School Taichung. 1975. A Glossary Of Medical Terminology(醫藥手冊)
3. Taipei Language institute. 1969. Common Hospital And Medical Terms In Mandarin And Taiwanese Hokkien (醫護彙詞)
4. 杜嘉德編、巴克禮補編。1923。台南。廈英大詞典。
5. Isselbacher, K.J. et al. 1994. Harrison's Principles Of Internal Medicine.
6. 陳修。1994。台北。台灣話大詞典。
7. 張復聚，王淑珍。2001。台北。台灣字 ABC(台語基礎教材)
8. 台灣羅馬字協會。2002。台東。台灣羅馬字教學kap 研究國際學術研討會論文集。

感謝ê話

這本薄薄ê醫學台語文入門講義，是阮研究、教學ê初步心得。今仔日會當編出，阮需要感謝足濟人：

感謝濟濟台灣前輩ê拍拼，予On Critical ê台灣本土語言閣有機會喘氣！

感謝阮ê台語老師--台南神學院鄭兒玉博士久長ê牽教kap指導；

感謝台文罔報雜誌社提供阮過去寫ê醫學文章；

感謝高雄台語羅馬字研習會、台灣羅馬字協會kap高雄醫界聯盟ê阿姊阿兄大家鬥相全拾資料；

感謝阮厝內ê人：原諒阮做台語文，煞無時間好好照顧家內事務kap診所業務；

感謝成功大學蔣為文博士替阮kā英文版êPreface修詞、chng-thāⁿ。

上尾啊，阮特別beh感謝高雄長庚醫院陳順勝教授ê推sak；若m是伊真強力支持及'壓迫'，阮無可能佇短短一個月內kā這本薄冊編--出--來！

張復聚醫師，高雄醫界聯盟

鄭詩宗醫師，高雄醫學大學

21 August 2003